

БИБЛ. НОМ. 100

ЦЕН. ВРТ 163.41.6
СРАДОВИЋ ДОСИТЕЈ
Српска поема доситеја

БИБЛ. НОМ.

БИБЛ. НОМ.

СРПСКА ПОЕМА ЗАДРУГА 51

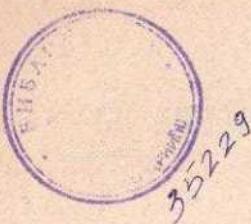
ДОМАЋА ПИСМА

ДОСИТЕЈА ОБРАДОВИЋА

COBISS

35229

ЖИВОТ ДОСИТИЈА ОБРАДОВИЋА

ОД ПРЕКИДА ЊЕГОВЕ АУТОБИОГРАФИЈЕ (1788) ДО
СМРТИ (1811).

Управа Српске Књижевне Задруге желела је да се потпуном издању писама Доситија Обрадовића дода и животопис његов од прекида у његову делу *Живот и прикљученија* па до смрти. Овоме животопису најгодније место и јесте овде, поред писама Доситијевих. За ово Време Доситијева живота, које обухвата 23 године, највише градива има у његовој преписци с пријатељима и познаницима. Када се ови биографски подаци, попуњени другима, скупе у целину, постиже се двоје: прво, добива се чист поглед на живот и рад овога великога књижевника српског у последњим годинама његовим, у којима је он, неуморни радник, много урадио ако не за српску књижевност, а оно за своју домовину, за српску слободу и за напредак свога народа, — друго, истиче се вредност његових писама за познавање његових личних особина, његових веза, његова утицаја и прилика под којима је радио.

Октобра месеца 1788. године — око овога доба прекида се Доситијево причање о његову животу —

стиже Доситије у Липиску и ту напитама своју трећу, највећу књигу *Басне*, у којој је после одабраних басана од Езона и других писаца штампао низ писама као продужење свога животописа и друге ствари. Неки познаник обећа Доситију распредати *Басне*, до пролећа (»до воскресенскога пазара«), те Доситије опет обећа читаоцима издати животе неких знаменитих људи, у којима је хтео народу свом изнети ону исту поуку коју је исказивао и у »наравоученијама«. То би дело било нека врста Плутарха. Али помоћ од пријатеља не дође, а Доситије није могао дело издати сам: није се смео уплатити у дуг, па који је мразео као на »ирину смрт«. Намера Доситијева о издању Плутарха пропаде, а на њено место јави се жеља да се у једну књигу скупе разноврсни чланци поучнога садржаја. Та књига — *Собраније нравоучителних вештеј* — угледала је света после чтири године.

Чим заврши штампање *Басана* у Липисци, Доситије одмах пређе у Беч, где се могао лакше издржавати. Беч је остао код Обрадовића у добром спомену још од пређашњег боравка у њему, — после повратка из Грчке, а пре Липиске и Лондона. Одмах по доласку у Беч издао јо 1789. године спев *Песна о избављењу Србије*, којим се одазвао на један савремени догађај: 8 октобра те године аустријска војска освојила је Београд, па је Доситије песмом величао победу хришћанског оружја и поред Јосифа II хвалио руску царицу Катарину II Велику, а поред Лаудона и Кобурга славио рускога војводу Суварова.

За три и по године — толико је Доситије Обрадовић провео у Бечу други пут — водио је Доситије доста живу преписку са пријатељима својим (20 писама). Доситијеви пријатељи и познаници волели су

читати његова писма, а он их је писао с вољом и пажљиво. Може бити да је Доситије намеравао скupити ова писма и издати их мало промењена (као што је преће радио с онима из Русије), јер је свако писмо преписивао и чувао. Или је овај велики књижевник српски слутио да ће ова писма бити драгоцена по томцима његовим, па је желео да се по смрти у хартијама његовим пађу преписи ових малих састава, којима је он увек покланяо пажњу своју!

У ово време Доситије живљаше од предавања туђих језика у познатим српским кућама. Бавећи се том наставом, Доситије науми радити особити књижевни посао: намераваше израдити ручне књиге, из којих би његови земљаци могли научити туђе језике: грчки, енглески, француски и талијански. Тадашња српска књижевност беше врло оскудна с оваквим књигама: до овога времена беше изашла једна једина књига ове врсте — *Немецкаја граматика* Стефана Вујановскога (1772). Овакав посао Доситије Обрадовић извршио би како треба: из његових дела види се да је он све те језике темељно знао, много па њима читao и — што је не мање знатно — волео их. Разлози, који су наводили Обрадовића на ову мисао, врло су јаки и лепи: «Србљи ће од овиј језика с временом потребу и ползу имати, зашто њима (фала Богу!) алкоран не стоји на путу, да што лепо, похвално и полезно не смedu учити. Храбри и природно остроумни народи у тако прекрасним и пространим краљевствима и провинцијама доћи ће и у другојачије состојањије. Наше је старати се за колико боље и веће можемо, а други ће после нас још више исправити и исполнити и нас ће праштати и благосиљати, који смо ји чему добром опон-

менули, јоште к томе и добар повод дали« (V писмо, стр. 24). На жалост Доситије не бејаше у новољним приликама, те није могао извести ову лепу замисао. А ево како живљаше Доситије у то време.

И тада, као и до тада, Доситије се издржаваше учењем ученика, часовима, — само што их је сада имао врло много: био је њима преонтерећен. На дан је имао по десет часова (говорећи о том, сам Доситије додаје: *најмање — VIII писмо*), те је једва чекао четвртак и недељу, да се мало одмори. И поред толиког рада Доситије није много зарађивао. Михаило Максимовић, српски књижевник, који је тада живео у Бечу као чиновник дворске илирске капнелије и свакојако познавао Доситија и његово живљење, у делу *Мали буквар за велику децу* (1792), код речи *стискатељ*, говори како се Срби поносе Јованом Рајићем и Доситијем Обрадовићем, али би се управо морали стидети што ови корисни људи у ста- рости живе оскудно. Па ипак, овако тежак живот и неповољне прилике нису сломиле Доситија Обрадовића, чији се карактер одликовао издржљивошћу. У толиком послу он је израдио и штампао четврто веће дело своје — *Собраније правоучителних вешти-
теј* — у јесен 1793. године. У издању овога дела помагао је Доситију штампар Стефан Новаковић, кога Доситије с правом назива »доброжелателни и преиз-
јадни националиста«.

Од заморнога учитељског и труднога књижевнога рада Доситије би одахну само празником у пријатељском кругу. А од свих бечких познаника Доситијевих гостољубљем се пајвише одликоваше Ђенерал Сечујац, чији дом беше отворен свима Србима који се задржавају у Бечу. Ту је Доситије лепо проводио

време са многом господом српском, особито са свештеницима и официрима. Овде се по трећи пут састадаше два добра познаника, два пријатеља народнога напретка: Доситије Обрадовић и Герасим Зелић. (С. К. З. свеска 44, *Житије Г. Зелића*, П. с. 86). За овај дом везане су и две хумористичне песме Доситијеве: *Плач за два петака* и *Песна за два петака* (LXX и LXXI) пајвеселији састави што су изипли из пера Доситијева за све време у Бечу. — Из овога времена јесте и лик Доситијев, што изради Доситијев пријатељ и велики поштовалац сликар Арса Тодоровић.

Доситије не могаше бити задовољан животом у Бечу, особито од 1796. године, када Стеван Новаковић прода штампарију пештанској универзитету. Од тада Доситије изгуби вољу седети у Бечу и поправљати задатке ученицима и ученицама. Ни растурање књига није му добро ишло: његов познаник, Алексије Георгијевић из банатске Ораховице (писмо XIV), није одржао реч да откупи хиљаду комада нове књиге, те је Доситије до 1799. године једва наплатио повез за *Басне* и *Собраније*. Да је имао заштитника, Доситије би радо прешао у Будим, камо је премештена српска штампарија, да штампа које дело (писмо XIX), али заштитника не беше, те Доситије на силу оста у Бечу да се злонапти и да у зноју лица зарађује тешки учитељски хлеб. Ово бејаху они ретки треници у животу Доситејеву, када је преко његових усана предазила реч тужбе и прекора, када га је мрзело чак и одговарати па пријатељска писма! (Писмо XXI). Доситије беше смрљен свакодневним радом, преварен од познаника у издавању последњег дела, узнемирен порукама беспослених људи! Док се До-

ситије мучио како ће зарадити кору хлеба, дотле један познаник тражи од њега неко поучно дело (писмо VII), други му препоручује да преводи незнанога писца ондашњег Титела (писмо XX), а трећи захтева да Доситије пише славено-српске оде у славу пеке високе личности (писмо XXI)! Зато се није чудити, што се у писмима Доситијевим из овога времена налази срдит глас, који је код њега тако редак!

У то доба стиже Доситију позив из Трста од угледних српских трговаца, да дође к њима и да им поучава депу. Обрадовићу је досадио Беч и, како је једва чекао да га остави, одмах се одазва позиву. — Како се мењају прилике! Пре двадесетину година Доситије се потагаћаше с Тршћанима и не оста код њих што не доби равни 500 форината (С. К. З. св. 8. *Живот и прикљученија*, књ. II, с. 83.), а сада без потагања иде к њима!

.

Доситије стиже у Трст у лето 1802. године и одмах се прихвати паставничког посла. Промена места, добар дочек, красни пријатељи — то учини те Доситије живахну. — Одмах по доласку у Трст стиже Доситију новост, која му беше врло мила: дође му друга књига „Физике“ Атанасије Стојковића. Стари књижевник особито се радовао што види напредак, ма и мален и спор, свога народа, па је храбрио Стојковића да ради и на другим наукама и да истраје у пословању (писмо XXII).

Годину дана учитељовао је Доситије у Трсту, па је после прешао у Млетке. О борављењу његову у Млецима не знамо готово ништа, али је он свако-

јако дошао овамо да надгледа штампање свога превода *Етике* од талијанскога професора Соаве. У Млецима постојала је тада »грекославенска типографија« Грка Џана Теодосија, и у тој штампарији Доситије наптамна ту своју последњу књигу (1803). При овом раду Доситије беше задовољан и миран, а та осећања лепо се огледају у предговору овога превода. Ту Доситије слави прве трудбенке на нашој новијој књижевности прве будиоце успавалог народа српског. Доситије помиње Христифора Жефаровића и хвали мученика Захарију Стефановића Орфелина, о коме је јошт пре двадесет година писао онако топло једном добром пријатељу (писмо Ш, стр. 17—18); с похвалом спомиње »познатога вреднога радника школског«, (како рече Стојан Новаковић) Стевана Вујановског и срдечно узвикује: »Наш Рајић — предраго и пречесно име!« После уздигне добротвора »нашег славног« Саву Текелију и износи заслуге мајора Ђулинца, »остроумног« Терлајића, Анастасија Стојковића и Јуришића. Доситије беше срећан што дочека буђење народа српског, и он који је за то вакрснење рода свога пајзаслужници говори овако: »Да шта су све ове вешти и сва виште напоменута имена него зраке нашега просвештенија и прослављења приближујуће се зоре и пожељајемошто нашега пролећа предзнаменованија и предзваништенија!«

У Млецима Доситије се први пут виде са младим књижевником Павлом Соларићем. У природи ова два књижевника као да је било доста сличности, и ако по годинама беху врло далеко, те како се видеше, завољеше се и остадоше у најбољој љубави све до Доситијеве смрти. Обрадовић се попосио таквим учеником, цепио га као свога наследника, звао га »пре-

красни наука младић», »дар неба« сриском народу и гледао да му обезбеди положај и олакша животну борбу (писмо XXXII).

Сршивши посао у Мленима, Доситије се исте године врати к својим пријатељима у Трст. Био је сав срећан, кад је видео да је Соларић поред великог дела *Ново грађанској земљеописање*, прво на језику српском издао и мање, али врло поучно дело *Кључић у моје земљеописање* — и све то штампао једне године (1804) — писмо XXX. У радовима Соларићевим Доситије уживаше као у својим. —

Сада је Доситија очекивао особити посао, — посао у коме се могла огледати истицитост његова родољубља. — Баш у ово доба пада први устанак Срба у Србији. Срби су јуначки истерали из своје лене земље дахије, али су се тек после тога морали спремати за озбиљан рат — са султаном. Срби има-ћаху доста браће па страни: њима се обратиле за новчану помоћ Великој, угледној и богатој општини српској у Трсту »правитељствујући совјет српски« из Смедерева послала свога члапа за нахију пожешку и рудничку, Аврама Лукића. То беше човек разборит, речит, родољубив (али трагичке судбе). Он дође с Јеремијом Гагићем у Трст и нађе се с Доситијем Обрадовићем. Честити старица беше у повољним новчаним приликама и делом показа колико му ја срцу лежи српска слобода и половину свога иметка — 400 форината — приложи он за помоћ српским борцима. Али Доситије није само са браћом Србима поделио свој трудно стечени новац, него је чинио и много више: он се својски заузео да се Србима устаницима пошаље што више новаца (чијмо XXV, с. 67). Српски посланици предали су Караборђу у логору код Топчи-

дера 12750 форината. Тадј број пајречитије говори о велиодушности ондашњих Срба у Трсту.

Живећи угодно, Доситије могаše полако радити и на свом последњем делу, на другој књизи *Собрања разних нравоучителних вешчеј*, на свом »мезимцу«. Да тај рад изврши, гонио је Доситија јлади му пријатељ Соларић, који дочека да пропаše то дело старога учитеља по смрти његовој, када се било изгубило, и да га изда тако пажљиво како ће и себи осветлati образ пред потомством. Овај посао био је Доситију Обрадовићу заиста лабудова песма, последње дело (писмо XXV, с. 66): када је прешао у Србију, обрео се у таквим приликама, које му нису допуштале бавити се писањем књига.

Рекосмо да је Обрадовић и у Трсту живео од часова, које је имао по многим угледним кућама српских трговаца. — Као што је познато, Доситије Обрадовић свуда, где год живљаше, имаћаше много ученика и свуда га, још од младих година, радо дочекиваху као учитеља српске омладине. Ово показује да је у Доситијевој личности било нешто што је привлачило толике ученике његове, а код старијих улевало поштовање према оваквом учитељу, — а то је његова отвореност према омладини, пројекта топлом љубављу ка овој узданици народној. Тада, када је Доситије живео и радио — можемо слободно рећи — у власцелом Српству није било ученијег човека од њега. Велико зпање своје, стечено учењем у угледним школама тога доба и читањем одабраних старих и нових дела многих књижевности, Доситије Обрадовић умеео је слободно употребљавати, а све је ученицима излагао јасно и разумљиво (што се онажа у свима делима његовим). Ми не знамо како су напредовали сви ученици

ници Доситијеви и какви су били доцније, као људи; ази по животу два ученика његова видимо да је основ, који је у младим годинама положио Доситије Обрадовић код ова два ученика, био тако чврст да су они целога века радили као честити људи и добри Срби. Први, старији ученик био је Тодор Симоновић, потоњи пуковник у руској војци. Како је он Доситија поштовао и у старијим годинама, а Доситије њега вољео — види се из писама њихових (писмо XXXIII и у додатку IV). — Други ученик Доситијев био је Јован Стефановић Ризнић из угледне породице тршићанске. Простор овога места не допушта нам да прикажемо овога ученика Доситијева, те упућујемо на Милићевића *Поменик*.

Свој власнитачки посао Доситије Обрадовић вршио је у Трсту веселије него и где. У трговцима тршћанским настао је добре пријатеље, а у деци њиховој ваљане ученике. Леп живот у Трсту и Млецима загладио је у Доситија рђаве успомене на бечке невоље.

Али ни тада Доситије није био потпуно миран. обузела га је мисао да са драгим му Соларићем оде у које мирно српско место и да ту подигне већу школу. Норед школе подигла би се и штамарија, за којом је Доситије увек тежио, јер је знао колико младом српском народу може користити штампање српских књига у српској земљи. Ове жеље Доситије изјави Петру Петровићу Његошу I, владици и господару слободне Црне Горе, када му је послао своје књиге (писмо XXXII). Али у Црној Гори наступише такви догађаји, који сметоше владику, те није могао, ако је и желео, мислити на оснивање ма и малене школе.

Лети 1805. године Обрадовић преко Љубљане дође до точица у околини града Карловца, да по-

прави здравље, које га је почело изневеравати. После се врати у Трст на обичне послове. Тада долази Доситију мисао да у ослобођеној Србији, у Београду отвори већу школу. Не знамо да ли је ко Доситија нарочито позвао, тек видимо да Доситије оставља Трст, где је тако лепо живео. Жеља за школом и штампаријом и тежња да још послужи народу свом и живом речи и књигом гопе Доситија из тихог живота међу добрим пријатељима у бурни живот тек ослобођене Србије. 13. јуна 1806. године опрости се Обрадовић од милих му Трићана. Млађи људи окружише старога пријатеља у очи тога дана, да га се нагледају те да што боље памте његовлик, и да се наслушају његовог умног говора те да се што боље сећају његових мисли, — неће га више никад видети! Та вечера у српској гостионици у Трсту личила је на тајну вечеру: и у њој је било дванаест ученика.

Пошавши у Србију, Доситије преко Сиска дође у Земун. Али ствари у Србији нису биле још спречене, сталожене. Српска мећа према Аустрији била је затворена, а Доситију није личило да прелази кришом, те је »мајка Србија« опет остала Доситију жељена, обећана земља. Да би прекратио време, Обрадовић је штетње ради ишао Дунавом, видео Смедерево и напао начин да ступи ногом на ослобођену српску земљу. После је био у великој погиби: у мало се није утопио, али не би жалио отићи на други свет, када му се испунила давнашња жеља: када је ходио по старој домовини својој (писмо XLI). Ово путовање било је старом родољубу врло пријатно, и он се у Земун вра-

тио очаран лепотом смедеревског краја (писмо XLII). — Овако нам о свом путовању до Смедерева прича Доситије у писмима. Али у ствари Доситије одлази у Смедерево да се лично састане са члановима народнога савета и са Караборђем и да види може ли и он чиме послужити народној ствари. Нема сумње да су саветници радо дочекали Доситија и да су примили његову понуду. Овакав дочек ласкао је старом Обрадовићу, и отуда управо оно задовољство које се налази у писмима овога доба.

Из Земуна Доситије пређе у Карловце. Тада се Доситије, зар први пут, састао с Лукијаном Мушкицким, и родољубиве душе ових великане српских одмах се спријатељише. Том приликом Мушкички показа и делом колико цени рад Доситијев: поднесе му на преглед избор из његових *Басана*, што је Лукијан штампао 1800. године, и млади књижевник био је сав срећан што је то дело било по вољи староме писцу.

Доситије бејаше у вези са српским сенатом још од онога доба, када су посланици сенатски у Трсту и Млецима кунили прилоге за српски устанак. Кад се Доситије приближио Србији и кад се састао са првацима народним у Смедереву, те везе ојачаше, и Доситије због народних послова иде у Букреш, где је лепо провео зиму 1806/7. године. Тада је последњи пут прошао кроз своје Чаково и видео се са рођацима (писмо LXXVI).

Враћајући се пут Србије, Доситије се опет виде
са Мушкицким. Сада је Обрадовић одговорио на пре-
ђашњу љубазност Лукијанову: кад су се шетали по
крушедолској шуми, Мушкицки је пажљиво саслушао
песму о ослобођењу Србије, коју је Доситије спевао.

Тако у пролеће 1807. године Доситије опет стигне у Земун. И још је морао чекати у Земуну, пошто не могаше прећи у Београд слободно. Свето осећање родољубља подузимало је Обрадовића, када је с аустријске обале гледао лепи Београд, који је био у српским рукама. Доситије беше пресрећан, што је ус棚ом круписан рад јупачких Срба, који му је увек на сриу лежао. Јер Доситије поздравља песлом почетак српског устанка, а напредовање ове неједнаке, али јединствене борбе прати с узбуђеном душом и помаже новчаним прилогом, на сада долази у слободну Србију да у њој зажеже луч просвете и умионга напретка.

Тек почетком августа 1807. године пређе Доситије Обрадовић у Београд. Не зна се како су Срби дочекали најученијег земљака свог, само нам се сачувала глас, да су га поздравили грмљавином из топова. То беше јуначки поздрав заслужном књижевнику српском! — Није нам остало ни једно писмо, у ком би Доситије Обрадовић говорио о том шта је обећао, када је стао ногом на земљиште српске престонице, — али без сумње то осећање није било слабије и друкче од осећања, које је у том тренутку владало честитим Јоакимом Вујићем, који тада пољуби слободну српску земљу!

У Београду се радио на отварању школе. Иван Југовић беше забачен са звања саветског секретара, па се он договори са Младеном Миловановићем, те отвори школу, а Карађорђе му на заузимање Младено-вово одреди плату. За управника школе би одређен

Доситије Обрадовић. Школа је отворена свечано. На отварању били су Младен, митрополит и саветници. Митрополит посвети школску собу, а Доситије изговори кратку поучну реч, пуну лепих, родољубивих числи: »Возљубљени ученици! Бог преблаги и многомилостиви избавља земљу нашу и љубимо отечество од сужанства турскога; а ми ваља да се старамо да избавимо душу нашу од сужанства душевнога, то јест: од незпања и слепоте умне... Благо вами, ако будете учитељем покорни и послушни и ако возљубите мудрост и науку, зашто ово су дарови божији пај-многоценији! Благо и целому народу српскому, ако ви постанете и будете богољубиви, правдољубиви и просвештени! Од вас ће се сва нација наша просветити и па секако добро наставити, зашто ви ћете бити с временом народни поглавари, судије и управитељи, и од вас ће зависити своопштенародње благополучије, чест и слава! Ако ли ви будете — сачувай Боже! — зли, неправедни, грабитељи и мучитељи, тешко народу и с вами заједно! Зато, дражајши ученици, будите благонаравни и послушни учитељем вашим, — учите се и просвештавајте се у наукам и добродетељи, и бићемо сви срећни и честити, пред Богом и пред људма, које да нам дарује благи Бог! Амин!« После ове речи Доситије прочита чланак »О достојном почитању к наукама« из свога рукописа за другу књигу *Собранија*. Међу првим ученицима налазимо синове виђених људи, па Лазара Арсенијевића (»Бата-Лаку«) и Вука Карапића. Вук вели да такве школе Срби никад до тада нигде нису имали и да су у школи учила момчад, која су знала читати и помало писати, ове предмете: историју света, земљопис, права, мало из физике, кореспонденцију, рачун, немачки језик и

моралне поуке. Велика школа, у којој је с почетка један учитељ — Југовић — радио са седамнаест ученика, стално је напредовала: ученика, а и учитеља било је све више. — Стално занимање Доситијево по доласку у Србију било је поучавање Карађорђева сина Алексија.

Обрадовић је убрзо постао и саветник, али како до 1811. године ни Карађорђе ни саветници нису имали плате из народне касе, него им се издавала храна и давало нешто мало новца за њих и момке, Доситије живљаше умерено, управо оскудно. Али је он ту оскудицу подносио драговољно и са стојичком мирноћом говорио о њој (писмо LX).

У осталом, Доситије имајаше право да се и озбиљније потужи својим пријатељима. Због пријатељства са руским агентом Родофиникином митрополитом Леонтијем Доситије најуче на се мржњу Ивана Југовића, човека »колико научена и паметна, толико иноносита и бесна«. Овде није место говорити о препирци између Доситија и Југовића; ово што је по-менуто довољно је да се види да је Доситије заиста имао право тужити се и озбиљније својим пријатељима.

У Београду је Доситије први становao у прећашњем пашином двору; после је био у кући свога доброго пријатеља Чардалије и најзад је по смрти Чардаклиој на наваљивање рускога посланика Родофиникина прешао с Алексијем у његов велики двор. Ово је Родофиникин учинио да би преко Доситија утицао на Карађорђа, али Доситије није био такав човек, те није помагао Родофиникину, како је овај хтео.

Па ипак, и поред свих личних иницијала слобода српска одушевљавала је, заносила старога родољуба у срећном почетку 1809. године. То одушевљење

Доситије Обрадовић. Школа је отворена свечано. На отварању били су Младен, митрополит и саветници. Митрополит посвети школску собу, а Доситије изговори кратку поучну реч, пуну лепих, родољубивих ћисли: »Возљубљени ученици! Бог преблаги и многомилостиви избавља земљу нашу и љубимо отечество од сужанства турскога; а ми ваља да се старамо да избавимо душу нашу од сужанства душевнога, то јест: од незнања и слепоте умне... Благо вами, ако будете учитељем покорни и послушни и ако возљубите мудрост и науку, зашто ово су дарови божији најмногоценији! Благо и целому народу српскому, ако ви постанете и будете богољубиви, правдољубиви и просвештени! Од вас ће се сва нација наша просветити и на свако добро наставити, зашто ви ћете бити с временом народни поглавари, судије и управитељи, и од вас ће зависити свеопштенародије благополучије, чест и слава! Ако ли ви будете — сачувай Боже! — зли, неправедни, грабитељи и мучитељи, тешко народу и с вами заједно! Зато, дражајши ученици, будите благонаравни и послушни учитељем вашим, — учите се и просвештавајте се у наукам и добродетељи, и бићемо сви срећни и честити, пред Богом и пред људма, које да нам дарује благи Бог! Амин!« После ове речи Доситије прочита чланак »О достојном почитанију к наукама« из свога рукописа за другу књигу *Собранија*. Међу првим ученицима налазимо синове виђених људи, па Лазара Арсенијевића (»Бата-Лаку«) и Вука Карапића. Вук вељи да такве школе Срби никад до тада нигде нису имали и да су у школи учила момчад, која су запала читати и помало писати, ове предмете: историју света, земљопис, права, мало из физике, кореспонденцију, рачун, немачки језик и

моралне поуке. Велика школа, у којој је с почетка један учитељ — Југовић — радио са седамнаест ученика, стално је напредовала: ученика, а и учитеља било је све више. — Стално занимање Доситијево по доласку у Србију било је поучавање Карађорђева сина Алексија.

Обрадовић је убрзо постао и саветник, али јако до 1811. године ни Карађорђе ни саветници нису имали плате из народне касе, него им се издавала храна и давало нешто мало новаца за њих и момке, Доситије живљаше умерено, управо оскудно. Али је он ту оскудину подносио драговољно и са стојичком мирноћом говорио о њој (писмо LX).

У осталом, Доситије имајаше право да се и обиљније потужи својим пријатељима. Због пријатељства са руским агентом Родофиникином митрополитом Леонтијем Доситије најуче на се мрњу Ивана Југовића, човека »колико научена и паметна, толико поносита и бесна«. Овде није место говорити о препирци између Доситија и Југовића; ово што је по-менуто довољно је да се види да је Доситије заиста имао право тужити се и обиљније својим пријатељима.

У Београду је Доситије први станововао у прећашњем пашином двору; после је био у кући свога добrog пријатеља Чардалије и најзад је по смрти Чардаклијо на наваљивање рускога посланика Родофиникина прешао с Алексијем у његов велики двор. Ово је Родофиникин учинио да би преко Доситија утицао на Карађорђа, али Доситије није био такав човек, те није помагао Родофиникину, како је овај хтео.

На ипак, и поред свих личних неприлика слобода српска одушевљавала је, запосила старога родољуба у срећном почетку 1809. године. То одушевљење

Доситије Обрадовић. Школа је отворена свечано. На отварању били су Младен, митрополит и саветници. Митрополит посвети школску собу, а Доситије изговори кратку поучну реч, пуну лепих, родољубивих мисли: »Возљубљени ученици! Бог преблаги и многомилостив избавља земљу нашу и љубимо отечество од сужанства турскога; а ми ваља да се старамо да избавимо душу нашу од сужанства душевнога, то јест: од незнаша и слепоте умне... Благо вами, ако будете учитељем покорни и послушни и ако возљубите мудрост и науку, зашто ово су дарови божији пај-многоченији! Благо и целому народу српскому, ако ви постанете и будете богољубиви, правдодољубиви и просвештени! Од вас ће се сва нација наша просветити и на свако добро паставити, зашто ви ћете бити с временом народни поглавари, судије и управитељи, и од вас ће зависити свеопштепародње благополучије, чест и слава! Ако ли ви будете — сачувај Боже! — зли, неправедни, грабитељи и мучитељи, тешко народу и с вами заједно! Зато, дражајши ученици, будите благонаравни и послушни учитељем вашим, — учите се и просвештавајте се у наукам и добродетели, и бићемо сви срећни и честити, пред Богом и пред људма, које да нам дарује благи Бог! Амин!« После ове речи Доситије прочита чланак »О достојном почитанију к наукама« из свога рукописа за другу књигу *Собранија*. Међу првим ученицима налазимо синове виђених људи, па Лазара Арсенијевића (»Бата-Лаку«) и Вука Караџића. Вук вели да такве школе Срби никад до тада нигде пису имали и да су у школи учила момчад, која су запала читати и помало писати, ове предмете: историју света, земљопис, права, мало из физике, кореспонденцију, рачуни, немачки језик и

моралне поуке. Велика школа, у којој је с почетка један учитељ — Југовић — радио са седамнаест ученика, стално је напредовала: ученика, а и учитеља било је све више. — Стално занимање Доситијево по доласку у Србију било је поучавање Карађорђева сина Алексија.

Обрадовић је убрзо постао и саветник, али јако до 1811. године ни Карађорђе ни саветници нису имали плате из народне касе, него им се издавала храна и давало нешто мало новца за њих и момке, Доситије живљаше умерено, управо оскудно. Али је он ту оскудицу подносио драговољно и са стојичком мирноћом говорио о њој (писмо LX).

У осталом, Доситије имајаше право да се и озбиљније потужи својим пријатељима. Због пријатељства са руским агентом Родофиникином митрополитом Леонтијем Доситије најуче на се мржњу Ивана Југовића, човека »којико научена и паметна, толико попосита и бесна«. Овде није место говорити о препирци између Доситија и Југовића; ово што је по-менуто довољно је да се види да је Доситије заиста имао право тужити се и озбиљније својим пријатељима.

У Београду је Доситије први становao у прећашњем пашином двору; после је био у кући свога доброга пријатеља Чардалије и најзад је по смрти Чардаклији на наваљивање рускога посланика Родофиникина прешао с Алексијем у његов велики двор. Ово је Родофиникин учинио да би преко Доситија утицао на Карађорђа, али Доситије није био такав човек, те није помагао Родофиникину, како је овај хтео.

На ипак, и поред свих личних неурилика слобода српска одушевљавала је, заносила старога родољуба у срећном почетку 1809. године. То одушевљење

исказао је Обрадовић песмом у славу мајке Србије (LXXVIII). Али када исте године Срби пропадоше па Каменици и многи угледнији људи (међу осталима и Родофиники) побегаше из земље испред Турака, који заузеше подобар део Србије, — Доситије не клону ни за тренут, него када га неко позва да беже заједно, рече попосито: »Ја сам добегао у своје отечество, па сад ако оно страда, нека и мене погазе турски коњи!« Ова реч дивно осветљује велико, истинско родољубље племенитог Доситија. Родољубље великога мислиоца и просветитеља српског Доситија Обрадовића изјединачује се са родољубљем Милоша Обреновића, витешкога ослободиоца Србије, који па Забрежју у исто тако критичном тренутку рече исту мисао. — Тада, када срећа остави Србе, те цео народ клону, Доситије јако утишаше ва Карађорђа. Ево како се Доситије показао у тој озбиљној прилици. — Изиенаћен бегством Родофиниковим (15. августа 1809), Карађорђе дотри у Београд (16. августа) и пашав се са Доситијем, запита га, зашто је побегао руски агенат. Доситије му не умде ништа одговорити. Онда Карађорђе — тако прича Лазар Арсенијевић — упита Доситија: »На шта сад да се ради! Народ је и онако врло пометен и поизланен, а кад чује за ово, узпемириће се још више! Преко кога ћемо сада тражити помоћ!« Доситије одговори Карађорђу овако: »Господару! Родофиников поступак за нас је врло незгодан: он нам може изненести велике несрће, јер је намерио учињен. Али, Господару, ти се поуздај у Бога, и сада као што си и до сад увек радио, па се не бој никакве силе, ни људске ни непријатељске! Само те молим, Господару, да се ти не смутиш, да не клонеш духом и да се не изгубиш! Ти си с овим народом у име божије устао

на Турске да збациш ројски јарам са српског врата; освојио си толике градове; дочекивао си и надбијао овакве силе турске, каква је и ова садашња, и терао их из Србије без Родофинкина и без ичије помоћи! Бог милостиви, чија је воља била да се овај народ ослободи Турака и па кога нам се вазља и у напредак надати; Бог милостиви — надам се — неће оставити овај храбри народ и тебе без своје моћне заштите и помоћи! Ти си се, Господару, — како рекох — пуних пет година борио с овим народом против Турака без ичије помоћи и заштите и код толиких оскудица народних, и све си педаће и несрће одбијао и побеђивао. И сада пека на свом месту буду твоја родољубива воља и општа љубав и слога, па ћемо бити спасени и од ове беде и од сваке друге напасти, која би на нас нашла! Ослонимо се на милост и помоћ Божију: па радимо према оној речи народа нашег: У се и у своје кљусе!«

Овакви срдачни савети мудрога Обрадовића утешили су и охрабрили Карађорђа. Он се прибрао и учинио што му је дужност зановедала.

По бегству Родофиникову ученик Доситијев Алекса пређе па Велику школу, а Доситије добије две собице у кући народнога савета.

Почетком 1810. године Карађорђе поклони свом »чича-Доситију« једну турску кућу са пространим двориштем и још пространијим вртом, у коме је било засађених воћака и лоза. На ову пажњу Обрадовић одговори једним племенитим делом (он никоме није остао дужан за учињену доброту): Доситије оправи поклоњену кућу о свом трошку, начини потребне зграде и јула 1810. изнесе пред савет предлог да се оснује богословска школа, из које би излазили свештеници ■

учитељи и која је Србији преко потребна: за ту школу Доситије уступа своју преправљену кућу. Савет радо прими предлог Обрадовића и замоли га да он нађе професоре, који ће се плаћати из државне касе као и они на Великој школи. — Тако се испуни давиашња жеља Доситијева: он основа своју школу! По овлашћењу саветском Доситије одмах дозве из Треста свога познаника Вићентија Ракића за учитеља, и школа би отворена почетком септембра 1810. године. — Тако је пајзад стари, изнемогли философ наш стекао кућу, у којој ће мирно провести последње дани свога до тада тако пемирног живота. С великим задовољством прича Доситије пријатељима о лепоти свога врта и своје куће (писмо LXVII, с. 172). Сам самцит, без икога свога осећао се срећнији у свом дому, у коме је подигао и један храм просвете српске, али у коме би био још веселији да је успео подићи штампарију. Зато је стрпљиво чекао — али није дочекао — да се »ова прекрасна земља у добро урежденије и стање постави«.

У оваквим личним и општим неприликама Доситије увек осећаше вољу за рад. Године 1810. обузела га је сила жеља, да види наштампану другу књигу *Собранија*. После шест година ћутања желео је издати какво дело, и тим се толико посисо, да је о том и сањао! (писмо LXVII, с. 174-5). »Типоманија је необуздана!«

У српској престоници Обрадовић беше виђена личност. Карађорђе га је пазио и од милости звао га »чича«, а и други угледни људи поштоваху Доситија. Зато није чудо што је Доситија донала још једну почаст, велика, али последња: када је почетком 1811.

године створено пет министарстава, министарство просвете поверено је вредним рукама Доситија Обрадовића.

У ово мучно и несрћно доба играо је стари мислилац и политичку улогу, и ту се још једном одликовао. Кад наступише зле прилике, саветници се тише се да запитају за мишљење и старог књижевника: »Ти знаш свет и државе, па нам кажи, господине, како бисмо срећно сачували ово што задобисмо!« — питаху саветници. Доситије поћута, уста и оде, не рекавши ником ни речи. Саветници се развиђаше кућама, не знајући шта да мисле о њему. — Сутра се опет скупише забринути саветници, али нико ће уме рећи шта ће се радити. Улази Доситије весео, наздрава им Бога и почне им овако говорити: »Драга браћо! Одавно очекивах овај срећни час, када ћете и мене штогод запитати. Пред вама је судбина ваша и народна: њу ћете одлучити примањем или одбацивањем мого предлога, а ја олакшавам своју душу; јер писам још за дugo међу живима. Прво и најглавније јесте да управу преместите у средину земље у незлатније место, а близу војда, и да је саставите од људи подобних. Друго, — господара, кога вам је сам Бог одредио, назите боље но ишта на свету, како би се и он радо бринуо о свима и издржао тешке напоре. Из земље не дајте му никуд да пође! Треће, — немојте за сада, ни пајвернијим пријатељима слати послинике, ма и најбоље, него језгровита писма нека посе гласници, који не знају њихову садржину. — Ово троје држите као основ сваког рада у светом народном делу, пак ћете дочекати срећан, давно жељени мир!« Овако је о Доситију приповедао — вели Сима Милутиновић у *Србијаници* — председник савета Младен Миловановић, када је оставио Србију, додајући:

»Камо да смо послушали његове савете! Доситије беше човек и родољуб, каквих је мало!«

Али здравље, које је Доситија тридесет година добро служило, почело је попуштати још крајем 1807. године. Има разлога мислiti да је Обрадовић јако прозебао оне зиме, када је због народних послова ишао у Букреш. Љута ногобоља напала је на старца, али јој се он није подавао. После је шест месеци патио од грознице (писмо LIX), а и ногобоља му се зар повратила. Слаб и немоћан опет је изишао у сусрет руској војсци, која је долазила у помоћ Србима. Овом приликом добацио је Доситију неколико речи његов познаник, оштроумни Релја Банаћанин, који беше у гомили: »Зар још живиш, старче! Мало ли ти беше што дочека ослобођење Србије, што си предсказао, него доживе да видиш и ову братску помоћ! Урадио си доста, оставио леп спомен, — па издиши већ! Шта чекаш боље време, кад га нећеш дочекати. Умри сада, па да те не оплачам, него да певам за твојим ковчегом!« 9. марта 1811., пише он свом драгом пријатељу Стевану Гавriloviћу, који га је хвалио за велике заслуге: »А што ми сад то тако живо и тојло напомињете, поштедите ме, — просим вас: чрез то ме к сожаљенију приводите, што нисам у опстојателствама јоште штогод учинити. Несите смо у нашим желанијам, и догод јоште што желимо, не достаје нам. Дневи се и године поткрађују, тело изнемаже, а душа би јоште нешто хотела« (писмо LXVIII). У оваквим тешким трепуцима, кад је осећао да смрт куца на његовим вратима, Обрадовић је писао свој завештај потомцима. Шта је Обрадовић изрекао пред смрт, какве су биле његове последње заветне мисли, ми данас не знамо: његов завештај прошао је у бурним догађајима,

што наступише по смрти његовој. Знамо само то да је томе последњем делу свом дао песничко име: *Јастук мога гроба*. — Готовину, коју је имао код себе (200 дуката), најепио је подизању школе у селу Семартону, месту рођења матере своје, и наручио да се та задужбина по имену драге му »родителице« зове: *Крунина школа*. Завештај овај није извршен, последња жеља Доситијева није испуњена, јер је у свету увек било непоштених људи, с којима честити људи никада нису могли изићи на крај. И овога пута победило је непоштовање!

Доситије Обрадовић у последњим делима одужио се и спомену својих родитеља, и своме старом завичају, и новој слободној држави српској, те је мирно оставио лепу мајку Србију, да на опом свету буде награђен за добра која јој је учинио. Измучени српски Сократ и Анахарсис преминуо је 21. марта 1811. године у Београду, у кући *Текији* на великому тргу. Сви су жалили губитак оваквога умног човека, а особито се није могао утешити Карађорђе, који у Доситију — како видесмо — имаћаше оданога пријатеља и помагача.

Ученици, учитељи и многи Београђани испратили су тело великога Србина до цркве, где су га по његовој жељи опевали као јеромонаха. Сахранили су га у порти мале цркве београдске, а када се та црква рушила 1837. године, да се на том месту подигне садашња саборница београдска, бригу о Доситијевим kostима водио је познати издавач његових дела, честити књижар Глиша Возаровић. Доситијеве kostи почиvale су крај западних врата све до године 1898. Тада, о преносу Вукових kostију, српска краљевина обнови гроб Доситијев, озиди и њemu као и Вуку ка-

мену гробницу, али задржа онај надгробни патпис, који је Доситије себи написао још 1789. године: „*Овде леже његове српске кости. Он је љубио свој род! Вечна му памет!*“ Тако се не испунила жеља и молба Доситијева: да га сахране код хајдучке чесме у Кашутњаку. Захвално потомство, високо ценећи велике заслуге Доситијеве за народ српски, дало је његовом праху видније место — поред најзначајније српске цркве у садашњости. Колико та два светла гроба красе овај божји храм, који ће опет вечито чувати ову драгоцену оставу!

Доситије Обрадовић беше стаса средњег, али по крупног, поса орловског, очију живих, чела високог. Увек је носио дугу косу. Џрте на лицу беху му врло одређене, оштре. Кратковид беше из малена. Гласа је био мало промуклог, говора тихог. У друштву беше ћутљив. Према госпођама увек беше ласкав и пријатан. — Српски сликар Арса Тодоровић израдио је неколико слика Доситијевих за живота његова. Од ликове уз издања Доситијевих дела најлепши је онај што се налази у Медаковићеву издању (1850). Радио га је Анастас Јовановић.

ПИСМА ДОСИТИЈА ОБРАДОВИЋА

Чим је слободној земљи српској предано тело родољубивог Обрадовића, кућне ствари и књиге његове продане су за тили час. Многи београдски поштоватељи Доситијеви хтели су имати по какав спомен на великог покојника, те се није чудити, што је за два сата распродано све што је било у кући славнога, или сиромашнога философа српског.

Али је у многих пријатеља Доситијевих остало и таквих спомена, који су најживље будили слику његову, који су готово говорили познатим гласом величота им пријатеља. То су Доситијева писма. Целога века Доситије писаše својим познаницима врло марљиво, а они су уживали у дивним писмима његовим.

Велики поштовалац Доситијев, Арса Тодоровић и љубљени ученик његов, Павле Соларић запађају вредност Доситијевих писама, те се потрудише, покупише од пријатеља и преписаше доста писама његових. Но ни један од њих не дочека издати на свет збирку своју: смрт однесе брзо, другог за првим. Али њихов труд срећом не пропаде. Обе збирке дођоше до руку једном поштоваоцу Доситијеву, баш када спремаше за штампу књигу *Дух списанија Доситијевих*. Тада човек беше *Борђе Магарашевић*, рано преминули

професор новосадске гимназије, уредник *Летописа*, рођољуб толико заслужан за оснивање »Матице Српске« (1793—1830). Он је та писма прво штампао у својим књигама *Летописи српске*, 1825., а после је попунио збирку и штампао књигу „Писма Доситеја Обрадовића“ скупио и на свет издао Г. М. — *Briefe Dosyth. Obradovics.* — *Трошком Матице српске*. У Будиму, у печатњи кр. универзитета пешташког, 1829.« VIII, 126. 8°. — Преплатника 468. — У овој књизи има 43 писма. Издавач је дотеривао правопис Доситејев, а због болести своје није пажљиво надгледао штампање, те је текст писама у књизи местимично испао непотпуни тексту у *Летопису*.

После 16 година изашло је друго издање Доситејеве преписке: »Доситеја Обрадовића Писма домаћа, знанична и пријатељска разном приликом писана, издата Григоријем Возаровићем, књиговесцем и књигопродајцем у Београду, при правитељственој књигопечатији. 1845.« 8°. 185. с. — Ово је последња, десета, књига Доситејевих дела у Возаровићеву издању, и она је изашла 9 година после девете свеске. Без сумње издавачу је требало времена, да скупи неиздана писма Доситејева. Возаровић је (себи на част, а српској књижевности на корист) додао Магарашевићеву издању *петнаест* неиздатих писама. Већи део ових писама, рекли бисмо, скупио је сам Возаровић и прво штампао у *Подунавци* 1844. и 1845. године.

Овако ја завршено прикупљање Доситејевих писама. У поточњим издањима додавање је врло мало.

*

У току целога живота Доситеје Обрадовић имао је много пријатеља по различим местима Србије, како он називаше целу домовину своју. Тако се Доситеј имао коме пожалити у невољи својој; имао је с киме провеселити се у радости, проћерати у доколици; имао је кога посаветовати и од кога савета тражити.

Писма Доситеја Обрадовића, која је он увек с вољом састављао, одликују се свима особинама које приличе овом слободном, лаком и лепом облику књижевном. Она су разноврсна, као што су различни предмети писања: једна су озбиљна, друга шаљива; једна пуша жалости, друга весела; једна расправљају општа питања, друга се тичу пишчевих личних прилика.

Али у свој овој разноврсности — да боље рећемо: у свем овом шаренилу — од мисли, жеља и осећања опажа се један дух, — дух умна, рођољубива и осећајна човека. И тај дух који држи јединство у овим, неки пут врло значајним, други пут сасвим обичним саставима, дао је веран отисак свој у стилу ових писама. Сва покретност Доситејева ума отледа се у стилу његову. И ако се за језик Доситејев мора рећи да је нечист, да има много русизама и славијама — стилу његову мора се признати природност, лакост и онстроумност. Мисли његове и у овим саставима где где пису сасвим његове, него позајмљене од страних мислилаца, али је исказивање њихово свуда његово, Доситејево.

Исказивање мисли у Доситеја, његов стил, одликују се јоште једном особином, која ће му увек уздизати вредност: стил Доситејев јесте прави, природни, слободни српски стил. Лако може бити да се Доситеј оваквом писању научио при читању великих писаца енглеских и француских — немачки писци пису

га много одушевљавали —, али је Доситије све што је код туђих књижевника научио у вештини писања пренео на српски језик разумно и паметно, те се његов стил види самопикао, самотворан. Свуда се опажа да је Доситије имао укуса за лепо писање; на сваком месту види се његова жеља да му реченице теку лако и природно, а да звуче лепо и хармонично. Народне речи и изразе Обрадовић цењаше као особити украс стилски, те у његовим писмима, у којима се стил његов најбоље огледа, налазимо много народних израза и обрта.

И књижевност српска после Доситија разградила се у свима правцима под свестраним утицајем Вукова препорођаја, али се тек после 50 година након смрти Доситијеве јавио писац који ће стићи и надмашити стил Доситијев у природности, лакости и љупности. Тада писац беше Љубомир П. Ненадовић.

*

Али поред стила Доситијева писма као писма великога човека имају још већу драж: читалац у њима гледа великога књижевника и мислиоца из ближе, у обичнијем расположењу, сасвим другаче него што се он приказује у делима својим. Опда се у писцу види и мислилац и човек, те опо слободније кретање приближује писца читаоцу, а то читаоцу веома годи. Због тога и мисли пишчеве опажају се лакше и примају се радије.

Мисли, исказане у Доситијевим писмима, слажу се са основним мислима његовим, које је он изрекао још у почетку свога књижевнога рада — у позиву на претплату на прво дело своје, још 1783. године.

Тих главних мисли држао се Доситије у целом раду свом: оне се провлаче кроз све књиге његове, а у писмима оне су осветљене друкчом, блажом или врло пријатном светлошћу. Велике мисли Доситијеве често пута засијају посред обичног пријатељског разговора, те се тада чине лепше него обично, што долазе тако изненада.

Ми се на овоме месту не можемо упуштати у павођење и оцењивање свих мисли Доситијевих, што се налазе изречене и растварене по писмима његовим. Ми то не можemo учинити с тога што би то значило говорити о целокупној реформи Доситијевој, а томе није место овде. Пажљиви читалац Доситијевих писама и сам ће опазити и по вредности оценити мисли његове. Ми ћемо се са неколико речи додирнути само главне мисли.

Прво треба поменути Доситијеву стапију тежњу да колико год може утиче на свестрано напредовање српскога народа. Доситије се у писмима труди да зарад на напретку пашега народа одушеви виђеније људе, те о томе врло убедљиво и речито пише владици Шагабенти (писмо II) и владици Његошу (писмо XXXII), а о томе говори и осталим пријатељима својим. Он је сам давао пример: целога живота он је ценио себе као народног учитеља и просветитеља и увек био спреман одговорити потребама народнога напретка. А знајући како је овакав рад тежак, он је раднике на народном напретку храбрио јаким похвалама (писме Анастасију Стојковићу, XXIII, Павлу Соларићу, XXX, Григорију Поповићу с похвалом митрополиту Стратимировићу, LIV, Јевти Ивановићу, LXII). Као добар познавалац особина српскога народа и као идеалиста Обрадовић је увек веровао у

напредак српског народа и у лепшу будућност његову (писмо XXVII). О народу српском имао је врло депо мишљење као о народу разборитом, који може и хоће напредовати, те га је хтео просветити говором разумљивим, — српским народним језиком. И кад би му ко затражио да напише пешто словено-српским језиком, он би му одговорио да он није вешт у томе (писмо VIII). И па самртном часу препоручивао је да се пише на народном језику (писмо LXVIII, с. 178), — мисао коју јо врло вешто обрадио у првој глави свога последњег дела — *Мезимца*.

У ошите Обрадовић се и у писмима својим показује као просвећен родољуб: он радом и примером показује како треба волети домовину, помагати народне ствари и крчти пут свестраном напретку свога рода.

Још вреди поменути да се у писмима Доситијевим види његова велика начитаност, а још више његова озбиљна, срдачна побожност. Као прави слободни мислилац Доситије гледа на веру слободно, а свето писмо познаје темељно, те га наведи врло лако.

*

Личне везе, које се виде у писмима Доситијевим, није лако осветлiti, за то што су многобројне. Како Доситије живљаше у разним местима српским, и бејаше приступачан, отворен, срдачан, — имајаше он познаника из свију крајева Српске земље и у свима редовима ондашњега српскога друштва. Обрадовић писмима одржава старе, добре везе са познаницима у нашем приморју и у Фрушкој гори, с опима у Карловцима као и с опима у Трсту.

Знанци, с којима се Доситије дописиваше, бејаху епископи и калуђери, свештеници и чиповници, књижевници, а особито трговци, који у опо доба бејаху поданици заштитници књижевника српских. И према свима тим познаницима Доситије, као прави народни човек, бејаше једнак: као што је с поштовањем писао владици Шакабенти и војводи Молеру, исто је тако ценио и мајстор Јову, ковача из Земуна, и Косту Стојшића, власника у Карловцима. Обрадовић је у својим писмима поштовао људе, а није се много обзирао на њихов положај у друштву.

Овако разгрната везе не могу се данас довољно објаснити. Магарашевић и Вазаровић, први издавачи Доситијеве преписке, беху по времену близу тих по-вилника Доситијевих, али нам о њима не оставише никаквих бележака. Зато смо приморани да се овде вадржимо само па неколиком познаницима Доситијевим.

Јован Тодоровић (1765—1818), богат и угледан трговац у Трсту, беше Доситију најбољи пријатељ, «најмилији човек на земљи» (писмо LVII). Родом беше из Херцеговине. Ујаци га помогоше, те се мало школовао и прошао света. Имајаше два брата и с њима вођаше разгранату трговачку радњу, те се до 30 година јако обогати. Трговаше по приморској Европи, но обалама Азије и Африке, по Аустрији и целој Турској. У послу беше тачан, срдачан и кротак. Мајку своју толико је поштовао да се по њеном имену потписивао: »Јован Драга Теодоровић«. Имао је доста деце: два сина и седам кћери. Нежно је љубио своју жену Софију, која беше позната као врло паметна. О овом умном женом, добром Српкињом и нежном мајком Доситије у писмима разговара слободно као добар при-

јатељ и ласкаво као разуман поштовалац њених врлина. Јован Тодоровић радо помагаше српске књижевнике, а његова жеца лепо их примаше у својој кући.

Григорије Обрадовић, синовац Доситијев, беше прво учитељ у војничкој граници, па онда управник источно-православних српских и влашких школа у Темишварском крају. Њега је Доситије извео на пут, те је увек према њему у писмима озбиљан: даје му савете како да се влада и шта да ради те да постANE добар човек. Радио је па српској и на румунској књижевности и, како се мисли, превео Доситијеве *Басне* на румунски језик. Копитар, који познаваше Григорија, вели за њега да је »одушевљен Словенин».

Гавриловићи Илија и Стеван беху виђени грађани у Карловцима. Илијину смрт ожалоје је Доситије срдачним писмом (LXIV), а тадашњи професор карловачке гимназије Гаврило Христијановић, познати говорник онога доба, у посмртном говору хвалио га је као родољуба и љубитеља наука. Са Стеваном, који се занимаше сликарством, Доситије оста у најбољем пријатељству до смрти: њему је написао последње писмо (LXVIII).

*

Ово по реду пето, издање Доситијевих писама попуњено је писмима, која су штамиана после доброга Возаровићева издања у *Летопису Матице српске* (письмо XX, XXII, додатак XXV писму), у *Споменику Српске краљевске академије*, (XXXIV и LXXIII, у издању Доситијевих писама »Народне библиотеке« браће Јовановића (письма LXXIV и LXXVI) и у

листовима — из *Далматинског магазина* за г. 1844. писмо I, из *Српског народног листа* за г. 1839. писмо LXXVII, из збирке рукописа Српске Краљевске академије преписана су писма XXIX и XXXVI. Добротом г. Марка Стојановића, адвоката у Београду, уредник овога издања дошао је до фотографских спомака оригиналних Доситијевих писама (LXIII и LXIV), а г. Ђорђе Поповић, помоћник библиотекара Народне библиотеке у Београду, ставио му је на расположење преписе Доситијевих писама под бројевима LXXII и LXXV, на чemu уредник овога издања захваљује поменутој господи и на овом месту.

Ово скупљање неиздатих Доситијевих писама ипак не може бити потпуно, пошто је заиста тешко доћи до свих листова и зборника, како рече г. Ђуб. Стојановић у предговору *Даворја*. Зато, је у овом издању обраћена пажња на други посао: извршено је поређење Возаровићева издања са оригиналним преписима Доситијевим (пет писама), са преписима Доситијевих писама Павла Соларића и Арсе Тодоровића, који се чувају у Српској краљевској академији. Тако су поправљене речи и мисли у тексту многих писама.

Да би се видело како су поштоваоци Доситијеви писали њему, стављена су као додатак неколика писма разних личности, која нам сачуваше.

На крају овога предговора треба рећи, зашто је на збирци Доситијевих писама задржан Возаревићев натпис: *Домаћа писма Доситија Обрадовића*. Ово је учињено због тога што збирка обухвата сва писма Доситијева без обзира на садржину њихову, а међу њима

има и таквих која немају ширега значаја, него се тичу најобичнијих односа Доситијевих. Да су сачувана сва писма Доситија Обрадовића, могао би се међу многим писмима правити избор, у који би могла не њни она весела и лака писма о подруму или о ракији. Али до нас је дошао само мали део целе преписке Доситијеве. Зна се да су два пријатеља Доситијева унишитила много његових писама, — један *двадесет*, а други *шесет!* Тако су нам сачувана писма Доситијева постала још драгоценостија, те Српска књижевна задруга даје задругарима потпуно издање ових значајних радова Доситијева шера под пређашњим именом: *Домаћа писма Доситија Обрадовића*.

Новембра, 1899.

Београд.

Доситијева улица.

М. К. Драгутиновић.

ПРЕГЛЕД

	стр.
<i>Предговор:</i>	
Живот Доситијев од 1788 до смрти (1811)	III
Писма Доситија Обрадовића	XXV
<i>Доситијева домаћа писма:</i>	
I Јовану, 8. VI. 1771	1
II Епископу Јосифу Шакабенти, 5. VII. 1784	3
III Д. Ђорђевићу сенатору, 20. IX. 1786	12
IV Вићентију Лутићи, 18. VIII. 1790	21
V Д. Ђорђевићу сенатору, 26. IX. 1790	23
VI Јулији Ђ. Ђорђевића, 22. XII. 1790	27
VII Јакову Чокрљану, 30. VIII. 1791	31
VIII Стефану Рајићу, 7. IX. 1791	33
IX Јакову Чокрљану, 12. X. 1791	35
X Јакову Чокрљану, 25. XII. 1791	37
XI Јакову Чокрљану, 16. II. 1792	39
XII Григорију Обрадовићу, 15. V. 1793	41
XIII Григорију Обрадовићу, 5. IX. 1793	43
XIV Алексију Георгијевићу, 10. X. 1793	44
XV Јакову Чокрљану, 14. XI. 1793	47
XVI Григорију Обрадовићу, 14. XI. 1793	48
XVII Григорију Обрадовићу, 4. IX. 1794	50
XVIII Григорију Обрадовићу, 22. X. 1794	52
XIX Аркадију Белану, 12. VII. 1796	54
XX Христифору Теодоровићу, 10. VII. 1799	55
XXI Димитрију Јосифовићу, 30. X. 1799	56
XXII Данилу Марковићу, 12. XI. 1800	58
XXIII Атанасију Стојковићу, 23. VIII. 1802	60
XXIV Григорију Обрадовићу, 15. VIII. 1803	63
XXV Нану Соларину, 5. VI. 1804	65
XXVI Стевану и Илији Гавриловићима, 9. VI. 1804	70
XXVII Гаврилу Лепотићу, 9. VI. 1804	72
XXVIII Кости Христићу, 15. VI. 1804	74
XXIX Павлу Лазаревићу, 2. X. 1804	79
XXX Павлу Соларину, 18. XII. 1804	78

	СТР.
XXXI Спиридону Алексијевићу, 29. I. 1805	81
XXXII Петру I Петровићу Његошу, 9. III. 1805	83
XXXIII Тодору Симоновићу, 15. V. 1805	86
XXXIV Григорију Обрадовићу, 18. VI. 1805	89
XXXV Драги Тодоровићу и жени му Софији, 30. VI. 1805	91
XXXVI Павлу Лазаревићу, 16. VII. 1805	100
XXXVII Григорију Терлајићу, 21. X. 1805	102
XXXVIII Јуља Гавраловићу, 27. X. 1805	104
XXXIX Јефтимију Захарију, 15. IV. 1806	105
XL Софији, жени Драге Тодоровића, 24. VI. 1806	106
XLI Константипу Стојшићу, 24. IX. 1806	111
XLII Стевану и Илији Гавриловићима, 25. IX. 1806	113
XLIII Софији Тодоровићки, 19. III. 1807	118
XLIV Стевану Гавриловићу, 11. IV. 1807	122
XLV Јови, 1. VIII. 1807	125
XLVI Стевану Гавриловићу, 13. VIII. 1807	126
XLVII Кости Стојшићу, 7. XI. 1807	128
XLVIII Стефану Гавриловићу, 17. XI. 1807	129
XLIX Оцу Павлу, 23. XI. 1807	132
Л Непознатом лицу, (1807)	134
LI Кости Стојшићу, 1. I. 1808	137
LII Михаилу Павловићу и Луки Кисићу, 1. II. 1808	139
LIII Луки Кисићу, 1. II. 1808	142
LIV Георгију Поповићу, 10. IV. 1808	143
LV Софронију Лазаревићу, 10. V. 1808	145
LVI Петру Николајевићу Молеру, 23. V. 1808	148
LVII Илији Христићу, 30. VI. 1808	152
LVIII Игуману Софронију, 15. VII. 1808	154
LIX Драги Тодоровићу, 29. III. 1809	157
LX Јовану Димићу, 30. I. 1810	161
LXI Оду Софронију, 15. II. 1810	162
LXII Јефтимију Ивановићу, 1. III. 1810	164
LXIII Јовану Петровићу, 12. IV. 1810	166
LXIV Јовану Петровићу, 1. V. 1810	168
LXV Јефтимију Захаријевићу, 13. V. 1810	169
LXVI Војводи Петру Молеру, 2. VI. 1810	170
LXVII Игуманима Димитрију и Софронију, 25. VIII. 1810	172
LXVIII Стевану Гавриловићу, 9. III. 1811	179
LXIX Оду Теодосију, 12. VII. 1769	182
LXX Sine criminis lusi, (1792)	182
LXXI Si hodie male est, non semper erit, (1792)	184
LXXII Аркадију Белану, 17. XII. 1796	186
LXXIII Григорију Обрадовићу, 28. IV. 1801	187
LXXIV Саватију Васильевићу, 15. III. 1804	189
LXXV Петру Хаци-Марковићу, 8. IV. 1804	190
LXXVI Српском сенату, 9. XII. 1806	191
LXXVII Стефалију Константиновићу, 3. VI. 1808	192
LXXVIII Песна, 1809	194

	СТР.
<i>Додатак. Неколика писма, писана Доситију Обрадовићу:</i>	
I Писмо будимскога трговца Данила Марковића, 1. XI 1800	197
II Писмо темишварскога трговца Павла Лазаревића, 29. VII. 1804	199
III Писмо негдашњег ученика Доситијева, Тодора Си- моновића, тадашњега пуковника у руској војсци, 26. II. 1805	201
IV Владика Петар I Петровић Његош одговора на До- ситијево писмо (XXXII), 23. XI. 1805	203

ДОМАЋА ПИСМА

I

Возљубљени Јоане здравствуј!

Примих твоје писмо, на које ти одговарам слово апостола Павла: ко жели свјашченство, добро дело жели, — ма на тај начин да спасе јеђе и многе друге. Тешко оном који се попи и излуђери, да му је лакше живљети, да купи бир и да пише поменике, да о коњма ради и да се онија! Ти, ако се уздаш да ћеш се уподобити првим свјаштеником и да ћеш кадар бити многе научити, наставити и за многе Богу одговор дати — можеш желити свјашченство. Ако ли мислиш вреће по сели носити и варићаке просити, поповство куповати, пак после антургије прољавати, не умејући научити ни

Ово повајстарије писмо Доситије писао је по свој пријатиљ неком познатом младику, који га је иштао за савет: да ли да се ода свештеничком поизви. На први поглед види се, не само по години, да је Доситије ово писао по повратку са наука из Смирие. По слободном размишљању, лаком кајивашу мисли и по народном језику опажа се да говори човек добро школован и обиљан, а више свега вапредан. Начин писања у овом писму подсећа на она мала поучна дела, која је Доситије писао за смладину и народ у Далмацији око 1770 г., кад је писао и то писмо. Те поучне књижице наш народ у Далмацији звао је *Доситијеве буквице*.

возљубљени, омиљени, драги; слово, реч; свјашченство; ма, али; *уподобитисе, угледати се; по сели,* по селма; *варићак,* (у Херцеговини), мала мера за жито.

себе ни другога — на ови начин чувај се поповства и бежи. Ја ти право кажем да ми је много драго што сам се покалуђерио, ма ми је много жао што су ме свјаштеником учинили. Велики оци бежали су и крили се од свјаштенства по пустинјам. Не знамо што је свјаштеноство: зашто га иштемо, бедни ми! Многи оци синове попе и незнajuћи, жалосни, себе топе! Не велим ти: не попи се; не смет ти рећи: попи се! — Ово је теби мој добри савјет: чекај 30 лета, пак ћеш онда сам знати што је за боље. Ако ли мислиш до тога времена у којему граду или у тој варопши стати — није зло! Ради не заборавити то мало што знаш. Немој учити од разврштени злобу и лукавство: лакше ти се је само с дуплом својом старати него с многима. Стој с миром! Нека пролазе године: вријеме ће те научити што ћеш изабрати, и здравствуј!

У Задру, 1771. јуна 8.

Доситеј Хоповски.

што су ме свјаштеником учинили — Доситија заподи црногорски владика Василије на Станевићима; како је то било прича сам Доситије — »Живот и пријеученија« II — С. К. З. књ. 8. с. 21; *Задар*, град у северној Далмацији; о борављењу Доситијеву у томе месту види »Живот и пријеученија« II — у коме се покалуђерио, Доситије се у старије време, по изласку из манастира, потписивао тако.

II

Г. ЕПИСКОПУ ЈОСИФУ ОД ШАКАБЕНТ

*Преосвјаштењиши господине,
мој благонадежђејиши патроне!*

По свој прилици ваше преосвјаштенство су се шалили, кад су се његда советовали са мном у Германију преићи и мене с собом посети; али при мени, што се путовања тиче, ни мало не пролази шала. Рече ли се само да се путује, — с шалом или без шале, то је мени све једно: мора се путовати. Вами, може бити, биће смешно, како то кад човек науми из Пожуна у Германију преићи, еда ли му је пут преко Италије, Корсике, Калаврије, острева Церига и Хија, и преко Цариграда, Црног Мора, Бесарабије, Молдавије, Полоније и Шле-

Доситије у овом писму прича како је веома обилазним путем из Беча, где је шест година боравио, прешао у Лициску

(»Живот и пријеученија«, II, с. 69—101), одакле се јавља владици.

Јосиф Јовановић Шакабент, сиповац патријарха Архијереја Јовановића Шакабента, био је прво пакрачки владика (1781), па бачки (1783), и пајзад вршачки (1796); *патрон*, заштитник *Пожуна*, град у Угарској на горњем Дунаву; *Корсика*, острво у Средњем мору; *Калабрија*, покрајина на југозападу Италије; *Церига* (стара Цитера), острво у Јонском мору, на југу од Мореје; *Хио*, острво у Архипелагу; *Полонија*, Пољска.

1*

зије? Ово није ни мало мимогред видети земље и градове, но весма око и накриво. Овде и лежи тајна, понеже у свему створењу божијем и човеческом једна линија права не чини лепоту; потребне су многе и сложене, а најпаче кругоподобне и волновидне. Небо, сунце, месец, звезде и земља наша, све је то округло; сва, не само красота, но и благопотрошество човеческога тела у окружности состоји се; глава, чело, обрве, очи, образи, нос, уши, језик, уста и прочаја до малога ножнога прста — све је то круговидно; гласи и пјенија, музика, веселовидни танци, чесни поклони, дружеска објатија, слов начертанија и речи сложенија — све то мора бити волновидно и кругоподобно за угодити, усладити и испловити. Ево, господине милостиви, тајни узрок мојег преокружнооколнаго путовања и обилажења. Сами изволите расудити: ком се не досади један јединити дан по једној равници путовати? ко ли се може у целом животу наситити, на висока брда пењајући се, горе и холме прелазећи и у веселовидне долине слажећи? Расти и распострањава се срце наше, кад с једне високе планине на све стране, куд год очи окренемо, различне округлости и бешчислене кривосвитке линије упозимо: врси гора ко небу нас возвишају, а долине, као да нам

Плезија, покрајина делом пруска а делом аустријска; весма; понеже, јер; најпаче, особито; кругоподобан, сличан кругу; волновидан, таласаст; благопотрошество, корист, потреба; окружност, округлина; и прочаја, и остало; чесни, чистав, пристојан; објатије, загрњај; начертаније, цртеж; за испловити, да би користио; холм, хум, брег; бешчислен, безбројан,

своје високоочитаније показују, од нас далеко иступају и всеглубочајшими пониженијами кланчују нам се. Ко не би био рад да може у једно време на свима, које око себе види, плањинама бити, и пред својим височеством многе око стојеће долине у поклонително лепој понижности сматрати? А шта се одавде рађа? С истог овог височества и дике подиже човек ноглед свој на небо с преисполњеним срцем благодарности, с пуним очима слатке срца росе, подиже ум, руке своје к небу и ниже у срцу споми на пренижајше долине, пред вечним и блаженим творцем понижавајући се, у слатком иступљењу и восхипитенију срца свога воније и говори: *Дивен јеси, Господи, и дивна дјела твоја!* Овде наоди човек материју у превисока размишљенија упуштати се, расуждавајући у себи кад овака слатка чувствованија у срцу нашем возбуђује тела нашег на неколико корака возвишеније, у колику пучину сладости кадро је нас погрузити ума к Богу воспремије? Кад је толико пријатно и весело ови љики створења расмотреније, бешчисленократно мора више бити слађе и радосније великога творца познаније!

Не спомињете ли се јошт, господине мој, онога вечера, кад смо из Раковца у Карловце ишли? Мени никад с ума и срца оно прекрасно не слази веће. Какови су били наши о ведром,

исвалубочајни пајдуబљи; пониженије, поклон; преисполн, прецупљен; иступљење, завос; восхипитеније, раздрагашет; понити, кликати; чувствованије, осећање; воспремије, удављано; бешчисленократно, безбржно пута; Ракови, манастир у Фрушкој Гори (у Срему) близу Карловца.

високом и бешчисленима звездама преукрашеној небу разговори! С коликим преизлитијем срца прослављали смо у премудрости својеј не-постижимога творца! Какова славна и великолепна илуминација! Вечна и преблажена обиталишта бешчислени божији створења! Камен морао би ко бити да само један крат у животу свом таково дивно позориште упази и да у познанство, вечној љубов и почитаније премудрог не дође творца! Из ови размишљења пространог разговора отворило нам се поље о свем човеческом роду. Говорили смо да кад би људи из детинства привикнути били с принадлежаштим вниманијем и проницателством чудна и прекрасна дела божија сматрати — овим би путем к чистом и здравом богопознанију достигли и морали би бити разумни, просвештени, благонаравни, праведни, поштени и добродетелни, и то без сваког худог и рапског страха и детињског плачења. Но, уви, ко нас томе учи и наставља од детинства? Казују нам за вампире и венитице, за чини и обајанија, за страшилишта и привиденија! Да нам ништа друго барем не казују него за Езопове фабуле хиљаду би крат за наш ум и срце боље било! Уче нас плашњи и дрктању пре него смо кадри распознати шта је добро, шта ли је зло.

преизлитије, јако изливаше осећања; принадлежашти, потребни; виманије, пажња; проницателство, бистрина ума; рапско, рапско; обајаније, бајање, чарање; Езоп, грчки писац басана; у ово доба, кад пише, Доситије се носио мишљу да преведе и објасни басне овога писца, што је и учинио; после четири године штампао је »Езопове басне« — највеће и врло знаменито дело.

Дар говорења, ово благородно преимуштество разума и словесности, који нам је дат од Бога, да се друшљубно разговарамо, советујемо и у добру договарамо, чрез беседу један другом способности своје соопштавајући, да се братски штапљамо, научавамо, просветитавамо, к општеј ползи и добру да се ободравамо, у скорби да се утешавамо, божија створења да распитнимо и небеснага оца да прослављамо и штита из уста наши, разве што је добро, похвално, истину да не испуштамо — они исти многоцени и предраги небесни дар ј! како се по вишији части чрез зло и друго из детинства обикновеније на зло употребљава! На коју год страну уши окренем, штита не чујем разве празнословије, поругавање, похужденије, клевету и осужденије! Туже се млађи на старије, а старији један на другога, так из свега тога каково следовање? Нар ило, или никако. Како слабо познајемо дар богато даровитога небесног оца! А ко је свему томе крив? Нико разве незнанство и недостаточно воспитаније. Ко не би рад добар бити, да уме? Ко не жели славу и похвалу наслужити, да зна како? Но једва не ген у несвестију живећи, од дан до дан одложући и на другога обзирући, док и смрт за прат!

Ове и овима подобне разговоре водећи, штити инадосмо кад кроз Каменицу прођосмо,

преимуштество, надмоћност; полза, корист; скорб, жаљба; ријав, осим; по вишији части, већим делом; обикновеније, павнија; праизносљавије, праван говор; недостаточни, непотпуни; издајни, сличан; Каменица, место на Дунаву преко од Новог Сада.

кад ли у Карловце дођосмо. Преосвјајшчени господине, верујте ми, да ја похваљујући српскога рода карактер, ни мало не желим мој род, зашто је мој, с ласкателством кадити. У острому Хију живио сам једанаест месеци с двадесет и шест Инглеза; будући свуда наоколо куга, и сви ми за Цариград намерени, нисмо се смели с места мицати, јер је сам ови остром без куге био, — и ево ме сад у Саксонији целе две године; но ово слободно могу уверавати: да српске нације карактер ни мало не разликује од енглескаго и саксонскаго, нека се само нађу у подобним опстојателствама и нека добро воспитаније получе. Но може ми ко рећи: камо међ Србљи и енглески дух слободе! Негдер оде такови у Црну Гору, Куче, Паштровиће, Рисан и Кривопије, пак ће видити ни длаке мањи него енглески слободе дух! А шта су ти ове планине спрама енглескога краљевства си-

Хијо: о борављењу свом на том острву Доситије говори опширно и лепо у делу »Живот и пријућешија« II — С. К. З књ. 8, стр. 87—99; *Саксонија:* у Липпецу, знатном граду немачке краљевине Саске, Доситије се бавио ради ученья на универзитету; тада је ту штампао и прва дела своја; *опстојатељство:* прилика; *получити, добити:* *Кучи* (мало после: *Кучани*), у Доситијево време готово независно племе српско, једно од »седмора Брда« некадашње српске Зете, они су сад у Црној Гори, у скоро неприступном крају па самој прногорско-арбанашкој граници; *Паштровићи* или *Паштровићи*, у оно време самостална општина под старешинством млетачким у садашњој Воци Которској, при мору између Будве и Бара; *Рисан*, град у Воци, познат по чистоти српскога живота и обичаја; *Кривопије*, у оно време готово сасвим самостално племе херцеговачко, под млетачком влашћу, у садашњој Воци, у планинском крају с јужне стране Беле Горе, оно је својим успешним уставком 1869. године оправдало Доситијево мишљење о њему, као што су га оправдали и други Срби које спомиње а особито Црногорци и Кучи својим борбама за слободу.

тунији! За нашега времена храбри Кучани, звевлом једва 600, обратили су у бегство двадесет хиљада љути Албанеза, Бошњака и Турака! Са Стефаном Малим није било више од 1000 Црногораца, и победили су и од себе отразили 70000 Турака. Правда ушли су били Ајнути у Црницу, али на своју превелику и даљу несрћу ушли, јер једва се их трећа част у првим главама натраг вратила... Но књигу он ћо могао напунити, кад би хотео сва храбра и преславна дела оног не многочисленог но не победимог и во вјеки непорабојтеног народа описати! Ови сам само приклад напоменуо да доказати, да је воопште карактер славено-српског народа чист, мужествен и херојически вјолико иког славнијег народа у Европи: сасвим их је натура обдарила с преимуштествама тј. срца и душе. Једно само потребују, но ово једно вине од полак чини: *воспитање*. А зашто то сад опомињем, рећи ћете: управи вас, преосвјајшчени и мили господине! Не мојте се, прошу, па моје дрзновеније расрдити: в кому би се више ово напомињање приличнојо разве вашој високочесној персони! Небесни промисл изабрао је вас да сте великог числа народа, о ком је беседа, пастир и отец: и какав пастир? Не као туђин и најемник, не ћо они, који у бедну Србију, Босну и Ерцеговину од некуд из Караманије и Татарске

Стефан мали, Шћепан Мали, познати владар прногорски који је срећно одбио велики напад турски (1768); приклад, пријатељски јунакав; натура, природа; прошу (р.), молим; напоменује, држност; число, број; пастире, туђине и најемнике, примијавао је Доситије у »Баснама« (29. књига С. К. З. с. 18).

долазе, да и сим њи преудручене и измужене овце живе деру, и ако је јоште гди у костима мозга остало, с благосиљањем и проклињањем, с молитвама и анатемама да испију, исисају и пројдеру. — Благородна српска крв у вами тече. Слушајте глас душе блажењешег патријарха, стрица вашег, који вам вопије и к срцу вашем говори: »Чадо моје, ипчитани су и изброжени дни и часи твоји: не пуштај их да ти всује пројду! Спомени се кога си рода и фамилије; а оно што ја нисам могао за опстојатељства учинити, спомени се да ти место мене у то благополучно време испуниш и совершиш!« Слушајте глас доброг и благонаравног родитеља вашег, који вам говори: »Чадо слатко Јосифе, не дај да имена наша време у забвеније закопа: с трудом твојим и с љубовију к народу твоме купи нам бесмртије. Твојега истога народа народа пастир и отац, покажи делом шта може добродетелно и благородно срце!«

Ево, милостиви господине, што је мени новод дало вашему преосвјашченству више речене ствари ономенути. А да мени није добро познато ваше добро и патриотическо срце и ваш природно здрави разум и остроумље, ја се никонито не би усудио вами о овима вештма писати, јер знам да би ме ко други, осим вас, с мојим морализирањем и резонирањем за овце оправио. Ако ваше преосвјашченство мене

удручен, потлачен; *патријарах*, Арсеније Јовановић Шакабента, који је из Пећи прешао у Ђесаровину (1737.); *асује*, узлуд; *благополучан*, срећан, *забвеније*, заборав; *вешт*, ствар; *морализирање*, поучавање; *револирање*, разлагаше, даваше разлога.

колико толико љуби, наћи ће ласно начин за извинити ме што вам досад писао нисам. Природно је сваком човеку оне које љуби оправдати, баш ако ћеу и они до ушију криви бити.

Примите, прошу, два првородна чада пера мога, тј. прву част моји «Прикљученија» и »Советов разума«. У јубога су оца јубога и деца, обаче, и без сваког другог достојинства, поне за само то уздам се да ће се достојна вашег отеческог благовоспријатија показати, зашто све што се у њима наоди свјашчењешем је имену човечества и рода посвећено. Ако ми што изволи ваше преосвјашченство, док сам још овде у Лайцигу, наручити — радиосно ћу дочекати. В прочем с крајњејшим високопочитанијем пребивам

у Лайцигу, јулија 5. 1784.

вашег преосвјашченства
мога благонадежнога патропа,
умилњејши слуга

Доситеј Обрадович.

»Совети здраваго разума«, друго дело Доситијево, које је издао у Лицици те године, 1784; у делу се бранио од напада на први рад његога, »Живот и приклученија«, и изнео неколико поучних чланака; *обаче*, или; *поне*, барем, дајбуди; *благовоспријатије*, добар пријам; *вашто*, јер; *свјашчењени*, најсветији; *крајњени*, највећи.

III

ГОСПОДИНУ ГЕОРГИЈЕВИЋУ, ПОТИСКОГ
ДИШТРИКТА СЕНATORУ.

Љубезњиши мој, здравствуйте!

Ако не верујете да сам ја ову историју у једној новој енглеској књиги читao, ја ћу вам је показати, кад се опет састанемо: и немојте погађати какова је, јербо ласно (ја вам моју реч задајем) не погодисте. Него ако сте је ради знати, а ви лепо седите на тенану, у једно беспослено вече, пак ово писмо све од главе до ноге очитајте.

Мени се је баш ови дана догодило као руском медведу, који је у шупаљ пањ пошао меда јести, пак ти из пања извуче жива човека. Али баш као да вас сад чујем: »Што је том човеку? Ми овде чекамо да нам он што паметно из Беча напише, а он ти нам шаље руске медведе и шупље пањеве! Пак се још фали и поноси да је то из енглеске књиге почерпао! Ха, мој брајко, ако се што паметније у енглеским књигама не наоди него чији медведи и шупље пањине, на част ти таки

на тенану, у доколици; *почерпао*, поцрпао, извадио.

језик и с његовим књигама!«— Говорите што вам драго, али ако сте ради моја, која толико фалите, писма читати, морате с шупљим пањем и медвеђу историју знати: нисам ни ја беглучко дете да морам сам медвеђу историју знати. А да како то? Зар мислите да је сам медвед излишан у божијем створењу? Негдер се нико не усуди то и помислити, зашто да самог медведа на овом свету није, овај би сав свет био други свет, јербо би био свет без медведа: свак ко два ока има, или једно или ниједно, може видити да су различне ствари, и ви ми ово, љубезни мој, морате допустити: ако ли нећете, ја не марим; али горе за вас! Зашто ћу вам ја о овом послу толико дишпутирати и медвеђа права и преимущтвата доказујући, толико ћу вам бешаљиво његово име спомињати да ћете сву ноћ о њему (на сну се не снио!) сањати. Дакле допуштате: добро, а ми идемо сад к медведу. Али пре него к њему дођемо, још вас једно молим: да за мој атар приметите, сиреч, да се човек боље од медведа ползовати може, него ли он од човека; правда, да и он сирома другда научи и на две ноге управ стајати, но са силом, с ланцем и батином. Али човек, ако хоће само употребити на добро свободу своју и здравому разуму следовати, неће имати нужде ни од ланца ни од миздрака. Медвед на све остало и то није медвед mrзи: човек дакле, то у медведу

беглучко дете, остављено дете које мора све подносити; *историја*, прича; *дишпутирати*, препирати се; *преимущтвства*, особине; *атар*, љубав; *сиреч*, то јест; *правда*, (р.), истина; *миздрак* (т.), копље.

видећи, ласно може познати да је то медвеђе и да то медведом ваља оставити. Шта су друго људи и неки цели народи били онда, кад су на све друге мрзили, који нису као они обучени били, који нису као они мислили и говорили, нити су као они брке засукивали, и прочаја? Ништа друго него медведонаравни људи, и да ништа друго човек него то од медведа научи: да све што је медвеђе човеку не приличествује, нити стоји лепо, — и то би много виште било него само оно што он од нас научи некакве минете играти и на две ноге стојати, које он да и не зна, много би за њега боље било. Но засад нека сви остали медведи с миром стоје, а ми нек се вратимо к нашем медведу, којега историју, ако сам рад при речи остати, морам казати, кад сам обећао.

Један мужик намери се по случају у једној великој дубрави на један грдни, шупаљ, пун меда, пања. Гледајући да се како до меда прикучи, упадне у мед, и ту би (како историја гласи) задуго морао стајати, да му његова звезда не доведе од некуда ту великог медведа. У такова места медведи по њивом обичају са стражњим трупом и ногама пре силазе. Дајем вам мислити како је нашем мужику било, кад би најмање рад изненада таког госта упазити. Без дугог предоумљивања, не изгубиши време, него шчепа пријака за стражње ноге. Камо срећа да смо ту били! — имали би се

медведом, медведима; *и прочаја*, и друго; *медведонараван*, медвеђе природе; *минет* (минует, мениет), стара француска игра с кратким корацима; *мужик*, сељак; *звезда*, судбина.

чemu смојати. Медвед потегне к себи без сваке шале, и мужик неће за главу да попусти: а како се види из меда и пања, пусти, па дрекне! Но тада срећнији од нашега медведа, који се тиној чели никада у животу није надао! Отако су год медведи постали, никад ни један у сном неку није тако бегао. Нит се је ту бегао како се бежи, него (што 'но кажу) с глашом беш обзира, нит су могли боље Турци на Сенти бежати. Топрв (кажу) кад дома дође, једва се сети да се обазре и да види јесу ли ту стражње ноге на месту. Дрктао је као сушта гроњница, нити се је могао начудити шта то би од њега. На питање други медведа, еда ли му се је што приклучило, мумлајући одговори: «*јест нешто*, али ваљада је на сну, јер на јави то не може бити!» «*Какав те је сан нашао?*» одговори стари Мартин, »та ми смо те сви видели, кад си у пештеру утрао! А што су ти и стражње ноге медом намазане?» Онда им почне казивати, какве се пчеле у том и у том највишем наоде. Тада сви медведи јединогласно ванлуче, да се од сад нико не усуди рећи да ли на снету нејма чини и вештица, јошт које неки чудновати утвора, и да оно место и пањ нису читаве ствари, — на које се први старац Мартији потпише и за њим остали, свак по свом чину.

Евро вам, љубезни мој, историја и откуд је постало и произашло да медведи тако ми-

Сента, место на Тиси, где је 1697. г. припц Јевђеније потуквао Турке (20.000 мртвих); *топрв*, тек; *сушти*, прави; *при-
елучити се*, догодило се; *Мартији*, име медведа што игра; *пе-
штера*, пећина; *на које*, на што.

сле и верују. Но није се чудити медведима, кад човек, што је човек, да му се што таково пригоди, ко зна шта би сањао и булазнио. И онет, драги мој, ево историја; сад по души кажите: није ли достојна да се напиште, наптампа и из Беча пошаље? Ако ли пак ви што лепше имате, попшљите ми, — на ма' ћу дати на штампу: онет сам стекао нешто новаца. Ја вам исповедам право: ово је моја страст, — на место што би желио да ми после мене неколико маријаша и грошића, волим да што написано остане, које ће после нас дати другима повод да боље и лепше пишу, да нас с љубовију спомињу и да не реку да смо заљуду божји свет уживали и кроз овај маловремени живот као кроз један кратак сан пропрчали. А што велим да је овај наш живот маловремени, немојте ми то неразумију приписати: следујући обичају говорења, то сам рекао, а ја сам далеко другог мњења, — то јест, да време, с којим се вечност заслужи и добије, ако ће један једини дан бити, он је сама вечност.. »Доста већ!« рећи ћете ми »доста, не чини од писма предике! Ти знам да ми и другог послала на врату имамо, нити нам је до предика, него казуј, напито медвеђа историја и у чем кажеш да се је и теби што подобно случило!« Имате право. Мени у овом послу она наша пословица пристоји: »Ко о чему, сека о сватови«. Гди би ја рад што на штампу издавати, хотео би да се сав Банат и Бачка о томе стара! Простите ми! Сваку своју слабост има. Сад ћу вас задовољство-

вати. Овде доле под месецом овако нам се случава! Ја сам вам био написао моје прво писмо доста велико, надајући се да ћу вас уплатити, пак да седимо с миром један од другога барем по године: али кад неки дан прими¹ ваше писмо много веће него моје: »Ха, ха, реко, у добри ти час ја историју енгленску данас очита! Нађе ме иста зановетка. Али већ што му драго, да видим шта се пише; није ли што срећом послато да се на штампу изда«. О! какве би се прекрасне ствари могле издавати из Виланда, Сулцера, Адизона и прочи² многи! Читajuћи у Плутарху разговор Солона, атическога законодавца, с Крезусом, царем лидиским, у којему философ цару у очи каже, да он Телона за његову љубав к отечеству, Клеона и Витона за њиово благочестије к матери њиовој за блаженије и благополучније почитује него истога цара за његово беспчилено злато и сребро — помислио сам ово у себи: дакле, ако Солон има право (како још до данас сви просветштени народи признају); наш је покојни господин Орфелин блаженији и благополучнији од свију његовога времена сродни. Нека се дакле радује његова бесмртна

Виланд, знаменити немачки песник (1733—1813); *Сулцер*, немачки философ и естетичар (1720—1779); *Адизон*, славни књижевник енглески (1672—1719), на његов начин писања угледао се Доситије и свакојако из његових дела преводио у својим књигама »Собраније разних нравоучителних вештеј в ползу и увеселеније« (I, 1793, II »Мезимац« до смрти, 1818); *Плутарх*, грчки философ и историчар (50—120); *благочестије*, побожна љубав; *Орфелин* (Захарија Стефановић, 1726—1775), први књижевник српске новије књижевности; издао је више разноврсних дела; живео је нестално и мучно, а умро у великој сиротињи.

и благополучна душа! Нека прими из вечни небесног оца обиталиштâ овај тимијан и жртуваше благодарности! Гоњеније силнији и сији од њега није њега могло уплашити! Гвоздене вериге сиромаштва и скудости нису кадре биле свезати руке његове, да он за онште добро што не пише. Нек посвећено буде пречесно име његовој вечној воспоминанији и високом почитанију чувствителни, благодарни и добродетелни срдца српски синова!

Пре неколико година учинили су неки овде у Бечу садашњем херсонском митрополиту, господину Никифору Теотоки вопрос: кад је Грција најпросвештенија била? Онда, одговорио је премудри муж, кад су се седам начални јелински градова надинаћивали, у ком се је од њи Омир родио. На овај начин дакле и ми слободно можемо рећи да ћedu тада наши Н. Н. просвештени бити, кад љубезнот Орфелину статуу воздвигну. Но о овом блажене памети достохвалному мужу говорити, оће се историја, а не писмо.

Кад сам дакле ваше велико писмо примио, рекао сам: да се види шта се пише. Што ми велите да није у Бечу време кратко, у томе сам као напе баке, које ако у петак не смеду прести, а оне мотају. Али опет не мислите да сам толико сјеверан, да у недељу ком љубезноту писати не смем; него вам само ово на знање дајем: да ја намеравам моја

благополучан, срећан; тимијан (грч.), тамјан; начални, главних, првих; Омир, оснивач великих спевова грчких »Илијаде« (око 950 год. пре Христа).

к љубезнотом мојим писма штампати, а штампа знате да је мало поскупља него пошта; ако ли мени овди новци не достигоне, кога ћемо онда у залог метати? Не ваља се обаче бојати: пре ће наши костију нестати, него новаца на свету. За вашу љубов рад сам био с вашим сином на конаку бити, но без моје сваке кривице не одржим дату реч, јер би неки ради и дувати и сркати и пре не мисле да се то заједно не може.. Димитрије у грческом језику добро напредује, и ако буде добар, како ми све желимо и уздамо се, за годину дана научиће доста добро не само прости грчески него и талијански језик. Ја вам не могу вишрећи, но настојаћу, не само колико моја дужност, но и љубов комплиса изискује. Добро је пријатеља и за напредак стећи. Али апроно! Кога то рекосте да ћемо у залогу метати? Пак велите да ја чиним ларму, а ко је ларми почетак, нећете да знате. Ево вам ја сада пред целом Бачком осведочавам, да се ја у тај посао нећу нипошто мешати, да ако се гдји за ким потера подигне, нећу да мене за јатаја издаје.. За моју плаћу господар Алексије учинио је наредбу, и већ сам за два месеца примио и брзо мислим и за друга два. Правда, да се за сад никаквом путу не надам, ал' опет волим да се моји новци при мени наоде. Јер ако ми се како изненада на други свет случи поћи (но овом сам се већ наодао),

ја намеравам моја к љубезнотом мојим писма штампати, то су она писма, која је Досије мало доцније (1788.) и штампала уз »Басне«: она чине други део његова дела »Живот и пријеључења« (С. К. З., кљ. 8), априото (фр.) збиља.

не би се рад тамо за дужници мотати. А знате добро да ћо ништа у кеси не има, ономе нико ни смрти не жели, нити јој му се ко весели.

Ево вам малено писмо, мили мој у Бачкој! Ово вам је плаћа зашто сте пофалили оно прво; сад ако смете, нудер пофалите и ово, пак ће те онда топрв и ви наћи пчелу у меду! Ал' не мислите да ја нисам познао љубови ваше мајсторију. Похвалили сте моје велико писмо с вашим много већим, кано сиреч да се боље уплаташте (што 'но реч) Милоша на Косову. Ађе, похвалите и ово, ако сте ради да после предисловија добијете књигу.

Пак сад реци, дико изабрала:
не бојим се Ибре капетана.

В прочем грећи и љубећи вас срдечно
пребивам

У Бечу, септембра 20. 1786.

ваш
Обрадович.

предисловије, предговор; *в прочем*, у осталом; *Ибра капетан*, делибаша Ибру, мухамедански јунак у српским ускочким песмама (Вукова књ. Ш, песма 17.).

IV

[ВИЋЕНТИЈУ ЛУСТИНУ ПАРОХУ У ШОПРОНУ]

Чесњејии господине оче Викентије,
здравствујте!

Ко год не одговара, рад би мучати; а ко то жели, ваља га оставити с миром. Но ви тако нећете, него ми пишете тако ласкова писма, да би се с моје стране показало неучтивост не одговорити, а принужден будући одговарати, знам да вам нећу по ћуди бити; но што се мора, то се не приписује слободној човека вољи. Пријатељство и дружество мора основано бити на согласију сложенија душа и срдаца, а ово за совершено испитати и познати, хоће се дugo времена и искуства; зашто варати и варати се за кратко живота време? Заисто не вреди труда. Но из овога не треба закључавати да се морамо мрзити, ако један другом не пишемо и ако не говоримо оно што не мислим. Ви добро знате да ја доста послала имам, и једва чекам четвртак и

Вићентије Лустина, родом из Метка у Липци, био је доцније архимандријт манастира Месића у Банату; издао је граматику талпијанско-српску (1794); умро око 1804; *Шопрон*, град у Угарској, јужно од Пожуна; *ви добро знате да ја доста послала имам...*, тада је Доситије у Бечу имао много часова по трговачким кућама: »на дан десет сата најмање«, како сам вели у писму учитељу Рајићу, с. 33.

недељу да отпочинем, а при том за примити и послати писмо хоће се 8 кр., а који с тру-
дом добива, ваља да зна на што ји је нужно
употребити, нити му је до разбацивања. Ви сте
мене с вашим првим писмом застидили, закте-
вијући од мене оно што ја нисам могао испу-
нити, како сам вам и у присуству казао: то
ми служи за увештаније, да се у напредак
уклањам. Ја већ дете нисам: знам да кад се
један ред преварим, да ми се у напредак чу-
вати ваља.

Оставите гдје ови лист, пак после 20-го-
дина од данас очитајте га: онда ћете моћи
постојаније судити, јесам ли имао право или
криво, ибо до тог времена знам да ће вам се
јоште гдишто прикључити, и мислим, да ако
ме Викентије од 30 година осуди, од 50 хоће
ме оправдати. Кад то време дође, онда ми от-
чишћите, јер сам љубопитан знати јесам ли се
преварио или нисам; а дотле молим вас и за-
клињем: дајте ми покој! А што ми велите да
су вам моја писма милија него сви царски ера-
ријуми, то су речи у ветар, и морао би ко пуну
главу ветра имати, да им верује. Остајте с Бо-
гом и здравствујте. То вам жели ваш

У Бечу, августа 18. год. 1790.

Обрадович.

П. П. Знам да ће бити триста в... по
вашем похвалном обичају, али на свету ваља
гдишто и претрпети.

ибо, јер; ераријуми, државне благајнице.

V

[ЂОРЂЕВИЋУ, СЕНATORУ ПОТИСКОГ ДИСТРИКТА]

Господин Георгијевић,
љубими мој сенатор!

Целују вас и све ваше, који су вам драги!

Ви сте пошли одавде у претпрошти по-
недељник: од тада ја сам непрестано о вами
мислио, и све сам привређивао како ћу се до-
чепати премена да се с вами писмено поразго-
ворим. Весма на скоро нисам смео писати, да
не помислите у себи: што је овај човек на-
валио на ме с писањем баш као бура на сено,
а при томе јоште ово је и политика неки људи
на свету, којима се ко превари и рече да што
пријатно пишу и да се њиова писма виште него
један ред читају, па се чувају како угљена да
често не пишу, па они који ји радо читају да
ји се здраво начекају. Да сам и ја јошт не-
колико времена попричекао, може бити да би
боље било, али, ево невоље, ја не мого више
чекати, — ваљада сам весма у вас, љубими мој,
уљубљен. А како не би био, кад сте ви то
сами вашом добротом хотели и тражили, и у
време, кад сам ја мислио да ви већ за мене

не марите, тада ми се ви најдоброхотнији и најљубезнији показујете.

Видите што је узрок, те би ја рад, ако се икако буде могло, јошт коју годину поживити, — зашто такови добросрдачни и благородно мислећи људи много у нацији нашој има, који љубе и желе општу ползу потомкова својих, — и како се гди поштене и лепе грађанске дочепам штампе, што таково издати које ће дати способ сродним нашим грчески, инглески, француски и талијански лако научити. Срби ће од ови језика с временом потребу и ползу имати, зашто њима (фала Богу!) алкоран не стоји на путу, да што лепо, похвално и полезно не смеду учити. Храбри и природно остроумни народи у тако прекрасним и пространим краљевствама и провинцијама доћи ће и у другојачије состојаније. Наше је старати се за колико боље и веће можемо, а други ће после нас јошт више исправити и исполнити и нас ће праштати и благосиљати, који смо ји чему добром опоменули, јоште к томе и добар повод дали. »Разумно створење оће само да му се добар пут покаже, пак оно радо и певајући по њему путује.«

С новци се много добра може учинити, кад се уме и жели њи на што добро употребити. Ја већ имам неколико; јошт ћу, ако

најдоброхотнији, најбољи, најбоље воље; нација, народ грађанска штампа, штампарија са грађанским, а не црквеним, писменима какијим су пре Доситија штампали књиге православни Срби; способ, начин; алкоран, мухамеданска света књига; состојаније, стање; исполнити, испунити, допунити.

Бог да, имати, јер залуду не стојим; а како видим да имам толико потребујем, гдје год буде добра штампарија, ето ти ме ту, ако ће бити Бог зна гдје. Зато молим и вас, дражејши мој, немојте пренемарити, ако вам рече господар Алексије, брат ваш, да може тамо гдје 50 или стотину ови моји »Баснâ« распачати, нека ми поручи да му ји пошаљем, тако у оправи, као што су те, које сте ви узели.

Али што ја ово радим! Моје је намереније било, само с вами разговорити се и писмено попрошалити, пак ти и не осетивши и, што 'но реч, неотице к морализирању доспе и дођо: тако бива, кад се човек у трговину пусти и за новце начне тумараћи! Но коју ћеш му беду, кад се већ таки обичај увео, те се без њи не може ништа доконати? Они су средство и к злу и к добру, и ко њи има, може лакше онамо доћи, куда га склоненије потеже и вуче.

Могао би већ, да ођу, ово писмо овде докончати, и време би може бити било. Али видите каква је страст писања! Ко вам икад рече, мене на то намамљивати, казујући ми да наша мила госпођа Јула радо моја писма чита? Сада, како очете да ја престанем? Не престадо тако ласно, да ме ко куми и брати! Велика срећа ваша, што се ја нећу у велики разговор да упустим и да се на вас почнем тужити за оно што сте (како сте ми сами

дражејши, најдражи, најмилији; начне, почне; доконати, извршити, свршити.

казали) исовали Чаково и ко га је насељио: но ово нек стоји под залогом за други ред. Само ово јоште нека приметим: други, кад им је зло и што непогодно, жале се и туже, а ви међер исујете и вичете, пак нека пође сад ко с вами путовати!

Поздрављам всесрдечно моју милу госпођу Јулу. Како ми је мило што сам у таковој, мени драгој, фамилији ово, мени предраго, име нашао! И Димитрија, ученика мојега, поздрављам, и жељећи да вас у здрављу видим, остајем

У Бечу 26. септембра 1790.

сасвим предани ваш
Доситеј Обрадовић.

Чаково, место у Банату, у ком се Доситије родио; *Јула*, име Доситију толико драго што се тако звала његова сестрица, умрла у петој години, коју је особито водео. («Живот и прикњученија», С. К. З. књ. I, с. 19; књ. 8, с. 74).

VI

(ГОСПОДИ ЈУЛИ, ЖЕНИ Д. ЂОРЂЕВИЋА, СЕНATORА
ПОТИСКОГ ДИСТРИКТА БЕЧЕЈСКОГ)

Возљубљенаја и високопочитајема госпођо моја!

Честитајући вам и господину сенатору, супругу вашему, овај близњи, славни рождељства Христова празник с наступајућим новим летом, желим вам све оно што једно човеческо срце најмилијим својим желити, зактевати и од милостиваго божијег промисла прости може, — то јест: да проведете како ову доодећу божију годину тако и многе друге у здрављу и тихом, љупком срца и душе задовољству. А од ваше стране желим, да мене всегда у љубови содержите вашеј, о чему, познавши природну доброту и милошћу вашу, ни мало не сумњам. Вапнему чаду, а мојему ученику, писао сам по зактевашу вашему и молио сам га да вам попиље мојега књему писма копију, да уверени будете, да ваше наложеније мени није за заборав било.

Дражајпему супругу вашему и господару куму (којега љубезно поздрављам) сло-

возљубљенаја, омиљена; високопочитајема, многопоштovanа; близњи, блиски; чадо, чедо, дете; копија, препис; наложеније, заповест.

бодно од мене реците, да не уводе којекаквј кафетарија у Бечеј и по Бачкој! Зашто нашто ће људма неке потребе, без који бити могу? Ако ли вам реку: што ја за то марим, што ли се у оне послове пачам, у којима нико жив неће за ме да зна, ни да чује — ви се зато ни најмање мрвице не бојте: имаћемо ми њима шта одговорити, и тако да ће се зачудити шта ји је нашло. Ево шта ћемо ми њима одговорити... Али знате ли, мила моја госпођо, шта ћемо ми учинити? Боље да им не кажемо одговор наш, да се већма плаше, мислећи у себи да ко зна шта ће то бити! Али да они опет не мисле, да ми ово из политike чинимо, не имајући вредно што на возраженије — наумљавамо ји чинити да се плаше тога, шта на свету нема, као деца помрчине, или сујеверни људи воздушни превиденија — ништа зато! Ви се на то и не обзирите, шта ће они мислити; нека они мисле што им год драго, а ми ћемо чинити оно што ми знамо! Него само ви постарајте се да ми на нашу страну придобијемо већу част лепи и разумни госпођа, пак ћемо онда видити ко ће се кому приклонити и рећи: јевала! Међу тим ја ћу о том њивом умишљенију јоште гдја знаю будем да ваља писати, да ако ствар дође до бешалице, да нас је много виште с наше стране, пак ће онда видити с ким имаду послу и познаће топрв какав ће им бадњи доћи дан. У добри

кафетарија, (тад.) кафана; *возраженије*, противни одговор; *јевала*, (турски) слуга сам, клањам се!; *умишљеније*, намера.

се час онда они преварише и пред вами изговорише да ће кафетарије и билијарде и подобне овима дангубиџе по Бачкој уводити! Мало ли је људма и без тога потреба и трошкова, него би ради да им се јоште виште на врат товари!... Пак да је гдје даље од Баната, нека би, што им драго; него баш онде гдје да се уведе, улеже и установи, сутра би се дан то исто и преко Тисе и без лађе и чуна пренело, те би се и онда људи на чуду нашли. — »Умножавати људма њиве излишне потребе, то значи (ни длаке мање) него њивова попеченија, недостатке и несреће удвојавати и у изобилије приводити.« Пак се ником толико не чудим, колико вашем куму, који ми се је иначе добар и мио показао. Но ћутимо ми само и о нашем намеренију ником од противне стране ни речи не казујемо, пак ћемо ми њи научити како се уводе кафетарије, розолнице и билијарди онде где пре није било!

Ја би вам, мила госпођо моја, много виште писао, али се бојим да ме се не узратосиљате, као што је пре неколико година и мој љубезни господин сенатор, супруг ваш. »Пиши ми, пиши ми!«, док се ја намамим и некакво стравито напарим писмо, а он ти ми се онда прекрсти, чудећи се шта га је нашло, пак ме пусти крају и сасвим ме се прође и окани. Тога дакле плашићи се, ако

попеченије, труд; *розолнице*, продавнице розолије — пића од ракије, шећера и мириза.

и престанем засад писати, но нећу никада престати наричући се и пребивајући

У Бечу, декемврија 22. 1790.

љубезне и високопочитајемс госпође моје
понизњејши слуга
Доситеј Обрадовић.

наричући се, називајући се; пребивајући, остајући; високопочитајеми, високо поштовани; понизњејши, најпонизнији.

VII

ГОСПОДАРУ ЈАКОВУ ЧОКРЉАНУ, У ВЕЛИКИ
БЕЧКЕРЕК

*Дражајши мој господ'не Чокрљан,
здравствуйте и с домаћима!*

Кад сте ви мени овде пред моје исте очи на нос бацали да сам ја тврд и скун и среброљубив и златоштедљив и јошт много којешта шта се казати не може — а да шта ћете сад измипљавати, говорити и по свету разносити и разглашавати за то што вам ја за толико дуго време ни речи ни словца не пишем и тамо у наш Банат не шаљем! Али мислите ви и разглашујте што вам год на ум и на памет дође, — мени је доста да мене моја савест не обличује, да ја тако о вами мислим и мудрујем. Него ја на место што би вас у моме срцу опорочавао и осуждавао — ја вас извиновљавам и много више него би ви сами учинили могли, вас обеспорочавам и оправдавам и од свакога најмањега обвиновљенија чиста како бела голуба себи представљам и воображавам. Зашто ако ми не пишете, ја

скун, штедљив; мени је доста..., ја сам задовољан што мени савест не оптужује да и ја о вами тако мислим и мудрујем; опорочавати, опадати, клеветати; обеспорочавати, бранити, правдати; обвиновљеније, оптужна; воображавати, замишљати.

мислим да ми нејмате шта писати, зато и не пишете. Шта би ко писао, кад нејма шта писати! Да ми кажете да ми добра желите, нека би сав свет томе што противно рекао, ја вас уверавам да би му речи у ветар биле, јер му ји ја не би веровао.

Како већ реко, ја би ласно са собом размсио да ми ви не пишете, али не знам како би се с вами распачао, кад и ја вами не би писао! Ви ни мало не марите што и ја по-мало посла имам, нити хоћете да знате, да човек није само за непрестани посао рођен, него и за спавање; а и без спавања ваља му допустити да каткад одане и отпочине. »Е, теника ми посла — ви ћете рећи — човеку пријатељу и љубезнику своме две три врсте написати!« — Имали би на неки начин право, да се у три врсте све може што се хоће казати. Истина да и у мање врсти могло би стати: ја сам здраво и желим да сте и ви здраво. Али би зар вами то доста било? Ви би рекл: боље ни мало, него толико мало! И јошт ко зна шта би говорили! Пред оним се никад до века не оправда, ко те хоће да си му кривац!

Здравствујте, љубими мој, и поздравите ми господина оца вашега и госпођу матер и све ваше домаће. Желећи вам свако добро, остајем ваш искрени љубитељ и понизан почитатељ

У Бечу, августа 30. 1791.

Д. Обрадович.

VIII Г. СТЕФАНУ РАЈИЧУ, УЧИТЕЉУ ОСЕЧКОМ

*Почитајеми господине,
здравствујте!*

Велико прошеније са заклетвама мора то-
лику силу имати колику оштра и власна за-
повед: но онде где непобедима богиња невоз-
можности напротив стоји, прве власти губе
сву силу своју. Да сте ви потајно хотели из-
вестити се како ја овде живим (које би ласно
могли учинити), не би ме тако без сожаље-
нија у гвоздену нужду метали за невозмож-
ност ваше прошеније са свим клетвама отри-
нути и себе с горестију срца неучтивим показа-
ти. Сами узмите на расуђденије: кад човек
на дан десет сати најмање лекције предаје,
може ли о таковом делу, које ви требујете,

Стеван Рајић, био је прво учитељ, па парох у Осеку;
бавио се и књижевним пословима: приредио издање Ћирилицом
Редковићева »Сатира« (1794 и 1804), у коме је кнарио па-
родни говор Редковићем према ондашњем књижевном, и издао
две књижице поучног садржаја.

*прошеније, мозба (Рајић је по свој прилици захтевао од
Достија да изда неко дело); невозможност, немогућност; от-
ринути, одбацити; горест, горчина; расуђденије, размишљање;
требовати (рус.), искати, захтевати, жељести.*

старати се и у томе што поштено и ваљано испунити? Кромје ако би могао ни јести, ни спавати, или барем ако би не марио своје присатрти и крвљу пљувати, како што је господин архимандрит Рајић у преводу они преизјадни проповеди, које јоште залуду стоје. Ево видите на што сте ме с онаким прошенијем убедили! Не сумњајући се dakле да ћете ме у напредак оставити с миром, остајем

У Бечу 1791. септемврија 7.

ваш доброжелатељ

Доситеј Обрадовић.

кромје, осим; Јован Рајић (1726—1801), велики историчар српски, израдио је поред свога горостасног историског послса и превод одабраних беседа црквених; овај рад издао је две године доцније, 1793, родољубиви штампар српски у Бечу Стеван Новаковић.

IX

ГОСПОДАРУ

ЈАКОВУ ЧОКРЉАНУ, У ВЕЛИКИ БЕЧКЕРЕК

*Љубезни синовче,
здравствуйте!*

Има већ неколико недеља од како сам примио то ваше писмо. Мислим да и сами знајете, да ми је драго било чути да се у здрављу находите. Но будући да вам нисам имао што нужно писати, пропустио сам све недељу по недељу до ове. — Познато вам је моје домостроитељско правило: да не треба без нужде ни с четири крајца пунити оне кесе које су пуније него наше. Ваше писмо на господина Терлајича изручио сам му. Господину спахији Наки нисам ништа рекао, шта сте ми писали, јер од кад сте ви отишли одавде, више ни ја к њему не одлазим. Чуо сам да се напи добри пријатељ Емануил Јанковић у Суботици представио. Бог му дао вечну радост, такођер и нама, кад и на нас време дође! Брату Јови

домостроитељски, домаћински, економски; Терлајић Григорије (1766—1811), књижевник српски; отишао у Русију и тамо био професор на вишим школама; умро у Харкову; Јанковић Емануил (1758—1792), књижевник српски, познат са својих радова на природним наукама.

Сабову дао сам полномочије за оно нешто мојега што је при њему било; ко зна хоће ли која полза бити. Ако и ви можете што о том промислити, нека вам је ствар препоручена као доброме пријатељу и правоме синовцу.

Драги мој! Ви имате у прсима вапнима верну сведоћбу да ја вас срдечно љубим и свако вам добро желим. А што вам често не пишем, за то се немојте срдити, како ни ја на вас нећу. Поздрављам г. родитеља вашега и и госпожу матер и све у дому вашем; љубећи вас, пребивам

У Бечу, октомврија 12. 1791.

ваш доброжелателни
Обрадович.

полномочије, пупомоћство; полза, корист.

X

Г. ЈАКОВУ ЧОКРЉАНУ У ВЕЛИКИ БЕЧКЕРЕК

*Љубезни синовче, г. Чокрљан,
Христос се роди!*

Ја добро знам, да ми нико и не каже, да сте се ви на мене расрдили, што вам нећу да пишем одавно. Зато није добро напрасито љубити; зашто ко тако љуби, он се ласно расрди. Али да ја знам да ћете се ви само расрдити, ја за то не би врло много марио; него се ја бојим да ви не пожалите на мене, и ово је за које много марим и не би ни по што рад био, зашто би ја онда двојином толико жалио и на вас и на мене: на вас зашто без великог узрока на мене жалите, а на мене зашто вам ја и мален узрок дајем да на мене жалите. Зато дакле за избегнути при ови весели празници свакога невесеља и жалења, ево вам пишем и јављам, да сам хвала Богу све онако здрав и задовољан како ме знате, а боље не желим. Само би рад знати да сте и ви здрави и спокојни, које желим од вас чути. И желим да вам идући нови год весело дође и прође и са свима следујућима, док буде божија воља,

год (рус.), година.

овде на земљи време проводити. Поздравите ми напе љубиме пријатеље и будите ми уверени да сам ја вапи прави љубитељ.

У Бечу, декемврија 25. 1791.

Доситеј Обрадович.

XI
Г. ЈАКОВУ ЧОКРЉАНУ У ВЕЛИКИ БЕЧКЕРЕК

*Љубезни синовче,
здравствујте!*

Случило се да сам ваше писмо (второ) јуче у недељу примио, у који дан по обичају био сам цело после подне код г. генерала и имао сам довољно времена о послу, који сте ми наложили, беседити. Он не има ништа од против вас учињени доношенија при себи. Он ми је и пре овога често о вапој фамилији и подобним другима у нашем народу говорио и уверава да се такови мора наша канцеларија примити да получе благородство и при хотељу учинити се комисији да се никоме обида створити неће, против који се учињена доношенија не засведоче. Сума дакле напег разговора ово је: да то што ви (чрез ваше писмо к мени) желите не може се имати, но да господин генерал вашу фамилију међу првима

етори, други; генерал: говори о неком аустријском вишем официру, Србину, који је са службом био при *канцеларији за источне послове* у Бечу, доношеније, достава; *и при хотељу учинити се комисији*, и при комисији, која ће се створити; *обида*, пеправда, увреда.

именовања и да он жели и совершено узда се да ће ваш дом немештво получити заједно и с другима од подобни фамилија. Ја поздрављам вас срдечно и све ваше у дому, желећи да се опет у здрављу видимо, и пребивам ваш искрени љубитељ

У Бечу, фебруарија 16. 1792.

Доситеј Обрадович.

аменавати, узимати, ценити; совершен, потпуно; немештво, вилке племство у Угарској.

XII

Г. ГРИГОРИЈУ ОБРАДОВИЋУ

*Љубезни синовче Григорије,
здравствуй!*

Примио сам твоје писмо и мијло ми је било чути да си здраво дома дошао. За све остало, што ми пишеш и совета иштеш, мени се види излишиће. Ја мислим да с та три језика, тј. са српским, влашким и немачким, с географијом, есапом и историјом, ти би могао у Банату гдје остати, уdomити се и попитено живити. Зашто ако сад почнеш већ у мужеском возрасту за којекаквим већим летити стварма, бојим се доћи ћеш у такове окрсности, где ћеш моћи поштетити благе и чесне нарави, пак потом нећеш моћи добар бити целога живота, а ти знаш добро моје мњеније: да живот неправедан и непопитен гори је него смрт. Али да не помислиш кадгод да сам ја твоме напретку какву препону учинио, ја те не одвраћам ни од шта, што се теби потребно и

О Григорију Обрадовићу види више у предговору овој књизи.
излишићи, сувишни; есап, рачун; возраст, узраст; окрсност (р.), прилика; препона (р.), сметња; мњеније, мишљење.

полезно види. Ако те и у Будиму приме и позову, мени неће противно бити и неугодно што је теби полезно: кромје да би моја радост била чути да којем месту наблизо огњишта родитеља наш ћеловатан и на ползу будеш. Сврх свега, гдигод будеш, буди добар, попитен човек, трудољубив, умерен у желанијама својима, и биће ти добро. Поздрави од мене оца твога, матер и сестре и све наше сродне пријатеље.

У Бечу, 15. маја 1793.

Твој доброжелатељни стриц
Д. Обрадович.

благонотребан, што одговара потреби.

XIII

[ГРИГОРИЈУ ОБРАДОВИЋУ]

*Љубезни Григорије,
здравствуј!*

Примићен од тога истога господара, који ти ови лист даде, то јест од синовца господара Константина Дамчо, који је овде, двадесет форинти, које сам ја овде положио. Не троши много, пак ће ти доста бити за два месеца. Сандук с књигама код мене је. Ја сам ти дао био и трошка да га можеш однети, а ти га остављаш: то значи да си мало за њи марио, а оне нек стоје где су и пре биле, хлеба не ишту. Добро што си то неколико однео, јер иначе не би ни то имао. Моја књига, што дајем на штампу, на 20 табака, биће при концу овога месеца готова. Кад дођу отуда трговци овамо на вапар, подај кому педуљу на мене, и послаћу ти два, три егзemplара: један за тебе, а два за сестре твоје. Поздрави оца и матер твоју од мене, и све који су ради о мени чути, и јави ми, кад примиш ови 20 форинти.

У Бечу септемврија 5. 1793.

Твој стриц
Доситеј Обрадович.

лист, писмо; моја књига: Доситејево дело »Собраније разних нравоучитељних вештеј в ползу и увеселеније«, Беч, код Стефана Новаковића. 1793.; конак, крај.

XIV
 ГОСПОДАРУ
АЛЕКСИ ГЕОРГИЈЕВИЧУ У ОРАОВИЦУ
 Љубезни г. Алексије,
 здравствуйте!

Ја сам с помоћу божијом моју одржао реч. Моји хиљаду егземплара, сваки од 20 табака на шрајб-папиру, готови су. Типографу платио сам и пренео сам ји све у мој квартир. Да знам, како би вам послао један егземплар, да видите шта је — би учинио. Међутим назначићу вам овде главе, које се у књизи наоде: Глава 1. Чему се има списатељ за живота надати. 2. Гора вежества и истине. 3. Похвала басни у стихови. 4. О несогласију напи желанија. 5. О важности доброга имена. 6. О историји и о воспоминанију славни људи. 7. Абдала и Балсора, персиска историја. 8. Виденије Ахмета дервиша. 9. Један пар папуче. 10. О услажденију размишленија. 11. О при-

Алекса Георгијевић, трговац у Ораховици у Банату, био је брат сепатора Георгијевића, с којим се Доситије пријатељски дописивао. Из овога писма види се да је Алекса хтео помоћи Доситија у растурању књиге »Собраније разних нравоучителних вештеј«, коју је Доситије штампао те године. Зато му Доситије исписује написе поједињих чланака из те књиге и позива га да одржи реч.

егземплар; примерак; шрајб-папир; јака, фина хартија; типограф; штампар; вежество, знање; несогласије, неслагање; услажденије, пријатност.

јатељем и пријатељству. 12. О љубови к отељству. 13. О љубови к наукама. 14. О славним женама. 15. Пут у Вавилон. 17. О различним на кратко историјама. 16. О начину с ползом читати. 18. О потреби воспитанија, 2. Чему ваља младић да се учи. 3. О употребљенију времена, 4. О благочестију и злочестију, 5. Нека правила за опходденије. 19. Неке иносказајеме повести. 20. Похвала добродетељи. 21. О вкусу и пр. 22. О комедији. 23. Лаузуз и Лидија. 24. Аделаида.

Дајем ји везати у франц-банд по 20 кр. том. Штета би била, оваки папир у худо везати. Ја не иштем више него како смо говорили; по форинте за егземплар, кромје преплета. А онај који буде продавати нека добије на сваком егземплару 15 кр. — не више. Сад спомените се вашега обештанија и писања: да ако ји нико не усхоће, ви ћете за 1000 добар бити, и како се наштампају, мени новце послати. Ако одржите реч, учинићете своју дужност; ако ли не, то ја сам од вас преварен и обиђен! Што зnam чинити? Хвала Богу, зар је така моја судбина на овом свету! То вам кажем: да без новаца не дам ји из моји руку, разве ако коју ком поклоним. Ако не можете све по уговору, барем исплатите ми овога ванпара новце за 400 и не дајте ми уз-

благочестије, добра срећа; злочестије, зла срећа; опходденије, попашање; иносказајем, друкче казал (алегориски); вкус, укус; франц-банд, француски повез у кожи; том, књига, свеска; обештаније, обећање; обиђен, увређен; разде, осим.

рок да са свим и правично на вас жалим. Желећи вам свако добро и поздрављајући ваше у дому, остајем

У Бечу, октомврија 10. 1793

ваш
Д. Обрадовић.

XV

ГОСПОДИНУ ЈАКОВУ ЧОКРЉАНУ У В. БЕЧКЕРЕКУ

Драги синовче,

г. Чокрљан, здравствуйте!

Предао ми је господин Терлајић ваш лист, и драго ми је да здравствујете, и ја јопите хвала Богу здравствујем. За младог, што би рад доћи учити се, трошак стоји, како се мисли одевати и ранити. Но нека би било најумереније, потреба му је 500 форинти на годину најмање. За штамиу на влашки преведенй баснâ метите на табак на доброме папиру најмање по 16 форинти, колико табака буде. Каква су она слова крупна, мислим да ће бити егземпляр од 40 табака или више. Дакле слободно можете хесапити 800 форинти за једну хиљаду егземплара. Желећи вам свако добро остајем

У Бечу, нојемвраја 14-го 1793.

ваш
Доситеј Обрадовић.

»Басне« преледене на влашки. Из овога места види се да је и Доситеј имао удела у првом преводу »Басана« на румунски језик. Шафарик мисли да је овај превод израдио синовац Доситејев, Григорије Обрадовић.

Допуштам ти да можеш узети од г. Ал.
Георгијевића једну стотину »Басне«. Распра-
дај ји, ако можеш и помози се. — Поздрави
наше у Чакову и господина проту Липовскога.
Живи разумно и поштено и здравствуј!

У Бечу, нојемврија 14. 1793.

Твој доброжелателни стриц
Д. Обрадович.

XVI

ГРИГОРИЈУ ОБРАДОВИЋУ

Бубезни Григорије здравствуј!

Предао сам твој сандук с књигама г. Марку Алексијевићу из Темишвара и приододао сам у исти сандук 6 парчета „Басне“ у франц-банду и 12 моји ново наштампани књига: 4 у папиру, 8 а у францес[ком] преплету. Од ови пошиљи једну г. Алекси Георгијевићу у Ораовицу, две сестрама твојим у Чаково, једну задржи за себе, а остале распрадај и плати трошак пута. Ове коштају у франц. преплету 1 ф. 33 кр. Ако ли ко купи 10 или више за готове новце, даћеш за 1 ф. 20 кр. у франц. преплету, а другојачије и не дајем више везати. Моје „Басне“ примио неколико стотина Алекса Георгијевић из Ораовице и пише ми да ји је пренео у Банат, а ти ми пишеш, да ји тамо нејма.

За којекакву завист и нанавист немој ма-
рити, но испољавај приљежно своју дужност
и владај се поштено, пак ће ти Бог и добри
људи пријатељствовати. Кад примиш сандук
с књигама, пипи ми.

ненавист, мржња; испољавати, извршивати.

а Чокрљану ја времена нити воље имам писати: ваљада је и он на мени шпекулирао. Желим ти да се добро, поштено и разумно владаш,

У Бечу, септ. 4. 1794.

и остајем твој доброжелателни
стриц,
Доситеј Обрадович.

XVII

ГРИГОРИЈУ ОВРАДОВИЋУ

Љубезни Григорије, здравствуј!

Фала Богу што ниси више него два сандука имао, кад си одавде пошао, да се сваке године по један експедира.

Сматрај у животу шта радиш, да ти нигде за тобом замршени не остају трагови. Цедуљу маутску једва сам преко пријатеља и с трошком получио, да што тамо не страдаш (и што је горе, да се не срамотиш), и шаљем ти ју у овом писму. Пишеш за капе, да нађем трговца, који је томе вешт: ја сам тако учињио, јер ја у том ништа не знам; ништа мање посао није добро изишао. Ваљало би да си меру назначио. Јеси ли примио сандук са 20 и неколико моји последњи књига? Зашто ни речи не пишеш? Не сумњам да си примио. Дакле, оној од две, која није капу добила, подај од новаца, што за ове књиге узмеш, тридесет форинти на место капе. Како примиш ово писмо и маутску цедуљу, пиши ми, да знам;

маутски (нем.), царински.

XVIII
ГРИГОРИЈУ ОБРАДОВИЋУ

Љубезни Григорије, здравствуј с домашњима!

Твоје писмо, 7. октобра отпуштено, примио сам и драго ми је да сви тамо здравствјете. За оно, што ми пишеш, известио сам се. Тамошња пустара не зна се становито оће ли се продавати, али ако то и буде, већ су пренумерирати други, а навластито један од отмени заслуга човек, који на немештво претензију има. А то си исто могао и тамо сазнати; *et ne m' ecrivez plus de telles choses, dont il n'y [a] aucun autre profit que 8 kr moins dans la bourse.* Не велим за ово последње писмо: ово би вредно било, кад би што могло бити. А што велиш да се из тме забвенија извлечемо, то свак за добро наоди, но не свак једнака средства к том у себи предлаже. А сврх свега всеуправљајуштаја судбина и стим располаже. Зар ниси се никде намерио на Сократово мњеније: да тко најмање жели, тај је најсрећнији?

et ne m' ecrivez plus... и немојте ми виш писати о таквим стварима, од којих човек нема друге користи него 8 крајца мање у кеси; тма забвенија, тама заборава; извлести, извукти; всеуправљајуштаја, која свим управља.

За моје сироте »Басне« што ми пишеш да нико ни петака не да, сам си крив што сам ти ји поклонио: пре ми пишиш да се ишту, а сад другојаче. Какав је то обичај сад тамо међу вами постао, самом себи противословити? А ако ји немаш гдје држати, да би по случају своје време дочекале, а ти затопли дваред с њима фуруну, ако каква јака навали зима. За моје поглавито намереније доста ји је прошло, — фала Богу, који је блаженога Јосифа за неко време свету поклонити изволио био. И за последње »Собраније вешти« велиш ми да ниси трговац. Баш оћеш чудан да постанеш! Ко ти вели да си трговац? Држи ји код себе, иак ако тко заиште, подај за 1 ф. и 35 кр., ни јефтиније ни скупље. Позната ти је реч: не иште хлеба; а ако је сад тамо оскудно, неће свагда бити. Поздрави Јулу и пријатеље.

У Бечу, октобра 22. 1794.

Твој доброжелателни стриц,
Доситеј Обрадович.

петак, новац од пет пар; противословити, противно говорити; поглавито намереније, главна намера; Јосиф II, немачки цар (1780—1790); он увођаше особито у аустро-угарске жемље много напредних новина, те га зато Доситеј зове »блажени«.

XIX

БЛАГОРОДНОМУ Г. АРҚАДИЈИ БЕДАЊУ У СЕГЕДИН

Благородни господин, мње особито почтени!

Драго ми је да сам имао чест с вами познати се, и благодарим вам на љубови и благовољењу, које сте ми показали.

Ви сте изволили учинити љубов узети од мене стотину егземплада моји књижица »Сочиненије различних вештеј», којих јест цена егземплар 1 ф. и 20 кр., што чини 133 ф. 20 кр. Да Бог даде, да се још такови опшићи српски патрона нађе, који би мени тако спомијештвовали! Ја бих колико скорије к нашеј типографији отишао и подобни више књига на напрем простом језику издавао. И ако се нађу, ја сам готов: ево моја реч!

Љубезној и благородној госпођи супруги вашој кажите моје високопочитаније. За сина вашега желим са свим срцем да се ползује од мене, и надежду добру имам. Здравствуйте, љубезни и благородни господине, и мене љубите.

У Бечу, јулија 12. с. в. 1796.

Ваш поизвиши,
Доситеј Обрадович.

Аркадије Белан био је чиновник; занимао се мало и пре вођењем са страних језика; почитени (р.), поптоварни; чест, част; благовољење, пријатељско расположење; „Сочиненије различних овештеј“, у бразом писању место »Собраније разних вештеј«; спомијештвовати, помагати; колико скорије, што пре; с. в. (stile vecchio tal.) по старом календару.

XX

ХРИСТИФОРУ ТЕОДОРОВИЋУ У ШИКЛЕУШ

*Љубезни брате и господару,
здравствуйте!*

Ваше прекрасно, српски написато писмо примио сам од нашега онштега пријатеља, господара Г. Димића. Да није мени писато, смео би га високо хвалити и може бити рећи да нисам лепшега видио; но, понеже да је за мене тако ласкателно, не смем га хвалити, да се чрез то не покажем, да и друга такова желим. Жао ми је само да није тако писмо свој успех имало, зашт' немам «Совете разума» него само једини екземплар. — За философију Титела мени није могуће ни мислити, запито ја немам ни њиве, ни винограда, и како би престао лекције давати, не би ни хлеба, ни вина имао, — а знате да и сам хлеб и вода одвећ су сувопарне ствари. А наш љубезни Димић говори много, али не може да толико уради, пак залуду му мука. Жали Бог толике лепе речи! Поздрављам вас љубезно и јесам

У Бечу, јулија 10. 1799.

ваш
Доситеј Обрадович.

српски, а не славено-српски, писано писмо било је по вољи Доситеју, који је целога века писао српски, како је и којико је знао; поштеже, пошто; чрез то, тиме.

XXI

Г. ДИМИТРИЈУ ЈОСИФОВИЧУ, ПАРОХУ БУДИМСКОМ

Чесњејши гостодин отаџ Димитрије,
ми ње отмјено почитајемољубими!

Ваша ревност за ошту ползу јест похвале достојна, но да мене на то или с молбом или с изобличенијем призвињете, то је једно како и друго излишно. Да смо уста к устма, дало би се о томе беседити. Али на писму оно што се коме не ћуди, како очита, на ма стотина возраженија наиђе, и тако онај који пише без кривице остати не може. Како за «Басне», тако и за «Собраније вешти» једва да сам преплет наплатио; ни то не би, да се није један благороднодушан (господин Белан из Сегедина) нашао, који је у један пут стотину узео и платио. Ову моју тужбу ваша је реч (изобличеније) из мојега исцедила пера. Сам сам желио, хотео и учинио, али даље — жижа! Ван да би ко хтео, да и ја као Диоген торбу на леђи носим, у бурету да лежим, с дивљим

чесњејши, најчаснији, најпоптованнији; отмјено, особито; почитајемољубими, поштовани и љубљени; ревност, заузимњивост; изобличеније, прекор; Диоген, философ грчки, који се одрицаше многих потреба и презираше све обичаје (413—323 пре Хр.).

корењем и салатом да се раним и на сваком ладне воде извору да пијем колико ми срце иште! Ево вам чистосрдечно моју исповедам слабост, да до такове добродетељи нити сам доспео, нити ми се доспети зактева!

За стихове или прозу за високопожелајемо лице, то се хоће на славенски, а ја у том нисам ни окретан, нити окресан. Хвала Богу, имамо у недри људе, Рајича и Терлајича: њима та чест и слава принадлежи. — Молим вас и просим, не досађујте ни себи, ни мени с даљшим писањем, зашто ја сад већ нити коме пишем, нити хоћу да пишем. Имам доста поправљати писања моји ученика и ученица, који ми дају хлеб и вино, рибу и месо, и лепо, пријатно обиталиште. Ако ли ми ко усхоће и за то каково изобличеније учинити, ја ћу њему рећи као стара врана младом вранчету: »Ти си, синко, беда: иди ми с врата!« — Желим вам добро живити и пожелајемо благо скоро видити.

У Бечу, октомврија 0. 1799.

Ваш почитатељ,
Доситеј Обрадович.

добродетељ, враина: њима принадлежи — Рајићу и Терлајићу припада част и слава да пишу стихове славенским језиком, а Доситеје није у том окретан, јер се држи народнога говора; даљи, даљи; почитатељ, поштовалац.

XXII

[ДАНИЛУ МАРКОВИЋУ, У БУДИМУ]

Благородни и љубезњејши господине!

Примио сам с радошћу ваше благовољењија и љубови преиспостављено писмо. Ваше добро срце и благородна душа представљају себи мојега усрдствованија и (по могућству) желанија испољеније за тако знаменито: слабост ли или својељубље — било шта му драго, — исповедам да ми је ваша похвала чувствително пријатна била. — На акову бермета много захваљујем, но и уверавам вас, љубезни мој! — терет би ми потежак био, да га љубов и доброта, с којима га содружавате, не облекчавају: пити ћу га и уживати с усугубително

Данило Марковић пише 1. новембра 1800 год. Доситију из Будима, како има његова дела »Басне« и »Собралије«, па их поштује као највеће благо, јер су њега и његове те књиге ослободиле од празноверице и приближиле правој вери. Он не може Доситију довољно захвалити ни племено ни усмено, те моји Бога да га он, који му је дао такву даровитост, награди као доброг и верног слугу, а он и његови славиће Доситејево име од рода у род. У знак љубави и поштовања Марковић пшаље Доситију аковче бермета и моли га да прими. Писмо ово штампано је у »Бачкој вили« за год. 1841., уз Доситејево писмо које је пре тога штампано у »Летопису« књ. 20. г. 1830.

благовољењије, добра воља, пријатељство; пренесољије, препуњен; ваше добро срце и племенита душа замишљају да је извршење моје воље и (по могућству) жеље толико значајно; содруживати, удруживати; облекавати, олакшавати; усугубителни, удвојени.

ним услажденијем, ваше мило и драго добро-
хотство на памети имајући.

Шаљем и ја вами последњу књишику »При-
кљученија« и »Совете«: на продају није била,
зашто је всегда очекивала таква љубезна при-
јатеља, којему ће се како првородно чедо љу-
бови моје в знак пријатељства дати. Поздрав-
љајући вас и све ваше домаће, остајем

У Бечу, новембра 12. 1800.

ваш
Доситеј Обрадович.

П. П. Данас полази тамо г. Лазар Дра-
гојевић из Новог Сада, који ће вам књижицу
предати.

*услажденије, наслада; последња књишика »Прикључе-
нија« — за дар Доситеје шаље Марковићу лепо уздарје: по-
следњи примерак свога првога дела, који није био за продају,
него је чекао тако љубавног пријатеља, па да му буде дат у
знак пријатељства, као прво чедо Доситејеве љубави.*

XXIII

[АТАНАСИЈУ СТОЈКОВИЋУ,
ПРОФЕСОРУ ФИЗИКЕ НА ХАРКОВСКОМ УНИВЕРСИТЕТУ]

*Љубезни мој Стојковићу,
здравствуј и радуј се!*

Јуче ми је дао драги наш Драго твоју II-ру част »Фисике«. То ће рећи: « паде семе на земљу благу и принесе плод сториџеју ». Пак какво оћеш веће благополучије на овој грудви земљице, него такова творити чудеса, — то јест, не само садашњему, него и будућим родовом отварати очи разуменија и милионе њима показивати светова; то значи: славу божију, величество, свемогућство, благост и премудрост достојно показивати и проповедати. Добро си учинио што си величеству ове прекрасне царице наука и трећу част за воспријатије определио: не може она доовољно

Стојковић Атанасије (1773—1832) учио је више школе у Шопрону, Сегедину, Пожуну и Гетингену, где је постао доктор философије. Када му је Доситије писао ово писмо, био је професор физике на харковском универзитету у Русији, где и умро. Његово дело »Фисика простим јазиком списана: а род славено-српски« изшила је у три књиге (1801—1803, у Будиму). *сториџеју*, по сто пута, *родовом*, колепима нараштајима; величество, величанство; част, чест, део; *воспријатије*, примање.

дворова имати која, првородна божија кћи, све створење красотом својом испољава.

Мужај сја, рода свога просветитељу, и кад ти је промисал названије Стојковича дао: *стој* убо, *стој* непоколебим у твојем блаженом и свету полезному претпријатију, и презирај неке надуте малености, које за собом никаква не остављају трага! А како би могао о чему другом и помислити, кад само бациш поглед на толике Грације, од који су прве Историја и Географија, које ти умиљно руке простиру и моле те да ји с философијом украсиш и Србији и Босни покажеш (не мари, да нам се ко и посмене); но оне ће то требовати. Али куд сам се ја део? Што ће добром коњу бич и мамузе? Но прости напој дружеској суетици: свак би рад да совјете даје, а и ви сте не мало криви што се ја поносим.

Ајдемо сад на други посао. Ја сам вам казао да одлазим из Беча, а ви ми паљете пљивовицу. Али ја знам: то је мајсторија мојега љубезнога Томе Симића да је мени пошљете а да је он срче и пијуца, пак јоште и да ми се смије. Опалила му гркљан, те би му га опалила! Поздрави ми господара Марковича и љуби твојега

У Тријесту, августа 23. 1802.

Д. Обрадовића.

добро си учинио... физика је наука тако узвишене и пространа, да је Стојковић добро урадио, што јој је посветио и трећу књигу; мужати сја, јачити се, крепити се; *убо*, дакле; *непоколебим*, сталан; *претпријатије*, предузеће, *Грације*, у римској митологији божиће лепоте.

П. П. Онима, којима си ово сокровиште посветио, честитам велику срећу и слатку утеху. Триста душа да имам, могао би им се с двеста и деведесет и девет, јоште и с оном једном оставашом свештено и торжествено заклети, да ће им се достојно мелодирати:

И памјат их в род и род!

И остављам свето завештаније: да им се после много весели година на гробу засече:

„Ови су узрок вторе части „Фисике“!“

„Ω μοῦσαι, Λιός χαί μνημοσύνης ἀγλαὰ τέχνα!

Ви само умете љубитеље своје оваковим бесмртија награждавати именом!

онима којима си ово сокровиште посветио... другу књигу своје „Фисике“. Стојковић је посветио Јовану Паликући и Драгутину Теодоровићу, угледним богаташима, који су књижевнике српске обилато помагали. Стојковић је посвету написао врло топло; он каже њима: што сте ви мени учинили добра, два српска сина нису до данас учинили никоме, — и моли Бога да их награди за врлину њихову, да им сваком радошћу испуни, срце, а дом слогом и дничним потомцима, који ће бити њих достојни и да им подари дуг, миран и срећан живот; торжествено, свечано; мелодирати, певати; и памјат их в род и спомен њихов прелазње с рода на род; ω μοῦσαι о музе, ви сте Зевса и Мнемосине (божице памћења) дивна деца!

XXIV

[ГРИГОРИЈУ ОБРАДОВИЋУ]

Лубезни синовче Григорије,
здравствуј и с домаћими!

Примио сам писмо твоје од 24. јулија прошлогога. За г. Каулицију то ти могуј јавити, да је он мени неколико реди понешто исплаћивао за моје „Басне“ и свагда од мене квите узимао, које нека ти покаже. За један аков шљивовиће есапио је пеездесет егземплара „Басни“, и искао је и више. Већ за остале било како било, али за оставши четрдесет рекао сам му из уста при последњем састанку у Бечу, и писао сам му, да ни једну ни за коју цену не прода, него да ми ји о мојем трошку у Беч пошље. Сад ји ишту овди и по десет и више форинти. Ако ли је он преко моје воље распачао, наплати сваки егземплар по десет фор. или „Басне“ нека ти преда. Он је ову моду са својом шљивовицом увео: право је да и он осети шта је одвећ напрено. У оно време, кад је он мени своју шљивовицу тако натоварио, у Бечу могао се је имати по шес-

Каулиције (Дамјан) тадашњи књижар новосадски.

наест фор. аков. Ако можеш, распитај шта је од они било, што је по бечејском дистрикту и свом брату Атанасији (ако име памтиш) Алекса предао. — Овде ми више не пиши: из Венеције назначићу ти мој адрес. Поздрави ми брата Луку. Зашто ми ниси с две речи јавио да је здрав? Поздрави ми Јулу твоју и Јову, и пребивам

У Тријесту 15. авг. 1803.

твој стриц
Доситеј Обрадович.

XXV

[ПАВДУ СОЛАРИЋУ]

*Љубезни господин Соларић
здравствуј ми!*

Колико вам мање пишем, толико вас више и срдчније љубим, — [и желим] да сте и ви такови к мени и да вам свако вече пада на ум моја песна: »*Море ђаче, нешто врана гаче*«.

Знате да без потребе ласно се писати не накањујем, али кад би вам и из љубови срца писао, имао би шта, за што би све то више материје находити, а к томе сад времена не претиче, зато све мислим о различним материјама вторе почете части »Собранија вешти«, од који сам јуче девету совершио главу. Ја себи ласкам да ће вам ово сочиненије повољно бити; но кад увидите чадо, познаћете је ли оцу подобно, или залуду сам себи по-

Соларић Павле (1781—1821), књижевник српски, ученик и следбеник Доситијев. Он је по смрти Доситијевој издао дело, о ком се говори у овом писму, и дао му име »Мезимац« г. Доситеја Обрадовића — част втора Собранија разних правоучителних вештеј в ползу и увеселеније« (1818) са пространим и лепим предговором.

чадо; чедо; *подобан,* сличан, налик на.

ДОСИТИЈЕВА ДОМАЋА ПИСМА.

хлепствујем. Ја би рад, да буде лабудовој пред смрт баснословној подобно песни. Ала ме добри љуто плаши Гелерт, који каже да само у пролеће лепо поји славуј, а моје је, мили друже, већ давно прошло, и време би било да у чуство дођем и да се сам себи преко мере не улагивам. Ако што буде без соли и вкуса, знај добро, пријане, да ће сва на тебе крвица пасти, зашто ћу ја сваком казати да ме је мој Соларић на ту навукао безделицу, потежуји ме за уши, као младо прасе у бостан диња и као старо магаре на младу салату. Ево ти све чисто исповедам, — нудер сад гледај како ћеш се оправти! Да си јошт у Падуji, ласно би било, кроз коју чиста противе река, а у Венецији доста ће ти мучно бити, ибо сам видин, какови су канали. Ево ти ја каза као добар пријан, јер не би рад да те беда изненада нађе и да ти точак у врло дубоки западне вагаш.

За моје књижице нове јоште не знам јесу ли познате. Господину сам Паликући јоште из Венеције преко г. Драге неколико комада послao за њега, за господина Шакабенту, епископа вршачког, којима сам и писао, јоште за неке пријатеље, но сумњам да је примио и писмо и књижице, зашто знам да би ми г.

похлепствовати (р.), ласкати; *лабудова пегма*, по старој гатки лабуд пред смрт прекрасно запева: у ово је време Доситије већ осећао године; *Гелерт*, (1715—1736), познати немачки писац басана; *у чуство дођи*, освестити се; *безделица* (р.), ситница; *Падуа* (Падова), град у северној Италији, па реци Бренти: *вагаш*, коловоз, пут којим иду кола; *књижице нове* — биле су «Етика или философија наравоучитељна по систему г. професора Соаве» у Маецима, 1803. и »Пјесна па инсурекцију Србијаном«, 1804.

Паликућа отписао: од пре ми је свагда радо писао; не знам зашто не би и сад.

Љубезнога г. Џериу Петровића, супругу његову и г. Микелина и Маријету поздравите од мене. Жао ми је што не могу доћи, како сам био рекао, да заједно на воде идемо: моје ми не допушта дело, а ноге, с белим перући вином, сасвим су ми оздравиле.

Реците од моје стране г. Микелину да употреби сву своју реторику и (да наговори) г. Мату Липовца да пошиљу коју хиљаду форинти у зајам Србљем, који сада за род и отечество благополучно војују. Писали су и овде и ишту помоћ с колико ко може новаца у зајам, и овде се о томе настоји. И ја сам дао полак од свега што имам: четири стотине форинти. Мој драги г. Микелин добро зна да ја радо никога не нудим да даје, али овакове прилике никада нисмо имали (благодареније Богу, који нам је и живот и све што имамо даровао!) к целоме роду и имену срискоме праву љубав показати, навластито чујући да и Земунци и Сремци свободно дају, који што хоће. Милостиву госпожу Дату за то исто просим, да употреби к томе своју доброту и милостиво срце. Г. Крсти Јовичићу и капетану Џери Обилићу и свакоме ко може помоћи, нека усрдно и топло о томе говори.

Здравствуј ми, Соларићу драги, и настој за опште полезно предузето дело.

У Триесту, јунија 5. 1804.

Твој
Д. Обрадовић.

навластито, особито.

П. П. Јонит ћу вам нешто што се мене каса, ново и лепо, казати. Познао сам и другога лупежа, који ми је наветовао ногама. Пропаште недеље позвао ме је г. Хаци Мекша (тако г. Драге Теодоровића) у свој сеоски дом (ми то обично зовемо мајур) на ручак и рекао ми је да могу у подне с њим у његови колеси поћи. Ја му кажем да ћу из јутра веома рано тамо поћи (зашто за пол часа може се лако тамо доћи) и то за два узрока: прво, за усладити се јутрењом прохладом; друго, могу док проча дружба доспе, у лепом његовом летњем чардаку штогод написати. Сад погоди, ако си соко и јунак, шта ме снађе, шта ли ми се пригоди! — Пођем у трећи час, рано; да ми је ко обећао педесет форинти најмање да ходим четири сата све једнако, не би се потхватити усудио! Ја сам по души мислио да је такови ход већ сад, при слабим мојим ногама, за мене био и прошао. Пођем услаждавајући се прохладњејшим и животворећим зефиром; појања и црвркотања птица слухом; високи гора, дубоки долина, мора и свуда по приморју по брдама и по долинама воздвигнути прекрасни домаћа, насађени виногради и свакога рода воћни дрревеса зренјем, а сврх свега пријатно замишљен и као с памећу пружавајући и сабирајући ма-

наветовати, плести замке; колеса, кола; веома, врло; прохлада (р.), хладовина, свежина; прохладњејши, најсвежији; зефир (грч), поетарац; слухом... наслажујући се слушањем певања и црвркотања птица; зренјем... наслажујући се гледањем високих гора, подигнутих кућа, винограда и сваке врсте воћака.

терију за седму главу вторе моје части »Собранија вешти« о »Је ли човек махина, или није?« — и тако ти изгубим себе на путу и одем два сата далеко, разумева се лаганог ступања. Сретну ме отац и син, г.г. Костићи, из Карлштата к Тријесту возећи се, и запитају ме: да ли сам тако ценице к Фијуми или куд даље накањен? Кажу ми где сам и сав посао, — те ти се ја вратим, пак ајде, ајде, те потегни, те повуци, те тира, те мола, те орпа ла банда, и једва даде Бог те по осмом часу г. Мекше село! Чекам тај дан, чекам сутра дан да ме заболу ноге, кад ни откуд нипита: моје ти ноге сасвим оздравиле! »Хазли лупежу!, помислим у себи, »о окајана лености, ти си мени моје ноге ослабила! Добро да смо се тако лепо упознали!« — Од сад мени ваља сваки дан по четири здрава сата ходити, кано што људи ходе и како што сам и ја пут у Далмацији преко Велебита ходио, ако хоћу да ми ноге оздраве и да ми се трбу попоравни и опорави и да ти се, мој соколе, по-младим.

Карлштат, Карловец, град у Хрватској; те тира, те мола..., талијанске речи, наредбе за извршење разних маневара па бродовима; вуци (tira)! пусти (mola)! сврчи боком (orga la banda)!; Велебит, планина између Хрватске и Далмације; о том путу Доситијеву види у „Бивоту и прикљученијима“, II. стр. 18.

лому роду мојему усрдије награждавате и мене за чашу воде с будуштим благонадежнијем одушевљавате. Ја сам знаю и знам да су моји Србљи красне и миле душе и лепа срца: зато и желим, колико могу, њима на ползу живити, у којем љупком и слатком заветовању и пребивам, љубезни моји,

у Тријесту, јунија 9. 1804.

ваш поносни
Д. Обрадовић.

XXVI

[ГОСПОДАРИМА СТЕВАЊУ И ИЛИЈИ ГАВРИЛОВИЋИМА У ҚАРЛОВЦИМА]

*Поштенородни господари,
Стеван и Илија Гавриловићи,
љубезни моји, здравствуйте!*

Вама, како двојици једнородним и једнојумним братијам, који согласна, јединодушна и јединомудрена к оиштеј ползи рода нашег склоненија, следователно и к мени, који сам се по мојему могућству потрудио, љубов топла и искрена српска, из писама к вашему брату добром и благонаравному младићу Топи Захарич, весма су ми чувствително позната, — вами dakле обојици с једним писмом на нашој љубови благодарим, ја вас, који сте имали доброту мене више крат поздрављати всесрдечно, воспоздрављам. Љубезна, благороднојума братије, ви мене богато с вашим великолудшим благожеланијем за моје к ми-

који склоненија... чије су ми склоности и топла српска љубав врло добро познате; согласан, сложан; једномудрена, једнодушна; следователно, dakле; благонаравни, честит; воспоздрављати, отпоздрављати.

П. П. За те књижице, које вам шаље наш Тошо, постарајте се послати назначену цену, зашто ћемо потребовати трошка и за друге важније, које су већ у делу, и гледајте да се можете саставити једно содружество од 10 лица, да кад буду готове, узмете на хиљаду и тамо распродате, од који свију капитала намеравамо с помоћу Бога, гдје буде највећа потреба и прилика, међу родом нашим једно лепо училиште воздвигнути. Ја заиста ништа тако и толико не желим јоште у мојем животу, колико љубов вашу и вами подобни општега добра желатеља, колико више могу достојно, заслужити.

у делу, у раду; воздвигнути, подићи.

шенству наш род, показујући међу својима тако лепе и благородномудрене душе, и показиваће све то више: зашто гдје се год и кад се год што добро и лепо појави и каже, ласно себи љубитеља и рачитеља придобива.

Оздравите нам скоро: то вам жели

У Тријесту, јунија 9. 1804.

ваш срдечни
Д. Обрадовић.

XXVII

[ГАВРИЛУ ЛЕПОТИЋУ]

*Љубезни господар и брате Гавриле Лепотич,
у Буђановци, здравствуйте!*

Желим да вас ово моје писмо у болшем здравију застане. Читao ми је ваш сродник, г. Тоша Захарич, ваше писмо, које сте му ви, и немоћан нахodeћи се, с толиком неисказаном к мени љубовију и с топлим роду нашему доброжеланијем писали. Ја вас уверавам, љубезни сродни, да колико ме је ваше о мени писање утешило и обрадовало, толико ме је ваша оскорбила и ожалостила немоћ. Желим всесрдечно да оздравите и да дочекате нашему добруму срцу таку љунку утеху и увеселеније делом познати. Дејствија ваше доброте изјасненија на мојем внутреном срца и душе расположенију имала су и колико су мене возбудила, пооштила и к даљему за ползу моји љубве достојни сродни усрдствовању восперила!

Сијепши — уздам се у Бога — к својему напретку и наравном укращенију, к совер-

оскорбити, растужити; восперити, уздићи; смешити, хитати.

благородномудрен, који илеменито мисли.

тако крепко согрејава, није потреба на то науштавати.

Содержите ме всегда у љубови, који пре-
бивам ваш срдечни

у Тријесту, јунија 15. 1804.

Д. Обрадовић.

XXVIII [КОСТИ ХРИСТИЋУ]

*Љубезни господару, Косто Христич,
здравствуйте!*

Ви сте јопи одавно у Бечу показали ваше чистосрдечно благонаклонство, које ја добро памтим, и желим вам и вашим домањним свако добро. Сада пак показао ми је у својима писмима г. Тома Захарич, да сте и ви у содружству с господари Стефаном и Илијом Гаврилович од моји новоиздани »Етика« по- слати поручили, које ће вам љубезни Захарич исполнити. Ја сам јопте из Венеције у Беч пре два месеца на г. Тому Симића Куртовића неколико послао и наложио сам му да вам две у Карловце пошиље; не знам, јесу ли вам до руке дошле. И сад о нечем важном настојим. Када се састанете с реченим г. Гавриловичем, казаће вам шта сам им о том писао; људе, који прен опшите доброжеланије

содруженство, друштво; нешто важно, а то је оснивање угледне школе — в. писмо Гавриловићима, с. 71; који прси, чије прси.

науштавати (р.), терати, гонити; содржати, сачувати.

сте зактевали, а ви остали 5 вручите мојему синовцу Григорију О[брадовичу], школа гра-нични директору у Бозовићу.

У Тријесту, октомврија 2. 1804.

Остажем ваш покорни слуга
Д. Обрадович.

XXIX

[ПАВЛУ ЛАЗАРЕВИЋУ, ТРГОВЦУ У ТЕМИШВАРУ]

Љубезни господару,

Павел Г. Лазаревич!

Позакаснио сам одговорити на ваше пријатељско писаније, чекајући пре да нађем прилику за послати вам оно што иштете. Један младић Новосађанин, мени добро познат, који се овде у трговљи упражњава, с неком својом робом пошиље десет моји нови књижица на брата свога Ефтиимија Захарича у Нови Сад, који ће се постарати вама послати. Цена је f. 1 за егземплар. Ви можете dakле то 10 f. или истому г. Ефтиимију у Нови Сад или господару Томи Симићу Куртовићу у Беч одати, — како вам је лакше, а мени је све једно. Ако ли ви очете само 5 задржати, како што

Павле Лазаревић, трговац у Темишвару, молио је Доситеја писмом (од 29. јула 1804.), да му пошиље 10 комада нове књиге његове и том приликом топлим речима исказао му је захвалиност за добро које је Доситеје учинио народу српском. Из писма Лазаревићена види се да је то млад човек и одушевљен родољуб. Два Доситејева писма Лазаревићу и његово писмо Доситеју налазе се у Српској краљевској академији трговља, трговина; десет моји нови књижица: то је дело »Етика или философија наравоучителна по системи г. професора Соаве, Доситејем Обрадовичем издата«. Млеци 1803.

вручити, предати.

XXX
[ПАВЛУ СОЛАРИЋУ]

*Љубезни Соларић,
здравствујте!*

Увидев чадо, познадо родитеља! Читajuћи прије уведеније всеопште вашега земљеписања, помислио сам: на ову преблажену књигу ваља преднаписати оно што је божествени Платон на дверима своје Академије написао био: »Невежка земљемерија овде нек не улази«. А кад сам примио ваш златни »Кључић«, који тако предивно и ласнопостижно отвара двери земљемерија и кротко, тихо и прекрасно уводи љубитеље своје у царство небесно, тј. у просветештеније ума, и показује пут к истом светилишту матиматики, гдје никакова прелест ни заблужденије ума опстати не може: о!

чадо, чедо, дете; земљеописање, земљопис, који је Соларић издао 1804. г. у Венецији, има преко 700 страна ситнога слога у осмини и боље од свих дела Соларићевих показује његову књижевничку спрему; преднаписати, напред написати; Платон, велики философ греки (429—347), који у вртовима атинског грађанина Академа основа своју школу, академију; двери, врата; невежка, незналица; земљемерија, — геометрија; »Кључић у моје земљеописање« — тако се звало мало дело Соларићево (1804); систиматичке матиматике, светилиште математике; прелест, превара; заблужденије, заблуда.

тада, тада, љубими Соларићу, обрадовао сам се радостију великоју и неизглаголаноју, коју нитко од мене во веки отети неће. Сами дух пресвеги, дух — всемогући Бог, тј. дух гореће љубави ваше к милому роду, од кога сте произишли, на то вас наставио и тому вас је умудрио. Ево на вами, Соларићу мој, исполненије они свети и пресвети речи: »Љубљашим Бога, тј. истину божију, вса поспешењествујут в благаја«. И нека се презелној радости мојој дозволи штогод (ако и земно, но прекрасно) небесним приуподобити: то се зове овде на земљи до трећега возвисити се неба, и то без никакови чудотворенија, нити прејестественаго содејствија, но по природној и умозритној тројаке љубави лествици: сиреч к Богу, к истини и ко ближњему својему. А ко је наш ближњи, него род наш, чрез кого је и нама даровано битије? А творећи ово благо умопросветештенија роду својему дело, то се и свему роду човеческому твори, с којим наш род опходити се и дела расправљати своја буде, зашто од просветенога може се и други просветити, а од мрачнога и тамнога нитко никада. Ако је истина, (како што јест), да касајај сја паклу, очернит сја; то противна овој мора бити: да тко се с просветештеним опходи, просветиће се; с мудрим, умудриће се.

ненаглаголан, неисказан; »Љубљашим Бога...« онима који љубе Бога, све помаже на добро; презелни, превелики; приуподобити, успоредити; прејестествај, патприрадат; содејствије, сарадња; умозритни, који се може умом видети; чреа кога, којим; бити је, живот, биће; умопросветитије, просветије умно; касајај сја паклу очернит сја, онај који се дотиче пакла, оцрниће се.

Сам расуди, какова и колика радост мора бити моја, кад сада без најмањег сумњења видим, познајем и с рукама осјазавам, да ће мени предрага српска дечица и девице до дванаесте године земљемеритељи бити и да ће теченије сунца, месеца и прочи планета знати и казивати колика је у тому слава божија. Каково прекрасно и предивно је мудrosti, благости и всемогућства божијег познанство! Зато ја сада с Архимедом вичем: »Напли смо, нашли смо!« и са Ксерксом и иза сна вопијати могу: »Имам Темистокла!« — »Има Србија Соларића и чрез њега имати ће многе!«

Здрав ми буди, Минервина љубимо чадо, и љуби твојего

У Тријесту 18. дек. 1804.

Доситеја Обрадовића.

осјазавати, пипати; Архимед, највећи геометар старога доба (287—212 пре Хр.), — за њега се прича да је необучен истрао из купатила, кад је изненада пронашао један физички закон, вичући: »Пронађох!«; и са Ксерком вопијати могу... историчар Плутарх прича да је грчки војвода Темистокле, крали лепријатељ персиски, пребегао персиском краљу Ксерку, чију је војску он пре тога потукао код Саламина (480 пре Хр.), па сада затражио од њега ваштите. То је Ксеркса толико обрадовало, да је принео жртву боговима, приредио велику гозбу и те ноћи у сну од радости три пута повикао: »Ја имам Атињанина Темистокла!«; Минерва, богиња мудrosti и уметности.

XXXI

СПИРИДОНУ АЛЕКСИЈЕВИЋУ, ЂАКОНУ ШИБЕНИЧКОМ

Чесни брате дијаконе,
господин Спиридон Алексијевић!

Ја, како сам примио ваше братољубно писмо преко оца игумана Ефемерија овде, питао сам га, хоће ли вам писати; рекао ми је да хоће: тако сам и ја вами отписао, и на тако к мени вашим ласкателним изјасненијама благодарио. У неизвестију обаче, јесте ли ви то примили, и ако нисте за не остати под покором к толикој вашој трудољубној учтивости немаран и нбрежан показати се — повторавам вам моју чувствителност, припознанство и благодарност. Подобиње и моје миле пријатеље, с којима мене у вашему писму с поздравом обвесељавате, а имено драгога мојега оца Мату, господина архимандрита Саватија, г. Косту Малешевића, г. Марка Параскеву и вашега спутешественика овде, господина Мирковића всесрдечно возотпоздрављам.

за не остати, да не бих остало; припознанство, признање; подобиње, исто тако; спутешественик, сапутник.

Притом неки младић пише ми из Шибеника, званијем Стефан Вујановић, родом из села Отона; каже ми да љуби науку и инте од мене совета. Кажите му да кад ја с мојим содружником наше дело у Венецији свршимо, намеравамо гдигод установитити школу, које кад буде и он то чује, ако је управ трудољубив и науке желатељ да с служенијем својим комадић хлеба притјажава, — нека к нами дође; за науку плаћати неће.

Ја остајем ваш

У Тријесту, јануарија 29. 1805.

срдечни почитатељ
Доситеј Обрадович.

Шибеник, град у Далмацији у заливу Јадранскога мора где се улива река Крка; содружник, садруг (Павле Соларић); званијем, по имену.

XXXII

[ПЕТРУ И ПЕТРОВИЋУ ЊЕГОШУ]

Преосвјашчењени, високославни господине, архијатастуру и благоуправитељу народа!

Велики искрени попечитељ и роду својему топли доброжелатељ јавио ми је ваше милостиво к мени наклоненије, за које вашеј рођољубивој милости чувствително благодарим. И мени би било, као да први ред божијим благодетелним воздухом дишем, кад би слатким, свободним, миле матере наше Србије воздухом гдји нибуд дисати почeo: то би за мене на земљи блаженство било. Навластито познавајући од стоусугубљени (о вашему к мени предрагоме лицу) гласова, какав сте ви љубитељ и рачитељ српске ползе и славе, а шта од овога може једном Натанаило-српском меком срцу драже и слађе бити?

Петар Петровић I Његото владика и господар Црне Горе (1747—1830); био је рођољубив и мудар; Црногорци га зову светим Петром; архијатастир, врховни свештеник, владика; почитатељ, поштоваљац; благодетелни, добротворан; гдји нибуд, гдје било; то би за мене на земљи блаженство било. — Доситеј био би срећан кад би могао дисати ваздухом српски; и овде, као и свуда, Доситеје обухвата све српске земље, и о Црној Гори говори као о једном делу земље Србије, стоусугубљен, стострук; Натанаило, тако се звана присталица Исуса Христа, који рече за њега да је прави Израиљац, у коме нема лукавства (Јован 1, 45—51).

Ја једва чекам, да се наше преизвјадно »Всеопште земљеописаније« у Венецији соверши, и желим ћегод међу моје сродне, миле људе поћи, гдји би се једно лепо училиште воздвигнути могло и, ако и малена, штампарија за потребу школе и целе нације установила. Мислио сам овде приочекати, да се види шта ће се из српске инсурекције родити. — Имам себи за наследника прекрасни нарави и наука младића, који је заиста нашему роду дар неба: и за њега ми је више старост него за мене, нити би рад, да овакви предивни човек у утесненије и скудост дође, који је достојњеши да Србљем на ползу лепо и спокојно живи. Имам велику надежду, да кад велико-душни и могућни рода нашега виде и познаду да се о всеопштем и дуговечном напе нације добру и напретку настоји нелесно и кад се ово добро дејствително и очевидно покаже — да ће се међу њима јоште Божидара наћи и воздвигнути. Место, које ми желимо, вала да је обитано, не усамљено, гдји је земља родна, лепа и плодовита, гдји растови и лепе липе расту. Наши ученици вала сваки дан по два сата у вртограду своме земљу да делају и да се никаквој мекости не предају.

преизвјадни, особити, паврни; нација, народност; инсурекција, буна (први устанак); наследник — мисли на Соларија, коме је тада било 24 године; старост, старање; утесненије, притисак, невоља; скудост (р), сиротиња, оскудица; достојњеши, најдостојнији; нелесно, без преваре; Божидар — мисли на првога штампара српскога, родољубивога Божидара Вуковића од Ђурића из Подгорице († 1540), који је у Млецима штампао књиге и лио слова за српске штампарије; обитан, насељен; вртоград (сл) врт, градина.

Ваше остроумље и здрави разум, милостиви мој господине, може из ово мало и даље и пире судити што би ми ради. Ако нас с чим обнадеждити можете, знам да ћете то радо учинити човеку, који вас обожава и пребива

У Тријесту 9. марта 1805.

ваше предраге милости
умилњејши слуга
Доситеј Обрадович.

обнадеждити, испунити.

Напомена. Одговарајући на ово писмо, владика је захвалио на послатим књигама и исказао жељу да у нашем народу буде све више људи који би радили на просвети тако срдачно као Доситеј. Мило му је што Доситеј има наследника. И он се труди да осније школу, те моли Доситеја да се не прима послас на другом месту, док не добије од њега друго писмо (Магарешвићево издање с. 40—41. Возарићево с. 78).

XXXIII

[ПУКОВНИКУ ТОДОРУ СИМОНОВИЋУ]

*Прељубезни и дражајши оберстер и каваљер,
Теодор Симонович!*

Содржавајући те и носећи у срцу и у души мојеј, ако и много удаљен од тебе, никада обаче нисам те испред очију изгубио. Гледао сам тे из Беча у прошастој експедицији на Персију; и овде у Тријесту ниси ми

Тодор Симоновић, пуковник у руској војсци, Србин из Каменице код Новога Сада, већдашњи ученик Доситијев, пише Доситију из Тифлиса у Ђурђијанској, да му је Роман Соколовић, Србин из Сремских Карловача, јавио из Петрограда, да је у Трсту видео Доситија здрава и да се он сетио свога Тоша. Радује се што је Доситије здрав и жели да му Бог да срећу да се с њим види. Говори му латински Виргиловим речима: »Ми остависмо отаџбину, земље и миље пољане, а ти, Татире, лаган у хладу учини лене шуме Амаралида да одјекнују. Хвали му се да је здрав, само није добре среће што иде с Каиказа у Персију, из Персије на Каиказ, а одајде у Грузију (Ђурђијанску) и опет у Персију, што је — мисли — Доситију познато из француских и немачких новина. Храбри се да ће тврдим духом и трпљењем све неповољности савладати. Каже како га је Доситије лено учио: „Триј, Тошо, и боље ће бити!“ Зато је сад пуковник са четири крста; дао му Бог и кћер Марију, — још да му дà да види и Доситија. — Поздравља своје на Ријеци, у Карловцу и Ванату и моли Доситија да му пише преко Соколовића.

оберстер, (к.), пуковник; обаче, ипак, при свем том; експедиција, војнички поход.

сакривен био, ни у Георгији, ни у Персији и великој Арменији, кад и у новинам немацким и Француским на моју велику радост нађем те полковником.

Но све ово, мили мој, није мени ново било, зашто сам ја све то и у напредак даље из саме твоје јуности по знаци лица твојега и по расположењу срца и духа претпогађао и предчувствовао; само ако те судбина довољним обдари животом и ако твоје благородне нарави с дарови јестества сагласне остану.

Што сам ја јоште желио искусити и сазнати, ово је: јеси ли ми јоште онај, пун љупности, милошће, отечству доброжеланија и родољубија, онај први истовити наш мили Топиј Симоновић? О том си ме сад, љупка жељо моја, с лиском твојим из Тифлиса потпуно уверио и чрез то си мене с презелном радосију напунио и напреусладио. *Sic tibi, lux mea, honoris nobilitant mores!* А што ми кажеш да и Марију кћерцу имаш, о! с тим ми пак пронаваш с љубовију срце! Зашто ју не могу к прсима и к срцу прилепити мојему! *Sed fac id, nec semel, pro te, quam maxime te rogo!*

Георгија — Ђурђијанска, покрајина канакаска у Азији, која је 1801. г. сједињена с руском царевином; ту је хтела Персија повратити, те су отуда поникле борбе између Русије и Персије, које су трајале до 1813. г.; Арменија — Јерменска, азијска земља, око извора Еуфрата и Тигра и око Језера Вана; јуност, младост; јестство, природа; исти, истоветни; Тифлис, главни град у Ђурђијанској, на реци Куру; чрез то, тиме; прелепи, прекомерни; *sic tibi, lux mea...* тако, дико моја, твоје почасти оплеменују твој карактер; пронизавати, пробати; *sed fac...* или учини то, и не један пут, за мене, — молим те врло.

— Овога лета намеравам проодати се до Карлштата и Фијуме и одати ћу твојим милим поздраве твоје.

Не могу ти исказати, у каквом смо великом благонадеждију о на боље љубиме наше Србије премењенију. Ако нама то промисал неба с содејствијем праведнаго помошника мужеј (то значи ἀλέξις ἀνθράκ — Александер) видити дарује: о, тада ћу ти ја постати прави *Tityrus et non modo latus sed etiam hilaris ac laetus, hominumque omnium longe beatissimus in umbra et sub tegmine липице formosas resonare docebo Sereiae sylvas. Licet sperare.*

Πολλὰ γαρ ἀελπτός χραιγοῦθι δεο! (Многа бо нечајано совершавају бози!)

Пољуби и од мене, љубими мој, што ти је најљубимије. Ја пребивам за всегда

У Тријесту, 15. маја 1805.

твој
Д. Обрадовић.

Карлштат, Карловач, град у Хрватској на реци Купи; *Фијуме*, Ријека, град у Хрватској на ријечком заливу; *премењеније*, промена — први устанак Срба у Шумадији; *Александар*, — Александар I цар руски (1801—1825); *Tityrus*, име пастира из прве песме Вргилјеве у делу *«Буколика»* (пастирски спевови); *el non modo...* и не само лаган, него и радостан и весео и међу свима људима куд и камо најсрећнији у сенци и под заштитом липице учију шуме лене Србије да одјекују. Слободно је надати се; *нечајано* (р.), изненада.

XXXIV

[ГРИГОРИЈУ ОБРАДОВИЋУ]

Љубезни синовче Григорије, здравствуј и с домањњими!

Прије месеци десет, јоште из Венеције, послао сам у Вијену десет моји новоиздати књижица »Етика«, и за тебе су биле опредељене две. Не сумњам да ти их је г. Тома послао. Но ко зна камо су се окренуле; по славју ти три или четири. И више би, да може и да хоће понети један који полази у Банат, а чујем да је и забрањено из ови страна тамо наше шиљати књиге. Ове ћу послати на нећака г. Димитрију Флорича. — Драго ми је било чути да наши тамо здравствују. Ја ти нисам рекао да ми ни у години дана једаред не пишеш.

Ако Бог да каково добро изменењеније ствари у Србији (као што нас новине обнадеждавају), радо би у земљу прародитеља

земља прародитеља — тако Доситије зове Србију, мислећи на то како су угарски Срби, у разна времена, дошли у те крајеве из Србије а највише сеобом под пећским патријархом Арсенијем III Чарнојевићем (1690).

прешао. — Поздрављам Луку брата, све наше сродне и твоје домаће љубезно.

У Тријесту, јунија 1805.

Д. Обрадовић.

На мој адрес положи: per ricapito al Sr Ottavio Fontano.

Адреса: De Trieste. A Monsieur, M. Gregoare Obradovits, directeur des école[s] normal[e] — par Temesvare à Caransebech.

XXXV

[ДРАГИ ТОДОРОВИЋУ, ТРГОВЦУ У ТРСТУ, И ЊЕГОВОЈ ЖЕНИ СОФИЈИ.]

Дражајши и прави мој пријатељу Драго и почитајема госпоја Софија Драгина, здравствујте!

Брати, поднутји те!

Богатство аште течет, не прилагајте срца!

Откуда долази да нека изреченија, која су у древњејша времена и прије неколико хиљада година изречена, и до данас нова нам се представљају и прекрасна показују, источник су неисточими, извор су неусихајеми и студенац неиничрајеми? Узрок је, што из чистога и нерастњенога происходе и извиру јестества. Ево пример! Ништа се више на свету у хиљада милиона људи не изговара и не чује него: *мама* и *папа*, а кад младеж понарасти, онда *драги* и *драга*; *љубими*, *љубима*! Ово је свим добним срцама и чистим душама свагда и во

брати... мила, љубим те; богатство аште течет... ако богатство придолази, не примајмо српу; изречаније, изрека; древњејти, најстарији; источник, изврб; неисточим који се не може источити; неусихајем, који не пресушује; неиничрајем, неинцирап; нерастњени, испокварен.

веки мило и слатко звање. Ово је сваком и сваки час ново и пријатно. Од овога се нико никада наситити и преко мере насладити не може. Нити је што горчије, жалосније ни тужније, него кад ко тако бедан у животу постане, да већ никога под небом, кога би тако називати могао, нејма. Ово исто и са овим: »Богатство аште течет, не прилагајте срца« а с овоме подобним изреченијама бива. Богатство, чести, свакојака увеселенија, наслажђења и задовољства ако као присно текућа река у обиталишта наша теку, нипита мање срца наша к њима сасвим не прилепљујемо; зашто што год тече, то и противче, и што је најзначајније: и ми са свим другима течемо и противчмо, и мало раније или мало касније — то је и једно и друго, кад прође, све једно — сасвим ћемо одавде протећи. Зато дакле испитајмо потанко, шта би оно могло бити к чему би достојно било за вовеки наша приложити и прилепити срца. Правда да је жалосно, како се више рекло, ни к чему не имати: али имати, а знати да ће се изгубити, и по том не имати: ово пак како је, нека ми каже, ко зна. — Казат' ће ми ко (може бити) историју онога морнара, који, видећи да ће им се брод са свим што је у њему потопити, и сви плачу и јаучу, — он почне здраво јести, говорећи: »Нека ми се је барем најести, кад знам да ћу преко мере пити морати«. Али је ово слаба утеша, нити је разве за једнога од много хиљада. Ево узрок зашто сам вам ја другда го-
присно, увек.

ворио: боље би ми било да већ више нејмам овде на земљи ни љубима ни пријатеља. То уста говорила моја, али слабо срце и природа при сваком дихању изобличавали су ме и доказивали да су ово празне и ништа не значеће речи. Зашто сам се ја с вами тако обичао био? Зашто сам сваки дан вас и све што је вами мило и љубезно видити и гледати желио? За кој ли би узрок (Бог да ми опрости неправду моју) свакога празника волио да ружно време буде, да никуд из куће изљести не можете, да ми што читате или, ако читати воље не би имали (како би се често и слушавало, које и ви сама — ако ћете по души и по совјести говорити — одрећи не можете), а мени би тако мило било с вама, с мамом вашом, с Анетом и с Маријетом преферанце или платке играти. Другда би ми помучно било да ми се, кад грбим смијете, али кад би се ја срдио, ви би се више смијали и друге на смеј подизали, док би и ја (не могући се иначе помоћи) удри са свима у смеј! Тако дакле са вама за дugo приобикнут, сада судите, како ми бити може! Колико се више од вас удававам, толико ми се више срце к вами притеже и силом прилепљује. А ко је свему овому мојему немиру и беспокојству крив и повинан? Ви, пак опет ви? Милостива доброта ваша и вашега предрагога неисказана љубов и пријатељство! Не за четири дана, ни за четири

*изобличавати, корити; преферанца, игра с картама;
приобикнут, павикнут; повинан, руско-словенски, што и крив;
предраги — њен муж Драга.*

недеље ни месеца, него за четири сунчане целе године душа моја с тобом да пребива, и сваки дан то пак опет то, док ми лепо човек узе и облада с полак душе, так ја сада могу ли (сами судите!) са само половицом живити? Тако да ја сад имам узрок на љубимог мојега тужити се као онај на свеца свога.

Ово, што је довде речено, ајде нека иде у бездне пучину и у неизмерими океан говорења свега света људи, жена и деце. Али оно шта сте ви вашеј другарици о мени рекли — да би знали нешто о мени чудновато казати, но да вам је жао стара увредити човека: то ми је досад, као воденички камен, на срцу лежало. Но путујући сад ово неколико дана од јутра до ноћи под с полу светли облаци покривеним, а од вечера до сванућа под са звездама укraшеним небом, имао сам прилично време преко дан облаке, а преко ноћи звезде распологати и на сваки соломонски и астрологичко-магически слагати, растављати и састављати начин, мајсторски нагађајући и дубоко штудирајући и на сваку, самом Соломону, Давидову сину, познату руку соједињавајући и раздељавајући облаке и звезде, — докле сам ти најпосле, потајно мајсторији халдејски звездослови следујући, изнашао и као с прстом

неизмерими океан говорења, неизмерно море говора; *астрологички*, — астрологија бејаше лажна вештина, која је прорицала судбину гледањем у звезде; *магически*, — магија је тежила да нати природним путем изведе чудновата дела: да изазове ђаволе или добре духове, те да они очарају, дозову, излече; *штудирајти*, проучавати; *Соломон*, — о јеврејском пару слови — у Халдеји (покрајина вавилонска) били су први астролози, и од њих пређе та вештина у Египат, па у Грчку.

погодио и додирнуо оно баш, оно исто што нисте ви вашој комшиници казати хотели! И ово што сам ја већ изнашао и до голе открио коже — то ми је историја једне од ста-рости ослепљене калуђерице засведочила, по-тврдила и печатом истине забележила. Али, ако је то, што сам ја с толиком муком из-нашао (а мора бити то, јер друго не може бити), ево ћу вам ја страшну казати истину: да, ако сте ви то измислили, ви сте се сама ужасно преварила; ако ли вам је то ко други казао, заиста љуто је слагао (или слагала), нити се је имало намереније, да вам се права истина каже. Али ћете ви сад рећи (каково је ваше остроумље) да се ја сад сам издајем, а да сте се ви шалили. Може и ово ласно бити. Но са свим тим нисам ја тако сујеуман да себе сама за белу пчелу држим, осим свију на свету пчела: нити се без икакве наодим тајне. Ја се сад и сам чудим, како вас ја ту не запита: ви би мени то казала, кад би ја вас много и умилно молио и просио, и тако би ја вас на видило и на прави извео пут, те не би остала тако у прародитељном греху, то јест у незнанству, нити би мислила оно што није. Но то мени ту није ни на ум долазило, ваљда ме није нипита врло тиштало, а о малом чем ко је беспослен мисли.

Ја би вам јопите много којешта чрез писмо говорио (право је пријатељство многоговорљиво, као и малена деца), али се бојим да вам

бела пчела, — што и бела врана; *прародитељни грех*, Адамов преступ.

се не досади читати. Ви свагда имате посла, нит' вам је до беспослица; и може се мени ласно случити оно, што се је догодило једном многочвршцу са Аристипом. »Ако ти досађујем говорећи, ја ћу поћи«, рече онај. — »Слободно говори, колико ти драго, јер те ја не слушам«, одговори му Аристип. — Да сте ви обикнули писати како што се природно лепо разговарате, ви би била српска Madame Sévigné и оставили би, како и она, десет томова писама; која се почитују за *caro d' opera dello stile epistolare*. Но барем постарајте се за Мимицу. Ви видите, какову предивну меморију ваше јоште мале кћери имаду; то је дар неоцењени природе. Верујте ви мени како правосердечном пријатељу: ја сам многим младим женама и девицама лекције давао, но јопите ни на једну нисам се намерио, која би већ на изуст знала оно што научи читати, — наипаче дете од четири године. О родитељи, добри и милостиви родитељи! постарајте се за такове прекрасне дарове порода вашега! Види се очевидно да ће и друге како и Мимица подобну меморију имати. Сви просвештени на свету људи почитовали и почитују за највећи дар божји леп ум у лепом телу. Много је писато од ученог света о васпитању деце. Али ви слободно верујте мени — с мојим знањем ја вам нећу

Аристип, грчки филозоф, из IV века пре Хр.; *Madame Sévigné*, госпођа Севиње, списатељка француска из XVII века (1626—1696), прослављена због узорних писама, које је писала својој кћери; *почитовати*, поштовати, ценити; *том* (фр.) свеска једног дела; *caro d' opera dello stile epistolare* (тал.), узор у писању писама; *меморија*, памћење; *подобан*, сличан.

ласкати, тј. лагати: ваша деца не потребују више него само два правила — прво: у опходије и разумном поступку живота да су подобна матери своје; второ: да, кад од дѣла женам потребни, празнују, лепе књиге да читају, како што су: *Viaggi di Antenore. Storia universale*, *Viaggi intorno al mondo. Costumi di varie nazioni*. Како буду ласно и исправно с талијанскога на српски и са српског на талијански преводити могле, онда ће им ласно и немецки бити. Но најприје у ова два домаћа језика нека искусне буду, нак ће им и други ласни и пријатни бити. Ово говорење о чадџам вашим знам да ће вам пријатно бити, зато је ваша милошћа к њима неограничена, и доброта и попеченије о њиовом благонапулују предела имати не може. А у свем оном, што се шаљиво мени чини и што ја како таково за ваше увесељеније пишем, познавајући ја вашу деликатецу, бојим се да вам што противно не буде. Но спомените се добро, да љупком и правом пријатељству ништа на криво толковати није допуштено. Питајте и Анетку, ако мени не верујете, и она ће вам то потврдити. Да ви мени ођете писати (о чем веома сумњам), ја би се знао како владати; али без сваке шале и испричавања, ваља да ми барем један ред пишете, нити мислите, да ћу ја од мо-

опходије, понашање; *viaggi di Antenore...* (тал.), пут тројашког јунака Антенора, општа историја, пут око света, обитавају разних народа; *два домаћа језика*, — у дому Драге Тодоровића, као у приморским градовима у општи, талијански језик говорио, се упоредо са српским; *искусан*, вешт; *чадџа*, девица; *попеченије*, старање; *предел* (р.), граница; *деликатеца* (тал.), осетљивост; *толковати*, тумачити.

јега дражашега Драге најмање што за ваш примити конат. Ви ваља да ми пишете. Видите како и ја вами више пишем него њему; и док сам ту био, више сам се с вами самом разговарао него и с ким другим и са сваким, буди с ким, чинило ми се је да само време губим. Пак сад да ми ви не пишете? Од све љуте невоље барем једанпут. Би ли то право било пред свим људма на свету? Како би то пријатељство било? Док сам ту био, били сте ми добра, и тако добра, блага и милостива како заљубљена, а сад да ми ону грчку певате песму: „Θὲν σ' ἴδα, θὲν σε ἔσερω“ Не, не, Боже уклони и сачувай! Но ви с вашом милом руком ваља да ми велико напишете писмо, — иначе би на вас јкалио, а ви, знам, да томе нисте ради. Зато, било како било, ваља да ми пишете и да ми кажете да сте ви здрави. Ако сте икада коме писали, пиште и мени; ако ли никоме нисте, апсолутно ваља једно да мени напишете писмо.

Пољубите слатко за мене јединога у Тријесту мојега господина љубимога и друга вешта и мојега — Драгу. И не мање и вашу маму и папу, и Анету и Маријету, сестре ваше, и Мимицу и Бетинку, и Анету и Анзолетицу. Да и ви мени на овим странам што таково наложити имате, о како би вас ја радо по-

конат (тал.), рачун; θὲν..., кад те видим, опда те пајем; апсолуте, (лат.), немовно; Анета, Маријета... све су то тајанска имена (на млетачком дијалекту): Аника, Марица, Неда(?), Савка, Анка и Анђела (Анђелица), само што пека (Мимица и Анзолетица) имају српски наставак »ица«.

слушао! Поздравите ми господу Николиће и њиове у дому.

Содержите ме у доброти вапеј, који за свега радо остајем

У Сиску, јунија 30. 1805.

ваш благодарни
Д. Обрадовић.

Чекао сам и чекао да препишием, па нисам достао времена.

предајте мојему синовцу, Григорију О[брадовичу], школа гранични директору; које и он нека вам исплати, и ако хоће, нека и он вступи у ваше содружество. — Остајем ваш

У Тријесту, јула 16. 1805.

покорни слуга
Доситеј Обрадович.

XXXVI

[ПАВЛУ ЛАЗАРЕВИЋУ, ТРГОВЦУ У ТЕМИШВАРУ]

*Љубезни господару
Павел Георгијевич Лазаревич!*

Шаљем вам на господара Ефтимија Захарича из Новога Сада 15 егземплара нови »Географија«, атласа и с »Кључића«. Свака »Географија« с атласом и с »Кључићем« својима коштује f. 6 и 30 кр. Цену ових изручите реченому г. Ефтимију Захаричу вкупне и с трошком преноса.

Сав приход ових књига определен је њеној општеполезној фондацији. Зато, ако желите соучасници бити општега добра, соједините се у једно друштво и поплјите цену за коју стотину ови наши сочиненија, које ви можете тамо распродати. 14 ови тричасни дела припадају вама, како сте наручили, — а 15. част

акуне (сл.), скупа заједно; определен (р.), одређен; општеполезан, свима користан; фондација, фонд, задужбина — Соларић је мислио да од чистога прихода свога »Земљописања« оснује гдегод угледну школу заједно с Доситејем; о томе Доситеј говори више пута у својим писмима; соучасник, саучесник, учесник; сочиненије, састав, дело; тричастан, који има три дела, три књиге.

35229

XXXVII

[ГРИГОРИЈУ ТЕРЛАЈИЋУ]

Moj Терлајичу, љубве моја!

Истина мора бити вечна, да су љубимих љубима љубимим љубима. Зато дакле и вручитељ овога листа, мој возљубљени Михаил Славуј, биће теби, који си права љубов, прељубим, — прво, зашто је мени таков, а второ, зашто је сваком љубавно - двизајушчем сја срцу, како што је твоје, достојан таковим показати се. А јопте да знаш каково је овде у Тријесту љубезне фамилије чедо и сродник, ти би мус пророком Давидом возопио: »Ујазвила ме је љубов твоја јако љубов женскаја! Подобног ја љубима љубови препоручујем твоје, — твојеј велим, зашто је љубов елемент

љубва (сл.), љубав: из писама Терлајића види се да је он био човек нежних осећања и да је његово срце куцало љубављу према домовини, према мајци и према пријатељима; *љубимих, љубимија...* она што воле они које ми волимо, волимо и ми; *вручитељ листа*, онај који предаје писмо; *возљубљени, омиљени, драги; предљубим, предраг; љубавно двизајущче сја срце*, срце које се љубављу креће; *возошити* (сл.) узвикнути; *ујазвила ме је љубав твоја...* ранила ме је љубав твоја као љубав женска; *подобиој ја љубима...* ја твојој љубави препоручујем достојног љубимпа; *зашто је љубав елемент твој...* јер је љубав твоја омиљена средина, без које не можеш дисати и живети.

твој, без којега ти живити и дисати не можеш. Возљуби га с почетка мене ради, а када га добро познаш, рећи ћеш да су све о њему препоруке излишне и жалићеш што сам ти га овако препоручавао и нисам те оставио да га сам собом познаш и возљубиш. Једно ћу ти још рећи, пак доста: погледај му само лице и поглед љуники, и знај, не обињуја сја, да му је таково и срце.

Примићеш од њега једну српску »Географију«, ако ниси пређе послане примио. Сољарић наш, нелесноје Србије чадо, о њој се трудио, и ја сам се ње ради далеко од прсију матере наше јоште овде за ову зиму до прољећа задржао.

У Тријесту, октомврија 21. ст. v. 1805.

Доситеј Обрадовић.

П. П. Кад чујеш камо ћу на пролеће пре тебе, Бог да ти поможе, бојим се да ти не буде зло. Оно твоје к мени послано писмо чита се већ по свој Србији: неко ми га украде и преписа, али ако ће!

не обињуја сја, не варајући се; пелестан, (сл.), без лукавства; нелесноје Србије чадо, — чедно дете мајке Србије; далеко од прсију матере наше, далеко од Слободне Србије; кад чујеш камо ћу на пролеће... Доситеје задиркује Терлајића што ће пре њега бити у слободној Србији; ово твоје... писмо, — Доситеје се јавио писмом Терлајићу 20. децембра 1804. г., и на ово писмо Терлајић је одговорио Доситеју особито лено и родољубиво: он исказује жалост што не може оставити Петроград и вратити се у домовину, да јој послужи.

XXXVIII

[ЈУДИ ГАВРИЛОВИЋКИ]

*Поштенородна, мени љубима, госпођо
Јуло Гавриловича, здравствуйте!*

Посилајући ми ваш, мени љубезан дар, показали сте доброту срца и благост лепе душе, да мене и непозната у лицу радо имате. То је мени весма чувствително и ласкателно било, колико да ми се је неко велико добро случило. Ја вам сердечно благодарим, љубезна госпођо, и шаљем вам чрез нашега Тошу једну марамицу; надам се да ћете ју примити с обичном вашом добротом, само за мали знак мојега пријатељства.

Вашега љубезнога супруга, господара Стевана Гавриловича и брата њега г. Илију, моје предраге благожелатеље, од мене мило и љупко поздравите. Ја пребивам

У Тријесту, октомвија 27. 1805.

госпођо моја, вам свакога блага желатељ
и покорњејши слуга

Доситеј Обрадовић.

дар — то је била кошуља од танкога, уведенога платна;
чрез... Тому, — преко... Тош; покорњејши, најпокорнији.

XXXIX

[ЈЕВТИМИЈУ ЗАХАРИЋУ]

*Дражајши господару,
Ефтимиј Захарич!*

Јављам вам сам примио чрез брата вашега, г. Тону, сву исправно цену за књиге, како вами тако и г. Павлу Георгијевичу Лазаревичу у Темишвар одслане. Благодарим љубови вашеј, који сте се за то постарали. При том казао ми је речени брат ваш да се ви пренумерираје на 200 егземплара вторе части »Собранија вешти«. Ваше је усрдије похвале достојно, и ја ћу настојати вашој доброј соотвјестзовати надежди. Пребудите ми здрави и поздравите од мене ваше сродне и све моје доброжелатеље. Ја пребивам ваш

У Тријесту, априлија 15. 1806.

покорњејши

Д. Обрадовић.

чрез брата..., преко брата; исправно (р.), уредно; књиге — »Етика«; соотвјестзовати, одавати се, одговорити; надежда (р.), нада, надање; пребудите (р.), оставите.

XL

[СОФИЈИ, ЖЕНИ ДРАГЕ ТОДОРОВИЋА]

*Почитајема и љубве достојна госпођо,
Софија Теодоровна Драгина,
здравствујте!*

Кад сам јоште дететом бивао, слушао сам често, гдји млоги млади и младе певају:

„Спала би, спала,
ал' не могу сама,
и радо би дала
три коња плава
и четири врана,
да не спавам сама!“

И ја сад да сам који имућ земнородни, којега ергеле коња и стада волова по пољу пасу, колико бих их не пожалио дати, да нисам у мојему пропастом листу у Љубљани, вашему и мојему љубимому написаном, Драги наложио да вами га сприопнити. О, справедљивоје небо, како и зашто људма всегда касно и у невреме бола памет у главу долази! Збива се всегда с нами као с прећашњим богом Јупитером, који је морао силом и на љуту срамоту ро-

земнородни (р.), који живи на својој земљи, на имању; *колико би их не жалио дати..* не бих пожалио дати (све ергеле коња и стада волова), да писам у прећашњем писму из Љубљане, које сам писао вашем и мом љубљеном Драги, наредио да вам саопшти (што сам писао); *справедљив* (р.), праведан.

мога бога Ефеста (илити Вулкана), сина свога рођенога, натерати да му са страшитом секиром главурду посред среде расцепа, и тако из ње изиђе чудна Минерва, богиња мудrosti и храбрости. То ти нам се, то исто, свима под месецом, од најмањега до највећега (nota bene, до највећега) без сваког изјатија приклучава и бива. Свакоме је на челу написано да мора с главом штогод лупити, да му што паметније из ње излезе: и ово се зове искуство! — О мене, непредвидљива и непредрасудљива човека на свету! Што ја учини? Ја сам могао мојему другу дозволити да моје нисмо ком хоће покаже, само вами не, и само од вас да га добро чува! А зашто то! Защто? питате, као да не знаете. Защто ћете ви с вашим природним остроумијем толико погрешака колико речи у њему наћи. Ви ћете ми се смејати благоволително и милостиво воспоминаније пријатељства... јоште више да речем: ако вас ваша природна, несравњена и неисказана доброта... јошт једно да речем, што се највеће за више к чадцам вашим матерње премило-

Ефест, Вулкан, бог ватре, сли Јупитра и Јуоне; кад јавиште Јупитру да ће његова прва жена Метис родити девојчицу, па дечка који ће једном предузети владу — он прогута (ију а она је била тешка с Минервом) и позва Вулкана те му он секиром расцепи главу; тако изиђе пред богове Минерва као одрасла девојка и у пуној оружаној опреми; *nota bene* (лат.), запази добро; *изјатије* (р.), изузетак; *приклучава се*, догађа се; *излезе*, изађе; *непредрасудљив* (р.), који не мисли унапред; *Жил Близ*, јунак из познатога романа Францускога писца Лесажа (1710); он је из једне неприлике упадао у другу, те га зато Доситије назива *многострадали* (р.), намучен, паћеник; *благоволително.... воспоминаније пријатељства*, драгољубна успомена на пријатељство; *несразњен* (р.), необичан, који нема себи друга; *највеће*, највише; *чадце*, мало чедо детенце.

стиво срце рећи и изрећи може, то јест: ако вас љубов к Мимици и к Бети и к Анцолети принуди и убеди с милостивим очима на сиромашка Жил-Блаза погледати и барем у времена празника и беспослице с приљежним вниманијем много реди читати га и тако немецки језик, у призренију будуште ползе тако преслатки предмета, не само не заборавити, но у болше совершенство доводити: то ће слачајшему плоду ваше материје утробе преполезно бити и спасително. — Примите, љубимога друга мојега пречасна супруго, доброжелателно предсказаније благоохотна и благодарна човека: да је дошло време и више ће доћи, да ће благоразумна и по души и срцу облагорођена српска младеж и на далеко, не богате, но у добродетељи, у трудољубију, у целомудрију и благоразумију воспитане српске девице тражити и просити.

Ево на који начин човек, и не знајући како, од шаљиве материје на сасвим бешаљиву пређе. Сада ево моје невоље: замрсио сам се и с пута сам зашао! Ко ће ми сад помоћи, да се расплетем и на пут изиђем! — Реч је била, да сада љуто кајем што сам непредрасудно хотео, да вам се моје писмо покаже.

принудити (р.), натерати; *приљежан* (р.), марљив; *у призренију будућите ползе тако преслатки предмета*, према доцнијој користи од тако забавних предмета; *слачајши*, најслађи, најдражаки; *преполезан*, врло користап; *доброжелателно предсказаније благоохотни и благодарни човека*, примите прорицање с добрым жељама пријатељски расположеног и захвалног човека (њега, Досије): да ће разумна и племенита омладина српска тражити и просити на далеко не оне српске девојке које су богате, него оне које су васпитане у врлини, раду, смерности и мудrosti; *материја*, предмет.

Ја све знам, коју ћете ви у њему материју боцљивога примечанија наћи. Ви ћете рећи да сам ја само из сујеславија у Тријесту говорио да ћу у топлице поћи, као да сам и ја на свету »божијеју милостију« поп со не сме се! А кадно ти у Јубљани погледам шта ми се у кеси ради, онда се ни мало не застидим невољу на добродетель преобратити и са философском гордостију велеречестовати: »На што ми топлице? У Карловцу посла нејмам!« Небе лисица грожђе: кисело је, би јој утрнули зуби! — ево шта ћете ви рећи, — то ја добро знам; или ако и не речете, сожаљујући о мени, да ме не узвељите, кано ти и онда кад сте ванпој компиници и другарици рекли: да би ви знали што би о мени нешто казали, али нећете да ми најмање што на жао учините! Велика вам заисто хвала! То ће рећи више него да сте што и казали! То је морао бити некакав велики порок и страшан сијасет, који се од тешке жалости ни казати не сме! О, сви људи мужескога и женскога рода и племена на свету! Помагај! Помозите казати шта би то било, шта се ни изрећи неда! Пак хоћете да моје сирото писмо не ограђите, ако вам у руке не дође! Више ћете ви у њему погрешака, беспутица и безаконија наћи него што је и речи, и оксија, и запјатија, и точака;

ја знам..., знам шта ћете у писму наћи да ставите нечаку напомену; *сујеславије*, хвалисавост; *топлице*, топле бање; *поп со не сме се* (тал.), не знам шта и не знам ко; *велеречестовати* (сл.), крупно говорити! *порок* (сл.), грех; *сијасет* (т.), зло; *ограђисати* (тур.), награбусити; *беспутица*, будалаштина, лудорије; *безаконије* (р.), погрешка.

altro che у Диогену и Цетову сину, Синопејцу, о којему ево Александра великога сведоцба: да нисам који сам, ништа друго него Диоген не би желео бити! А од вас тешко си га њему! Ни у свом бурету није се сакрити могао, а савише бранећи једну незлобну и добру жену, коју је од потопленија избавио био, од једне пакосне лукаве и злобне. Пак би ко хотео да се ја за моје писмо не старам! Но ви хоћете да се ја с тим утешавам, да ви нећете ником ништа рећи. Мени је доста, да ће те ви само помислити оно шта нећете ни рећи; а то је мојему високоумију толико, да би рад о љуте срамоте у земљу пропасти. Сада морам са Еврипидом тужити и јадати овако: „ῳ ἔρως, ἔρως! διὰ δη̄ φρατοῖς ἔρρεξας κακά!“

Данашњи је дан весели рођденија дражашега Драге дан, који желим да до глубоке старости весело и благополучно празнујете. Љубим прекрасна чадца вапна, поздрављам ваш родитељски дом и проче доброжелатеље. Содржите ме у доброти, који пребивам за всегда

У Сиску, јунаја 24. 1806.

ваш благодарни
Доситеј Обрадович.

П. П Кад вам опишем, како сам с Крањци довде путовао, — имаћете се чему и смејати и чудити.

оксија, грчки знак за оштар нагласак, који су некада у писању употребљавали и Срби; *гвијатија*, запета; *altro che* (тал.), и те како, а камо ли; *Диоген*, грчки филозоф, био је Цетов сип, из града Синопе; *високоумије* (р.), поисценост, падуост, таштина; *ῳ ἔρως, ἔρως...* о љубави, љубави, колико си зала смртнима донела.

XLI

Г. КОНСТАНТИНУ СТОЈШИЋУ У ҚАРЛОВЦИ

Љубезни г. Косто, здравствуј ми!

Ако је искад чија му драго молитва код вас примљена била, нека буде и ова моја као кадило благовоноје услишана, внушенна и испољена; нека вам надне на срце као роса на троскот и на цвеће, као иње на сено и као прохладни зефир на утруђеног жетеоца прси; нека вам замерише у обе ноздрве као печено јаре младога Јакова старому оцу Иса-ку, да и ви с њим вопијете: »Се, воња љубимаго, јакоже воња села испољена, јеже благослови Бог!«; нека пронзе сва чувства твоја и као неки електрически огань нека се дотакне срца твога и нека те силом натера рећи: »Не могу се одрећи, да ми се још толико

иска буде (молитва) као кадило благовоноје услишана, внушенна и испољена, нека молитва буде као мирисна жртва саслушана, примљена и испуњена; *прохладни зефир*, свежи поветара; *печено јаре младога Јакова*, — у библији се прича, како је Јаков место Исака поднео оцу Исаку јело по његовој вољи; Исак је тада благословио млађега сина место старијега с речима: »се, воња љубимаго...« — »Где, мирис сина мојега као мирис од поља које благослови Господ!« (права књига Мојсијева, гл. 27.); *нека пронзе сва чувства твоја*, нека пробије сва осећања твоја; *електрически огань*, електрична варпица.

иште и захтева!» — Словом ни више ни мање не иштем од твоје љубови, него само један аков лепа, тобом начињена бермета, да га пошаљем милом пријатељу код мора. — »Собрања вешти« послаћу ти 10; досад нисам имао времена отковати сандучине.

Кад се састанемо, казаћу ти ствари нечувене и како ти се нисам за длаком утопио пред лицем рајске земље пожељене, близу брега банатски ритова. Но да би и то било, утешен би пошао, почем су ноге моје ходиле по земљи обетованија. — До 10 или до 14 дана чекам овде барилце бермета. Поздрављам све у дому твоме и остале добре пријатеље, и јесам

У Земуну, септембра, 24. 1806.

твој искрени
Доситеј Обрадович.

словом (р.), једном речју, у кратко; *рајска земља*, слободна Србија, — Доситеј се приближио Србији, камо је пошао да послужи народној ствари; *ниче* могао прећи у Београд, пошто је граница аустријска била затворена према Србији због устанка српског, али је он зајом путовао дуж српске обале и изашао на српску земљу, — како он вели: његове су ноге ходиле по обећаној земљи. Њему је Србија била обећана земља, као оно што је стара домовина јеврејска Ханаан (Палестина) била обећана земља Јеврејима у ролству египатском; *барилце*, барноце (тал.), мало буре.

XLI

[СТЕВАНУ И ИЛИЈИ ГАВРИЛОВИЋИМА]

Љубезни господари,

Стефане и Илија Гавриловићи,

здравствуйте!

Ево вам не умем казати шта је с овим послом бивало, шта ли бива, шта ли ће нај- после бити! И ако ми не помогосте казати (које не смем искати да и сам као и прочи грешници у мрежу не унаднем своју, те би ми се и малена подсмејала деца и приши- вала би ми на леђа «ров изри и наде сам у њега») — но већ било што му драго! Ви дво- јица сад ваља свакојако да се придомишља- вате и придоумљавате, да свакојако слутите и погађате, не би ли којом срећом наслутили и погодили и мени казати помогли: шта би вам ја хотео рећи; али од тешкога не смем стида и од срамоте.

Вами је добро она историја калуђера, Тур- рина и калуђерине позната; ако ли није, ви сте сами криви, зашто ме нисте питали, те

прочи, остали, други; придоумљавати се присећати се.

ДОСИТИЈЕВА ДОМАЋА ПИСМА

би вам ју казао. Сада се у томе време губити не може, јер је мени друго нешто на врат узјало, нити имам кад мислити о Турци и калуђерицама; а и тако уздамо се да ће се међу нами число први умаљавати, а за вторе нису никада Србљи много понешени били. Но далеко од нас такова излишна створења! И сам се чудим, које ме искушеније на њих највуче. — Ајдемо сад по трагу назад, барем пипајући као у ноћи. А што ми ползује толико и себе и вас које с којекаквим фабулама и параболама без новчића заплате забављати! Кад ви нећете ништа да погодите, ево мене на мејдану. Право је, ко замрси, да и размрси како боље зна и може.

Али мимогред негдер и у ону завиримо међицу: прилична је онима предизвима кроз које се близу Смедерева к дервишком пролази хермитажу. Хе, моја браћо! Како ми се цели живот кратак чини, док смедеревске нисам видио пределе! Овде се види да и Турци здравога нису липни вкуса, кад воле и претпопчituју бившим поданим својима подани бити него ли онај земни рај оставити. О правдо божија, о судбине света! За неправду така је освета! — Да сам сто очију имао као Аргос

число, број; *ползује*, користи; *фабула*, (лат.), прича; *парабола*, (грч. поређење), поучна прича; *приличан*, сличан; *дервишки хермитаж*, турска испосница у близини Смедерева, звана тулба; *овде се види...* да и Турци имају добар укус, кад више воле бити поданици некадашњим својим поданицима (Србима), него оставати онај лепши крај; *да неправду така је освета!* — Турци су са Србима поступали крвнички, те је њихова неправда тако освећена: да морају живети као српски поданици; *Аргос*, Арг, по грчкој митологији кнез града Арга, који имаћаше сто очију, од којих педесет увек беху отворене.

и да су ми очи проницателније него Линцеове биле, који је сто сажања кроз камен у земљу, шта се у утроби земној наоди и крије, видити и открыти могао — јоште не би сеовољно оном красотом предела насладио и надивио! Да сто уста Стендоров имаду глас, оне красоте и дивоте не би кадра разгласити била, — и то само крајеве пречудне као живописне грческе и римске амфитеатре, пречудна великољепнога јестества игралишта. Само од Београда до Смедерева гледајући, а шта је даље и унутра — то ће мајсторскија него би моја описивати пера. Ко гледа с оне стране на све банатски брегова ритове, ретко му се некаково противостојање очима и уму представља. Оклева ми се касова нибуд приуподобљења чинити, запшто и Банат сав заједно леп је и богат. — Ето ти нам сад опет куд нас одвуче наша међица! Велим ли ја вама, да ми се не дате с пута свраћати, ако нисте ради којекуд за мном трчати! Но будући да смо добру и милу богату госпођу јесен с њезини дарови дома довели, сада вала да ју с весели забављамо разговори, да јој с нами није време дugo и на досаду. Хвала вам велика, што сте ме довде са стр-

Линцеј, месински краљ, прослављен због оштра вида, чиме се одликовао и у аргонавтском путопаљу; *сажањ*, (р.) сажење, руска мера за дужину, хват; *Стендоров глас*, — Стендор, грчки јунак у троянском рату, имајаше страховит глас; *и то само крајеве...* није могућноовољно разгласити ове крајеве, који су чудновати као што беху грчка и римска позоришта, јер су они чудновата игралишта лепе природе (стварајући их, играла се); *противостојање*, супротност; *оклева ми се...*, неће ми се да ишта поредим, пошто је и Банат, кад се сав узме, и леп и богат.

пельвостију допратили. Ево вам сад накратко-
но нешто мало што сам био наумио рећи.

Познато вам је моје пристрастије, да кад
што мојим љубимим напишем, радо дајем да
свак ко ође то прочита и да моји љубими и
другима буду познати: то ми је с чим се и
ја радо поносим. — Очитам јуче писмо што
сам милом мојем Кости лецедеру написао, мо-
лећи га да ми дарује једно аковче лепа сво-
јега бермета, да га пошљем неким љубимим
код мора, само за дати им познати, да ја и
овде нисам сасвим ништа незначителна ну-
лица, но да имам и овде милога кога, код
којега ми може примити се реч. Ја сам то
без сваке шале писао, а они ти ми то окрену-
на шалу и на смеј, говорећи ми, да ја тако
мајсторски искати умем, да би од миле мајке
синка јединка измолити умео и да, ако им то
не верујем, само нашему теби једно таково
молебно, умиљено, улагивателно и ласкателно
напишем писмо и да би заисто и од њега
једно аковче измолио бермета, »те би и ми
имали овде с чим један другому крик и крак
говорити«. Кажем им ја, да је тому већ прошло
време и да би се само у том осрамотио. »Јок,
јок!, реку ми сви смејући се, напиши ти само
како леште знаш, пак ћеш видити! — А сра-
мота? — Каква срамота, кад им силом ништа
не отимљеш! Та ајде, леба ти, напиши; ако
ништа не добијеш, нејманаш у томе ништа

лекедер (нем.), колачар; *за дати им познати*, да би им
показао; *крик и крак говорити* (фр.), — при купању са ча-
шама говорити: у аздравље!

ни изгубити; ако ти је жао за парче папира,
даћемо ти га ми«.

Ево ти вам сва тајна, — чините што вам
драго. Ако је срамота, барем неће самоме
мени на образ доћи, којега сам ја већ под
очи метнуо, — и пребивам

У Земуну, септемврија 25. 1806.

ваш срдечни

Доситеј Обрадович.

XLIII
[СОФИЈИ ТОДОРОВИЋКИ]

*Лубезна госпођо Софија Теодоровна Драгина,
здравствуйте!*

Како сам овде дошао, казали су ми, да се наоде нека писма на мене; али онај који ји и има, није овде. Ја се и пре времена плашим, да се не нађе које од вас, — зашто ако буде, бити ће опет који процес и мусеведа, и виш ћу се страшити, него преко стрмиша по-крај реке Олта. Верујте ми, доста ми је плашиће и ужаса, — рад би већ мирно спавати. Зато од сад у напредак нек ми се изглади из памети Диогенес фон Синопе, био с манторосом ил' без мантороса. Нити ћу ја виш ни мислити, некамо ли говорити да је боље и паметније једну младу, лепу жену од потопљенија избавити него једну стару баку. Нашто ли мени сад с туђим еспапом главу разбијати и с моји пријатељи свађати се, који су ми много учинили добра? Што ја сад марим за стару

процес (по лат.), парница; *мусеведа* (т.), беда; *Олт*, река у Румунији; *Диогенес фон Синопе*, Диоген грчки философ из града Синопе; Доситије га спомиње у једном ранијем писму истој госпођи (види с. 110 ове књиге).

или за младу? И стара је била у своје време млада: а је ли лена била, то у књизи не стоји; то нека зна она и њезино огледало, а морали су то и други знати, нити се је могло то тако истом мимонхи. А она млада ваљада је била лена, јер тако стоји у књизи: ништа мање, ваљада је и она у своје време остарила, ако је ио срећи дуго живила. Али би ја рад знати, што је сирома Диоген крив, што се је на њу младу намерио? ил' би рад био, да је чекао док остари пак да је онда из воде морске извуче. — Верујте ми, ако ѡете, — ово је реч попа Маука из Далмације, а један је био иоп Маук! Питајте ког вам драго, ако мени баш ништа не верујете. Он обичаваше рећи: »Нека се млади непоносе за то што су млади, кад сви желе да задуго живе; а то ништа друго не значи, него желе да остане«. Зато није право, ни паметно — нити младе да се поносе, нити старе младим да завиде. Довде поп Маук. Ако порубите, или баш ако и речете: »Што је том чопеку, те се је подетињио, или ваљада је то онде где је био обичај којешта много говорити, пак је то нешто човеку ласно и као природно безнослицама ласно привикнути!« То нам се јоште у детињству види. Али шта може ко чинити, кад би рад много писати, а не има нити зна шта ће? Ко га тера дакле да пише, кад не има ништа? — Ко га тера? — то је ласно рећи, ал' ево ту свак

манторос (грч.), мантија, свештеничко одело; *обичавати* (сл.), имати обичај; *порубити* — од шале Доситије је српску реч *помислите* написао грчким словима.

има нешто што га чemu нибуд тера. Ласно је кому рећи: не иди онамо куд те жеља вуче! Али може ли се то? О баш и сам данас видим да сам права секатура! Ево се ја, и сам у себи мучим, да ми штогод паметно на памет дође, не има тога! Ваљада ми је дошао дан, који сваком у години дана по један пут долази да није читав, нити при себи (камо срећа да је један у години!). Што сам ја крив, кад ми се и ово не сасвим беспаметно не чини? Ја би рад да мени моји љубими пишу. Али шта ће писати, кад немаду шта, него само: »Желим да те ово писмо у здрављу нађе, и ми смо сви здрави«. Добро је и ово, и предобро, ал' је то мало, а љубав је несита и оне много.

Кад што почне на мање слазити, мало по мало нестане га. Но ајде да један пут и разумно што речемо, да ко не помисли (и то с правицом) да смо нерасудни. Не може онај, нити је од њега зактевати, који прављеније дома и старост дечице носи, да много чита и пише. То је заиста познато, и томе би противоречити сасвим бестуину било. Али ако ја то и признајем, шта мање јавите ми шта сад Мимица чита и шта преводи. Је ли Бета паметнија, Анета и Анђолета јесу ли велике и што мали синак чини? Кад буде повећи, не мојте га размазити. Шта мој Соларић ради, те овамо не долази? Поздравите ми ваш отечески дом и проче пријатеље добре: оца игумана.

секатура (тал.), досада, напаст; који прављеније дома и старост дечице носи..., не може много читати и писати онај који управља кућом и брине се о малој деци.

Попу Сави кажите да му је нови епископ гospодин Миоковић пријатељ, зашто је и мој искрени. Пребудите ми сви здрави. Ја сам

У Земуну, марта 19. 1807.

ваш благодарни

Д. Обрадович.

П. П. Не чудите се што јоште нисам у Београду: рад би лепо проћи, а не продерати, — а проћи ћу. За сад се радујем гледајући да у њему не влада Турчин. Кад се лепо уреди и утврди, бити ће слава градова, зашто је место неописане лепоте и красоте. — Да ми је жив и здрав на много година Соларић! Ја сам већ доста живио. — Један од три брата Теодоровића ваља да у Белом граду дом свој имаде. — Новине ћете од сад све то лепше слушати.

да у њему не влада Турчин — Београд је мало пре тога ослобођен од турскога господства: нову 30. новембра 1806 узели су Срби на јуриш варопш. па им се 20. јануара 1807 предао и град (тврђава); *кад се лепо уреди и утврди, бити ће слава градова...*, Београд ће бити славан град, кад се уреди и утврди, јер је место, на коме је необично лепо; *три брата Теодоровића*, Драга Тодоровић имао је два брата, с којима је водио велику трговачку радњу.

XLIV

ГОСПОДИНУ СТЕФАНУ ГАВРИЛОВИЋУ ЖИВОПИСЦУ
КАРЛОВАЧКОМЕ

*Господару Стефане Гавриловичу,
љубими мој, здравствуйте!*

Приличан је дан данас — велики петак, да вам пишем скорбному оскорбљен. Ви сте у почившему во господје Илији изгубили љубезна брата, а ја прељубима друга и искрена доброжелатеља, којему подобан у љубови и усрдију не вјерујем да ми је остао други. Но јеже ли би се ми у таковом прескорбном пријученију са свим черној печали предавали, жалост би наша до очајанија ишла, зашто би морали и за сами себе, и за све наше предраге, и за свак човечески род сетовати и ридати, зашто свим нам истим путем проћи надлежи. Но у чувствителној печали велико

*приличан је дан данас... данас је велики петак, дан по-
годан да вам ожалошћено пишем ја жалостан; почивши во го-
сподје, онај који је умро с вером у Бога; подобан (р.) сличан;
но јеже ли би се ми у таковом прескорбном пријученију...
али ако бисмо се ми тако жалоспој пригоди потпуно предавали
прој тузи, наша би жалост дошла до очајања; проћи надлежи
(р.), ваља проћи, мора се проћи; чувствителна печала, осет-
љива туга.*

је Бог утјешеније дао. А које може бити веће и силније него оно које преблаги спаситељ сам о себи сказује: »Не сија ли подобаше пострадати Христу и потом вити во славу своју«. Какова слатка надежда и утјешеније! »Блажени почивши во господје, и паки во Христје умирајем да в њем и живем«. Мало је рећи: да ћеду наши слатки родитељи, мили сродници и предраги верни други и пријатељи, док смо год ми живи, с нами и у нами живити; да ћемо их ми свегда љубити, с љупком милошћу спомињати и каткад травицу на њиховом гробу с тојлом којом сузом полити. Ово показује благо и добро срце онога који овако мисли. Али верујте ми да је ово, све мало и као ништа, зашто је кратко и привремено, на подобије неизвеснога сновиденија или сени танка, летњег облака! Колико времена ласкамо ми себи да ћемо живети и наши љубими с нами и у нами? То је нешто мало кад прође (а ваља свакојако да прође), онда се сасвим у ништа обрати. Али, брате, ово неложно узвештаније: »не хошчу вас скорбјети о умерених, јакоже не имушчи упованија« — ово је нешто тако велико да превосходи сваку времена долготу! Ево, љубими брате, како се у

*не сија ли подобаше..., пије ли то (распеће) требало
Христос да претрпи и да уђе у славу своју (Лука 24.); блажени почивши во господје... срећни су они који су умрли с вером у Бога и умиремо с вером у Христа, да у њему живимо;
на подобије неизвеснога сновиденија..., слично неодређеном сну
или сенци лака, летњега облака; ово неложно узвештаније..., ова
истинита опомена; не хошчу вас скорбјети... нећу да жалите
за мртвима, као да немате наде; превосходи (р.), надмаша; дол-
гота (р.) дужина.*

тешити можемо, а како и ваља дужни смо као Христијани да се утешавамо! — Поздрављам вас и покојнога вдову и чадо, и јесам у Земуну, па велики петак 1807.

(11. априлија)

ваш искрени

Доситеј Обрадовић.

вдова (сл.), удовица.

XLV

Љубезни брате Јово,

здравствујте!

Примио сам од љубови ваше мени на дар прислату шљивовицу. Тако је добра и по роду својему совершена да, и да сам је здраво платио, неби ми се скупа учинила; но будући дар, драгоцен ми је: служиће ми за знак и потврђденије давнашињега чистосердечија које, далеко да би ослабило, после толико година у совершеној својј остаје и пребива целости. Ево у мојему чувствованију вашега дара почитаније и цена, за који благодарећи вам искрено и поздрављајући вас и ваше домашње, јесам

у Земуну, августа 1. 1807.

ваш срдечни

Доситеј Обрадовић.

служиће ми за знак и потврђденије..., служиће ми као знак и потврда онога давнашињега поштсња, које никако да слаби, него и после толико година остаје и одржава се у потпуној целини.

XLVI

Г. СТЕФАНУ ГАВРИЛОВИЋУ, ЖИВОЛИСЦУ ҆АРЛОВАЧКОМУ
Господару Стефане Гавриловичу,
љубими мој, здравствујте!

Како сам дошао у овај воздух, почeo сам се обновљати, и у мало дана збити ће се са мном оно што се пише о Неману, кнезу асириском: »И обрати сја кожа јего јако кожа отрочата млада«. — Не старайте се за моју рану. Блажен онај којега више радост и заговољство пита и напојава. Не вели всује спаситељ наш к Марти: »Једињоже јест на потребу«. — О кући што сте ми говорили, не старайте се: имаде их хиљада сада. Но будући да се ова ствар за дugo узима време, дођите с љубезним Павковићем, како он дође. Всјачки и неотложно ваља сами да видите шта и гдји хоћете, и ваља таки поправити, зашто онима се даје који могу поправити и обновити. Дођите, баш ако би и морали, кад се вра-

Неман, војвода цара сирскога, кога излечи од губе пророк Јелисије; у старом завету (друга книга о царевима, гл. 5) каже се за њега: »и тијело његово поста као у малога дјетета и очисти се; всује (сл.), зајуд; једињоже јест на потребу, а само је једно потребно, — тежити царству божијем (Лука, 10, Матија, 6); всјачески (р.), спакојако.

тите, три дана у лазарету стојати. О Јевти старав ће се колико више могу, и уздам се у Бога бити ће добро. Ако које писмо или што друго на мене дође, отпратите ми овамо: ја ћу о свему конат држати. Имајете у мени благодарна дужника, који заиста неће дуг свој заборавити; а већ сте ми толико учинили, да ћу ја вами за живота предан и ваш бити. Јубезно вас поздрављам, и госпоју Ану, Кату, Јулу и Лазу љубим и јесам.

У Белграду, августа 13. 1807.

ваш искрени

Д. Обрадовић.

лазарет, место где путници што долазе из окружених крајева проводе неко време; конат (по тал), рачун.

XVII

ГОСПОДИНУ ҚОСТИ СТОЈИЋУ, ЛЕЦЕРУ И ГРАЖДАНИНУ
КАРЛОВАЧКОМЕ У КАРЛОВЦЕ

Мили братко,

Свако ти добро дуго и слатко,
здравствуйте сви скупа!

Кад ће нам се компилук отворити, да ми можете долазити, — ви к нама, а ми к вама! Онда би ми се лепше трава зеленила, слађе би ми ружа мирисала, и славуји би ми славније певали. О, каква је сладост добру се надати, јопите кад се може то мијлом казати! Поздрави ми другога тебе и све моје драге пријатеље.

У Београду, 7. новембра 1807

Д. Обрадовић.

кад ће нам се компилук — ћесарске су власти и према ослобођеној Србији задржали затворену границу с карантином као год дотле према Турској; *поздрави ми другога тебе*, — поздравља неког пријатеља Стојишићева, који је њему сличан (други он, „други ти“).

XLVIII

Г. СТЕФАНУ ГАВРИЛОВИЧУ, ЖИВОПИСЦУ ҚАРЛОВАЧКОМ

Драгомилубимејши гостодар

Стефан Гаврилович, здравствуйте!

Ја се нисам бојао да ћете се ви на мене расрдити; али ми је нешто тегодно на срцу лежало, да вам не буде жао на мене, што вам онако пишем, као да сумњу неку о љубови вашој имам. Сада већ видим да сте ми сву онолику силу вина на поклон послали. Благодарим вам и захваљујем. А да шта знам друго рећи и говорити и писати и мислiti? Да је једно аковче било, имало би се и могло би се на том благодарити. Али од једнога до осам, то је дан ода. Лав, што је лав, пак и тако кад упадне у дебелу мрежу, нађе се у чуду, нити зна ни шта ће, ни како ће, ни куд ни камо. Већ ја видим да је отац Павел, беочински парох платио два акова вина белога, а три акова краснога к вапнима трима присовокупио, али се ја бојим, да је и ово вапе

драгомилубимејши — Доситије се врло пазио са Стеваном Гавриловићем, живописцем карловачким, те од милости прави овакву сложену реч; *Беочин*, село у Срему код манастира Беочина; *три акова краснога* (р.), три акова прла вина; *присовокупити* (р.), додати; *за презелну вашу љубав к мени*, од превелике љубави према мени.

масло. Ја се не могу опоменути да сам се кад с таковим милим братом гдје познавао; а ви за презелну вашу љубов к мени, ко зна каква сте му чудеса о мени казивали, поведали и проповедали, да ме човек тако возљуби и да ми пет акова и преизрјадна пошље вина. Ја већ видим и познајем вашу љубов, коју сам и пре тога преизлиха познао. Ви сте ради, да ја, близу вас будући, не би ли лепа жељан био вина, и зато и ви, и други моји љубитељи, послали сте ми толико да ми за две године доста може бити. А ко зна оћу ли толико живити! Но ви великолично мислите да је много боље и после себе нешто оставити, него за живота желити, а не имати. Да би само Бог дао да се земље отворе, да се и с вами на чесми ајдуочкој вашега лепога напијемо вина. Међу тим, то блајено чекајући време, ја ћу се с вашим усљедавати и ублажавати винцем, и знам то ми за здраво верујте) да ће ме љубов вапа вишне него вино услађавати и увесељавати. Ако ми јоште судбина дозволи поживити, ја ћу желити да се и у напредак вапе достојан покажем љубови; ако ли се ја овога не сподобим блаженства, утјешавам се да код Србаља она њијова истинствује пословица: «Чини добро, не кај се», и служиће другима за пример да се тога држе и да о том не сумњају. — За комовицу распитао сам овде, и добар ми

поведати, причати; *преизрјадан* (р.), изврстан; *преизлиха* (р.). обилато; *чесма ајдуочка*, извор у Топлицеру код Београда, у шуми која се зове Кошутњак; *сподобити се* (сл.) удостојити се; *истинствовати* (сл.), говорити право.

је рекао пријатељ да ју пошиљете. — Поздравите ми моју госпођу, вашу супругу, и све пријатеље. Остаем

у Белграду, нојемврија 17. 1807.

ваш благодарни

Доситеј Обрадовић.

желанију возблагодарити, које сад за облакшати од части себе, с овим писмом вам захваљујем и благодарим и остајем

У Белграду, нојемвија 23. 1807.

ваш благодарни
Доситеј Обрадовић.

XLIX

[ОЦУ ПАВЛУ, ПАРОХУ БЕОЧИНСКОМ]

Чесни брате, оче Павле Н., мње љубезни
здравствујте!

Ви ми шаљете пет акова вина преко гospодара Стефана Гавриловића, а ја не памтим јесам ли вас где видио, нити умем представити себи лице ваше. Да вас у лицу познајем, не би у сумњенију био: гледао би вас с очима ума, знао би ком сам дужан и кому имам благодарити; а тако стојим и чудим се, и слушава ми се као Атинејцем, кад су непознатому божеству приносили жртву. По имену вас знам, да сте отец Павел, парох беочински; али само по тому ја опет не могу вас себи представити по желанију. По великородушном и изобилном ваппем дару чувствујем и познајем вашу особиту и отмјену љубов, но за то исто још више желим да вас у лицу познам, зашто такови дар из малене не произходи љубови. Једно ме само утјешава: да ће се једном границе отворити и да ћу вас видити и вами по

по желанију, по жељи; *отмјен* (р.), необичан, особит.

возблагодарити (р.), захвалити; *које сад за облакшати...* и да бих себи олакшао...

L

Љубезни мој здравствуйте!

Да имам извесно средство вама моја по-
силати писма и да ни на што друго не сматрам
него на моју теплу жељу: с вами (не могући
другојачије) поне чрез писмо поразговарати
се и моју љубве жеђ прохладити — то би вам
често писма од мене приходила. Ево шта ће
рећи далеко! Кад су љубезници тако близу и
не могу се по зактевашау често састајати, као
да се на противни полууси земље наоде. Ово
ми за сада ласка, што се надамо општем миру
и земље утврђенију, кад ће сосједи прија-
тељи бити и кад ће се свака међупрепона
састанка међу ближњима подигнути. Тада ћу
ја вами са сваким безобзиром поручити: одите
ми сутра на ајдучку! Да отуда ураните, моћи
ћете на ручак доспети. За сад вас нејмам
с чим забавити другим него како овде време
проводим; а варате се љуто и немилостиво,
ако мислите да би вам сврх овога мало, и
то неважно, писати имао. Ма ћу вам писати,

извесно средство (р.), поуздан начин; *тепли* (р.), топли;
поне (сл.), бар; *на противни полууси...* као да се налазе на су-
протним крајевима земаљске кугле; *земље утврђеније*, утвр-
ђивати земље после бојева с Турцима; *сосјед* (р.), сусед; *ме-
ђупрепона*, сметња; *а варате се љуто...* ако мислите, да бих
о провођењу времена могао писати мало и незначајно.

да ћете се најпре зачудити, а потом ужаснути
и затим возрадовати

Први 15 дана, кад сам прешао овди, имао
сам квартиру у граду, у пашини велики дво-
рови, на које сам из Срема са сожаленијем
у време Турака сматрао, а сад са скрушеним
благодарностију к свевишњему творцу срцем
и са некаквом чудноватом и неисказаном ра-
достију по њима прохождавао и с благодарном
душом: »Велик јеси, господи, и чудна дела
твоја!« восклицивао. Но по том као за предо-
храњеније од чрезвичајне радости, која слабога
човека обично к гордости и к раскошу води,
нападне на мене љута ногобоља, која (како
су ми казали) није подагра, него ротлауф,
и при том у исто непријатно време западне
ме и окупи некакво сасвим необично проли-
вање. Пак ако оћеш, ево ти тепке невоље и
љуте напasti! Сад ми је лакше, али ти ходим
као болесна патка, и сад ми пророкове долазе
речи на памет: «Благо мије, јако смирил мја
јеси!»

Сада ти у лепој вароши с давно познатим
љубезним пребивам Чардаклијом, како год у

пашини велики дворови, велика, двоспратна, кућа у беог-
градском горњем граду, у којој је за турске владавине седео
паша; *сожаленије*, сожаљење; *а сад...* са срцем које је скру-
шено захвалношћу према свевишњем творцу...; *за предохра-
неније од чрезвичајне радости*, ради чувања од необичне ра-
дости; *подагра* (грч.), костобоља у погама; *ротлауф* (нем.), пр-
вени ветар; *благо мије, јако смирил мја јеси!* (сл.), благо
мени, што си ме умирио! Петар Новаковић Чардаклија, пре-
сискога устанка коњички капетан у Ћесаревој војсци, прешао
је одмах 1804. у Србију, као посланик српски ишао је у Пе-
троград, после у Цариград, па опет у Букурешт; у Београду је
живео у великој љубави с Доситијем; умро ту 1808. године.

мојеј рожденија кући; и ако икада за пресељеније са овога света нисам много марио, сада заиста не марим. Само ћу молити браћу и пријатеље да ме код ајдућке закопају чесме. Али и тако, док смо обде, ваља се ублажавати и умерено (ако хоћемо, братко, да нам буде слатко) јести и пијуцати. Под домом нашим имамо леп подрум и приготовићемо све, што нам буде потребно, изобилно за нас и за наше пријатеље. За сад пак, будући да смо нови, ви ћете сасвим паметно урадити, ако нам ону десетачку белога лајскога вина пошљете: бољега времена од овога нећете имати. Али с овим уговором: да и ви нами слободно налажете, шта би с ове стране имати ради. Нити смо ради да у пријатељским засвидјетствованијам последњи остајемо. А нећемо, — уздамо се, ако Бог живот дарује! — Чардаклију је промисал неба на велику ове земље ползу овде упутио. Ово дана били смо на егзамену 85 новокрштене дечице и момчића. О братко, братко, како је то убаво и слатко! — Поздравите и поцелујте све наше благоволитеље. Старајте се за расначати »Географије«. У Крушедолу, Гргетегу и Опову све ми поздравите. Ја јесам...

(У Београду од прилике крајем 1807. г.)

Д. Обрадовић.

засвидетельствованије (р.), доказ; *егзамен* (л.), испит — та је школа била заведена за покрштеној турску децу; *благоволитељ* (р.), заштитник, пријатељ; *Крушедол*, *Гргетег*, *Опово* — манастири у Срему, у Фрушкој гори.

LI

ГОСПОДИНУ ҚОСТИ СТОЈШИЋУ, ЛЕЦЕДЕРУ, У ҚАРЛОВЦЕ

*Љубезни мој Косто,
здравствујте ми!*

Ако ће најлепша песна бити, али кад се не зна него само једна, пак се само та једна пева, та пак опет та, и тако даље ниједна друга, него та, те та — мора се досадити. Ево то ти се је сад и мени с вами приклучило: благодарим и захваљујем, пак све то, те то, и ништа друго него опет то. »Тесно ми је од всјуду«, вели цар Давид. И мени је сад исто тако. Да не благодарим (кад засад ништа друго не знам творити), не подноси ми образ; да благодарим, ето ти враже једне песме! Пак оћеш да није човеку тесно од всјуду! — Стари Египтијани и Вавилоњани, а наипаче индиски брамини држе и дан данашњи број три за свето, тајна пуно и у најмањему всесовершњејше, зашто содржава у себи сва числа, то јест јединствено, двојствено и множествено. Зато и ја,

тесно ми је од всјуду (сл.) тескобно ми је са свих страна; *индиски брамини*, свештеници браминске вере у Индији; *всесовершњејши* (р.), најсавршенији.

сматрајући на светлост и на совершенство овога чудеснога всесодржавајућега числа, заискао сам од ваше љубови и доброте три бутељке; а ви зар (негли) за презелно почитаније овога числа учинили сте да буду три триред три, и тако по вашем шчисљењу триред по три бутељке пошиљете. Тако нам буде ово блажено число: двојици од најљубимији и почитајеми моји, сваком по три, на исцеленије, а мени требају три на увеселеније! — Ово ти ја, мили мој, всује не пишем; него познавајући каква је твоја мила душа, љупка природа и слатка нарав, знам да ћеш се ти несравњено вишне возрадовати који си нам овај мили дар послao, него ми који смо га примили; или ако не вишне, поне толико колико ми! И тако, мили братко, све ми ти било слатко!

Видиш да нећу те ја све с једном заглушавати песмом! А сувише јопите кад расудиш, да није толика сладост дара колика је радост и слава моја: да у теби таког пријатеља имам — то ће ти таково задовољство причинити да ћеш помислити: не захваљуј! То је мени доста! Да те не познајем, не би ти овако чистосрдечно писао. — А зашто коју реч не пишете за мојега милога светога Василија? Бојим се да му није што зло; молим вас, јавите ми. Поздрављам вас све љубиме и остајем.

У Белграду, 1. јануарија 1808.

Доситеј Обрадовић.

*всесодржавајући, који у себи има све; бутељка (по р.)
бога; шчисљење (р.), бројање,*

LII

[МИХАИЛУ ПАВКОВИЋУ И ЛУКИ ҚИСИЋУ, ТРГОВЦИМА
ЗЕМУЊСКИМ]

Мили моји рођаци, господари

*Михаило Павковићу и Лука Кисићу,
здравствуйте!*

Малена птица (ваљда је био врабац) дође ми јуче лупати на прозор. А која би друга била него врабац. У ово доба године нема други птица у многонародном граду, а врабаца свуда има: зато и ја велим да је морао бити врабац, и мислим да се у овом не варам. Сада почнем ногађати или врачати — то је све једно: кад врачар ногоди, тада наврча — моји су прозори нови, ништа нејма на њима ни прилепљено ни залепљено, на што би ту врабац кљуцао. Помислим у себи: врабац заљуду не кљуца, — то може што значити; зато речем у мисли: »Врапче, ако што добро и весело предсказујеш, кљуцајдер још који ред!« Како то полислим, ето ти га опет са својим кљуц, кљуц, кљуц! Ово је било из јутра; про-

многонародни град, место у коме има много становника.

лази дан; почнем мислiti да нисам добар по-
гађач и да ме је пренарио врабац: завештам
се да од сад нећу за његово кљуцање марити.
А кад ти буде у само вече и у сумрачицу,
ето ти кајигције са пуном врећом и са писмом,
пуним весели гласова: да су ми моји рођаци
здрави и весели у Земун дошли и мени шаљу
много вишe него сам се надао. »Аферим,
врапче!, речем, ти ми ниси на прозору всује
куцао, — ниси се осрамотио, но опоштенио;
од сад свак ваља да зна, да верује: да врапци
залуду не кљуцају!« — Хлеб је твој такови,
рођаче мој, како онај што је Мелхиседек, све-
штеник Бога вишњаго, на жртву всевишњему
приносио Богу. Зашто ти благодарим, и воз-
дајем славу всевишњему Богу који ми је та-
кова даровао рођака. И теби, мили мој ро-
ђаче Кисићу, захваљујем на лепом вараждин-
ском тобаку: с овом рубриком упокојио си ме
за две целе године; кад га помешам с оним
што га јоште имам, бити ће ми неисказано
пријатан.

Желим вас у мојему дому видити, који сам
у Белграду за штампарију купио и приуготовио,
ако Бог изволи нам благополучан даровати
мир и ако се ова прекрасна земља у добро уре-
жденије и стање постави. А прејде тога о штам-
парији није мислiti. — Г. Јови Ковачу bla-
годарим на розалији, али ми је жао зашто се
мене ради троши, кад му јоште не могу, како

кајигција (т.), возар; аферим (т.), лепо!; Мелхиседек,
саленски краљ, изнео је пред Аврама хлеб и вино и благосло-
вио га; с овом рубриком — у шали; с овим предметом, врстом.

што би рад, послужити. Јонит ваља да се по-
трпи. Овога смо лета у великој забуни били,
шаљући на све стране за војску рану и му-
ницију. Надамо се да ћемо се скоро од ве-
лики ослободити трошкова и да ће свак по-
лучити своје. Са Рељом се често виђам; из-
ручићу му целованије. Поздрављам вас, дра-
жајши моји, и остајем

у Белграду, фебруара 1. 1808.

ваш благодарни рођак
Доситеј Обрадовић.

овога смо лета у великој забуни били, — године 1807.
по освојењу Шајца и Београда Срби су прешли из београд-
скога пашалука у Босну и Крајину и били велике бојеве (осо-
бита у Крајини, код Штубика и Малајинце); свак получити
саје, Доситеј се нада да ће сваки добити награду за свој
рад, када се земља смири; Реља — »Банаћанин«, земљак и
познаник Доситејев.

[ЛУКИ ҚИСИЋУ, ЗЕМУНСКОМ ТРГОВЦУ]

*Поштени господару Кисићу,
љубими мој, здравствујте!*

Примио сам три превелика хлеба што сте ми послали. Овде су се многи чудили и дивили су се, како су ји толике у нећ могли метути и како су се, толики будући, тако лепо испекли. Ја вам благодарим на дару и реко сам: да не оскудејет такови хлеб у дому твојем во вјеки. — Ја сам хвала Богу здрав: то желим и од вас чути.

Од нашега намерења ништа не може бити до мира, да се види што ће од ове земље бити. Међу тим купио сам за то дом и место преизрадно, ако Бог жељи нашој посјеши и помогне. Поздрављам вас с целим вашим домом љубезно и остајем, вам свако добро желећи,

У Белграду, фебруарија 1. 1808.

ваш сердечни
Доситеј Обрадович.

*да не оскудејет такови хлеб... (сл.), да не понестане та-
квога хлеба у твом дому никада; наше намерење, наша намера;
оснивање штампарије; посјејати жељи (р.), потномоћи жељу.*

Г. ПАРОХУ СЕНЂАНСКОМ, ГЕОРГИЈУ ПОПОВИЧУ

*Свјаштениче божји, мусе Поезије љубимоје
чадо, драги господине мој Георгије Поповић
здравствуј ми!*

Благодарим ти што си ми послao три егзemplара честитања и похвале на тезоименити дан општега рода нашега оца, архијастира и великаго благодјетеља, Стефана Стратимировича! Но реци слободно са Проклом, цариградским патријархом, који првомученику и архијакону Стефану венац похвале плетући, жалећи на себе, вопије: »Утрудио сам се, утрудио, плетући венцу венац, и јоште се нисам плетења додирнуо!« Да, и ко икада може бо-

Георгије Поповић (1770—1833) био је свештеник у Сенти; човек веома учен и ретат; издао је неколико мањих радова. Доситеј га зове »љубљено чедо музе Појезије«, »особито чедо Парпаса« што је песмом поздравио митрополита Стратимировића на његов имендан (тезоименити дан, р.); Стратимировић Стеван (1757—1836), родољубиви и просвећени митрополит карловачки; он је 46 година седео на столици митрополитској и увек је помагао народно напредовање; много је заступањ за подизање карловачке и новосадске гимназије и карловачке богословије; због заслуга Доситеј га назива *отаџи нашеја рода и велики добровољар* (благодјетел, р.); *плетући венцу, плетући Стефану* (*Стеван* на грчком значи: »венац«); у Магарашевићеву издању овога писма налазе се речи патријарха Прокла и на грчком: »Ἐκτρον, ἔκτρον πλέκαν τῷ στεφάνῳ στέφανον καὶ οὐδέπω ηγον(?) πλοκῆς ἐφηφάμην.«

гоисплетеним венцем пристојни и достојни исплести венац? Оне које се за добродетель њивову десница увенчала божија, ко им сме други исплести венац! — Но утеши се, изрјадноје Парнаса чадо! Сам си себи сплео прекрасни венац, трудећи се да српскому божественому венцу, оцу благому, благодетељу великому и архијату премудрому исплетеш венац. О како заслужују отеческе његове седине да јоште за живота дочекају таков питомцев својих благодарности венац! Ублажавајмо са Кулпином сву Бачку, која је видила да из њезини недара такова српскому роду благодетелна произиђе звезда! Благополучни у Срему Карловци, које је он с неусиним о просвештенију у наукам и у благонаравију српске јуности трудом својим прославио! Нека се утеши и возврадује цели српски род који, благодарећи Богу, сад слободно може рећи: »Такав нам подабаше архијереј, благ, родољубив и просвештен!«

Поздрављајући вас, остајем

У Белграду, априлија 10. 1808.

ваш покорни слуга
Доситеј Обрадович.

да и ко икада може... венцима, које је Бог исплео (заглавним угодницима), исплести приличан и достојан венац; седине — Стратимирсвију било је тада 50 година; Кулпин, место у Бачкој, где се родио Стратимировић; неусини (р.), неуморни; таков нам подабаше архијереј ... такав нам је просвештеник био потребан, благ, родољубив и просвећен.

LV

ПРЕЧАСНОМ ГОСПОДИНУ Софронију ЛАЗАРЕВИЧУ,
ИГУМАНУ ВЕЛИКОРЕМЕТСКОМ

ПИСМО НА СТИХОВЕ СЛОВОДНИК

Мили братко, све да ти је слатко!

Ево ти ја ситну књигу пишем,
да се имаш чему веселити,
дичити се и поносити се
као соко, вitez и левента,
да и мене срамота не буде
не држећи речи племените!

Две кравице с теочићи млади,
готове су и сада чекају
да их попиљем милом пријатељу,
којему сам наумио давно,
гдино расти невен до кољена,
а босиљак моми до појаса.
Али ваља јопит да се напасу
да постану и лепше и дебље;
нека пасу и нек се не брину,
не бојећ' се сикире ни ножа.

Велика Ремета, манастир у Срему, у Фрушкој гори; Лешница, врста војника у Турака.

Сад је јоште у земљи забрана
да се шаљу краве и волови
и са њима теочићи млади,
преко међе у земље комшијске,
јер су јоште слабе и мршаве:
зима им је досадила љута;
сада ће се ласно поправити,
слатко пасући траву детелину,
постати ће и лепше и дебље
и боље ће ранити теочиће:
сваки ће их радо погледати,
и нек им то буде без урока!
А кад нам се међе поотворе
и свашт' онет својим путем пође,
отуд к нама, а одовуд к вама,
послаћу ти краве са теоци!

Тако ми здрава на рамени глава
и тако те дуго звао братко
и жеleo да ти је све слатко!

Све ти било здраво и весело!
Светао ти пред дружином образ!
Поздрави ми миле пријатеље,
који су нам обојици драги!
остајем ти како и досада

У Белграду 10. маја, 1808.

твој срдачни стари
Обрадовић.

Веле мени да сам остарио,
А ја старост јоште не осећам!

А што сам ти мало отешчао,
Није чудо, јер сам одебљао.
Ноге су ми тако оздравиле,
Да би стигао у горици виле,
Кад год не би од мене бежале
Ил' под растом на трави заспале!

LVI

[ВОЈВОДИ ПЕТРУ НИКОЛАЈЕВИЋУ МОЛЕРУ]

*Високоблагородни господине војвода,
господин Петар Николајевић,
здравствујте!*

На ваше прељубезно писмо и ја желим вами по задовољству вашему одговорити. Из почетка дозволите мени како с љубезним мојим попрошалити се за два узрока. Прво, кад ви мени толико широко и пространо пишете и чрез то мени своју тојлу показујете љубов, ваља да се и ја промучим и свапито измислим тако да и моје писмо вашему толико у љубови колико у усердију возотвјетствује. Није право да љубими љубимим у љубови стражњи остају. Втори узрок шале моје јест: совершено присвојеније и увереност вашега к мени пријатељства знак; зашто с ким би се ко могao

Петар Николајевић, Молер, родом из ваљевске пахије, био је у ово доба, кад му Досптијешине, војвода соколски, а доцније, 1813, бралио је Лозницу од босанске војске; после другога устанка, погубљен је 1816. године у Београду; ви мени толико широко и пространо пишете — Молер је између свих српских поглавица овога доба био познат са својих дугачких писама; возотвјетзовати, одговорити.

радије и слободније шалити него са своји љубезни пријатељи, који свапта за добро приемају и на добро окрећу и толкују, нити за коју погрешност замеравају. Љубов множество покривајет грехов — вели Свето писмо.

Оћу dakле од шале да почнем. Али ми стоји на путу и смета ми наша пословица српска, која вели: свака шала полак истине. Стара и проста пословицица, али је премудра, превисока и прекрасна у свој старости и простоти својеј. »Свака шала полак истине« — зашто од ове четири речи могла би се сочинити цела књига од много табака. Пак кад је то тако, јели се dakле слободно шалити? — А да зашто не? — Кад би шала и сва истина била, зашто би се добри људи од истине бојали, зашто би од ње бежали и зашто би на њу mrзили? То не би добри људи били. А ми нисмо ради да смо зли људи. Зато слободно нам је шалити се, ако ће наша шала и све истина бити, а некамоли полак.

Ево би ја сад почeo од моје шале писати, ал' ми опет нешто друго стаде на сред пута и препречи ми га тако да сад не могу ни на десно ни на лево: натраг вратити се — срамота, а напред не да се. Да што ћемо сад? Стојаћемо овде гдји смо и чекати (време даје совјет). »А каква је то препона, рећи ћете, која ти не допушта ступати куд си пошао?« — Ово је: веле ми сви да сам остарио, па ако сад опет почнем као у младо доба шалити се

љубав множество покривајет грехов, љубав покривамнога грехова; од моје шале, шалећи се ја.

и играти, свак ће рећи: ето ти га, остарио, и ћуди није оставио! А други могу рећи: од ста-
рости онет дететом постао. Ово би добро било,
зашто божије слово вели: »Оставите дјети при-
ходити ко миње!«

Ето ти нам шала са полак истине! Ви ми
јављате да би ме радо видити хотели и да би,
ако ни за што друго, за то у Белград дошли;
то сам ја из дугачког вашега и уредног писма
принуђен веровати, понеже да тако не мислите,
ко би вас усилио тако писати? Људи храбри
и вitezови, вами подобни, који се ни од смрти
за добродетель не плаше, за чији би се атар
претварали, говорили и писали оно што не
мисле? Мала срца и слабе душе предају себе
ласно и за багателу ласкателству и претвор-
ности и говоре противу своји чувствованија
и мудрованија. — Али с моје стране ја би па-
метнији био, да се чувам и не дам да ме гди
видите, зашто ја кроз то не само не би ни-
шта добио, него би много штетовао и изгубио.
А како то? Ево како. Док ме не видите, Бог
зна шта о мени мислите: да сам некакав ве-
лики човек, да ми се на челу, на носу, на свем
телу и на самим аљинама неки знаци науке и
мудrosti виде и познају; а кад би ме ви-
дели, могли би ласно као и многи други
рећи: »Ха, међер то ли је онај о ком сам ја
чудеса мечтао и себи представљао, пак јоште

*божије слово, божија реч, јеванђеље; оставите дјети...,
пустите децу, да долазе к мени -- познате Христове речи; по-
неже (сл.), јер; атар (т.), љубав; багатели (тал.), ситница;
мечтати, замишљати.*

kad многи говоре, он ћuti, — права је ћу-
талица!«

Довде је моја шала. Ако вам се види
да је крива, а не права — моја је, а не ваша.
То се гдигди случи, али не свуда: наоди се
и неко сродство душа и умова који колико се
више познају, саставју, а навластито на само
разговарају, и возљубљавају, колико да су од
сложенија мира пријатељи, сродници и искрени
друзи и пријатељи били. И ово се нариче и јест
сродство душа, и без овога не би никакова
добра међу људма било. Ја вам, љубезни мој,
благодарим на изјасненију ваше к мени до-
броте и радујем се да видим у српском ви-
тезу и обранитељу лепу и просвештенија ра-
чителну и желателну душу. Желим да вас
видим и да с вами живим. Радујем се да вам
је лакше од рана. Прехвалне и преславне за
предраго отечество ране толико чине и равно
колико да су за Христа спаситеља, за веру
и за црков божију! А и јесу. — Шаљем вам
моју последњу у Венецији штампану књижицу
»Моралну философију«. Ако ли већ такову
имате, а ви ју поклоните другому ко ради
чита. Ја остајем

У Белграду, маја 23. 1808.

ваш љубитељ и понизни слуга

Доситеј Обрадович.

*од сложенија мира, (р.), од створења света; ракитељи,
који се бриле.*

LVII

[ИЛИЈИ ХРИСТИЋУ, ТРГОВЦУ НОВОСАДСКОМ]

*Поштенородни господару,
Илија Христић,
мъе љубезни, здравствуйте са свима
домаћима!*

Примио сам ваше писмо и радујем се да здравствуете са свима у вашем дому. Љубезно удомљеније и пријатељско угоштеније, које сте ми у вашему дому показали содерњавам неизгладимо у мојој памети и вменио би себи за срећу, кад би получио благовременство вашој соотвјетствујућим љубовим: и како ко од васи овамо дође и мене у добром состојанију нађе, заиста моје би љубочестије у том состојало се: показати вам да нисам забораван.

Што ми Тошу Захарича препоручујете, то је тако излишње, запшто је он мени јоште пре него сам ја чест имао ваш дом познати сердечно присвојен био, и то колико за његову к мени љубов и присвојеније, толико више својим благонаравијем, љубезностију, кротос-

удомљеније, примање у дом; *угоштеније* (р.), гошћење; и *вменио би себи за срећу...*, и сматрао бих за срећу, кад бих добио погодну прилику да одговорим вашој љубави; *добро состојаније* (по р.) добро стање; *љубочестије* (р.), частолубље; *излишње* (р.), сувише; *присвојеније* (р.), присвајање; *благонаравије* (р.), смрност.

тију, благоразумним живљењем сасвим ме је придобио био и принудио ме возљубити га, колико да ми је најближи сродник. Из овога судите, какова ће мени радост бити, кадгод узмогу њему полезним показати се; и кад би год његов у чем му драго напредак од мојега зависио могућства, заиста он би напредњејши био, — а при тому јоште будући у послови с Драгом Теодоровићем, који ми је најмилији човек на земљи.

Напомињем господару Јевти, брату Тошину, да се постара за те »Географије« што су при њему; ако и није велика ствар, или изискује да се ко о њима стара и настоји како о свачему, — а иначе могу гдји у мраку и буџаку и изагнити, а кад би се распрадале а нам би цена у њиове руке дошла, лакше би се и усрдније јоште о чем општеполезном постарати. Нека шаље по неколико својим познатим у поглавита места. Доћи ће време да ће се свакога усердије с похвалом споменути. Није ни једном општеству полезно, да се свак само за себе и за своју привремену корист стара. — Поздрављам љубезно госпођу старе и младе посноће. Анчици реците да дође у Белград: имам за њу златну књижицу. Остајем с почитанијем

У Белграду, 30. јунија 1808.

ваш благодарни
Доситеј Обрадович.

благоразумни (р.), мудри; *напредњејни*, најнапреднији; *изагнити*, изагнити; *општество* (р.), друштво.

LVIII

[ОЦУ СОФРОНИЈУ, ИГУМАНУ ВЕЛИКОРЕМЕТСКОМ]

*Љубезни брате,
оче угумне Софроније великореметски,
здравствујте!*

Пише ми ваш комшија, мој љубими игумен свето-деспото-крушедолски да ми ви шаљете на дар два акова вина. Ваљада сте и ви разумели да ја имам у Белграду дворове и у овима некакав царски подрум, пак сте потили да га благословите и посветите с вашим блаженим винцем, а из овога се види да је мој подрум негда срећан био и да ће и у напредак срећан и честит бити. И вами честита душа била пред Богом, који ви најпре и најпре мој подрум ублажисте и прослависте! Зашто ако ће и царски подрум бити, без лепа у њему винца не има му никакве славе ни поштева ни на овом ни на ком ти драго другом свету, где год подрума имаде! Запито, шта је подрум

игумен свето-деспото-крушедолски — Крушедол је задужина деспота Ђорђа Бранковића (1486.), који се покалујерно и по добрам делима остало у леној успомени код нашег народа као свети Максим.

без пуни буради? Тело без очију, и очи без сунца и без светлости: пишај колико ти драго, нипита не написа! Ја сам мислио топрв о јесени у мојем подруму светити водицу, кад прво буренце у њега унесем. Али је дух љубови дух прозорљивства! Ви сте предвидили шта се мом подруму хоће и зактева, нити сте га оставили да је до јесени жедан, и да сама помрчина у њему пребива, и да нејма човек с чим у њему усладити гортан свој! О мој лени подруме, од сад ћеш ми лепни и милији бити, кад видим и признајем да си тако пре времена срећан! Сад признајем и исповедам и на све четири стране света разгласићу да су те у добри час човеческе сазидале руке. Сваки жив мора сад — ил' му се хоће, ил' неће — признати да је овај мој подрум блажен и преблажен. Нек умукне ненавист и нека онеми завист; нека само сматра ко има очи и нека расуди ко није ума лишен! Једва подрум добивен, кад ето ти морају се његова отварати врата, и ево гди се увлаче у њега бурад с предизвиком вином! Ко се не би таквом зачудио знаменију! Ко ли се не би таквој удивио срећи! О, нека говори ко што хоће, — сваки својим заповеда језиком; али ко није слеп може видити да ова ствар није обична, него чрезвичајна, нити се ово сваком простом прикључује подруму, и не знам хоће ли се јопит који на свету подрум оваквога

али је дух љубави дух прозорљивства — али љубав види у напред; гортан (сл.), грло; чрезвичајан (р.), необичан, особит; и не зна хоће ли се јопит који подрум на свету удостојита оваквога пајсрећнијега догађаја.

шчастиљивејшега сподобити прикљученија, и ако овај подрум тако у благополучију уз-напредује, да је слободно мешати sancta profanis, би му начинио цели акатист! Пак сад видите, миле моје љубезне душе, могу ли вам ја по достојинству благодарити! — Посдрављам вас, љубими моји, и све братство ваше воде Убавца. Написа, седећи на великој де-киној столици.

У Белграду, јулија 15. 1808.

ваш благодарни
Д. Обрадовић.

иешати sancta profanis, ако је слободно мешати свете ствари са стварима светским; *акатист* (слов. »несједалноје«), врста похвалних песама на служби божијој; *по достојинству* (р.), по заслуги.

LIX

Г. ДРАГИ ТЕОДОРОВИЋУ У ТРИЈЕСТ

*Мили мој Драгутине, здравствуйте са свима
сродни и домаћи на многа лета
са Христос воскресе!*

По писму видите да су ми јоште слабе руке и не слушају ме како ваља; али се томе није чудити: да оно што сам ја многима казивао и проповедао, и мени истоме за врат узјапи; то јест: да срећа и несрећа јесу две сестре и да онај који прву радо прима нека је свагда приготвљен и другу стрпљиво, кад му дође, дочекати. Ја сам вам и тамо казивао, да од тридесет година овамо не знам шта је болест, али дође и мени време моје као свачем и свакоме грешном човеку на свету. Од почетка септембра прошастога до половице овога марта страшна ме је тресавица тресла: мислио сам који пут да ће и живот из мене истrestи. То је тако опака била, без свакога реда и правила, да се исказати и описати не може. Три пут ме је по седам дана остављала, пак би се онет повратила с већим устремљенијем и свирепостију. Први пут сам је отерао

устремљеније (р.), жестина.

с хином, и овде сам познао зашто госпођа Софија тако мучно узима хину. О тешкога јада, мили Бого! По седам дана као да сам ју био по скупе новце најмио и као да је негде на одмору била, опет дође како год и пре тога. Ови пут и мени ти се досади: расрдим се да није могуће више и престанем од јела и пића; и то ми је ласно било, зашто ми се ништа није ни хотело. И тако ти се предам љутој глади за 40 дана, не једући разве коју кувану пљиву, и тако ти се по други пут ослободим и почнем мало по мало као поштен човек ранити се. Не прође јоште ни десет дана, кад ето ти је опет, црња и гора него икад, разјарена као лавица којој су ловци лавиће укради. Сада ти ја дођем до крајности и помислим: »Што је много, много! Нећу више ни хине узимати ни гладовати: јести ћу и пити чега се год дочепам!« А тресавица кад упази и позна моје упорство, тада почне и она другојаче: пре ме је тресла сваки четврти дан, а сада ти почне кад трећи дан, кад сваки дан, и као да јој то јоште није доста: почне и увече и у јутру, и овде постане ужасно сраженије: удри она на мене, а ја на њу, док најпосле даде Бог, те ти ми она окрене леђа и отиде некуда. Ја јој желим да пронадне и ником не дође.

Пак што је јоште куриозније ваља да чујете! Последњи пут, лежећи у врућини, која обично по многој трешњи долазила би ми и држала би ме неколико сати у буни, дође ми

сраженије (р.), борба; *куриозно* (лат.), чудновато, ретко.

човек пријатељ и каже ми да је метуо пред врата моје собе два фершлага са бутељкама, да је господар Аци-Драга послao на мене. Ако сам и у буни био, речем пријатељу, ако умрем, нека се то сутра дан на гробу попије, да имаду људи зашто рећи — за покој душе и вечна му памет! До пред подне буде ми боље: донесу ми јухе с попрженим хлебом; чиним отворити већи фершлаг. Намера ме на-мери на бутељу *di Cipro vecchione*. Ко ће то казати, како ме то обвесели! Попијем полак бутеље, пак се пустим у тих и дубок сан; пробудим се чак пред ноћ, сав ознојен; преобу-чим се, иштим јести. — даду. Попијем оставше полак пшишета; затим после падне ми на па-мет: писма немам, нити знам ко ово пшаље, ни ком се пшаље; ако је мени, у добри час; ако ли ком другом, нека друго пшаље, нека пише и боље уређује. *In somma delle somme*, за мене ово добро би: тресавица ме за сад остави, лето долази, биће проходања, места су лепа и прекрасна; да је човек само здрав, не би ми се за дugo досадило живити.

Госпођи Софији благодарим на њеном при-јатељском писму; кад сасвим оздравим, от-писаћу јој. Кад сам примио њено писмо, био сам с једном ногом у Хароновој барки, и ништа

фершлаг (н.), преграда за боце; *Аци-Драга* — пријатељ Доситијев Драга био је харија; *јуха*, чорба; *Cipro vecchione* (тал.), старо вино с острва Кипра; *шише* (тур.), боца, стакло; *in somma delle somme* (ит.), на крају крајева; *Харонова барка* — чун Харона, који је по грчкој митологији превозио душе на онај свет; *бити с једном ногом у Хароновој барци*, бити с једном ногом у гробу.

мање чувствителна ми је била њезина доброта и мислио сам у себи: »Није ми жао поћи с овог света, кад таке пријатеље за собом остављам, који ће ме с толиком милошћу и добротом спомињати!« — Моја је кућа овде поправљена и свуда наоколо у авлији липе насађене, а у повеликој башти лепе лозе, воће свакојако и румене руже и различне зелени за кујну.

В прочем поздрављам вас, све кћери и синове, све у дому браће ваше и господара Мекше, и остајем за живота

У Белграду 29. марта 1809.

ваш сердечни

Доситеј Обрадовић.

чувствителна ми је била, дирнула ме.

LX

[ЈОВАНУ ДИМИЋУ У ҚАРДОВЦУ]

...Плаће овде никакве нејмам кроме препитанија. Откад ъ сам прешао овде, ни једна »Географија« није се продаја, нити се овде за књиге мари... И сам умерено живим. — Не тужим се, но кажем што јест...

У Белграду, 30. јануарија 1810.

Овај одломак од писма унео је Соларић у предговор другој књизи »Собранија правочултнних вештеј«, коју је називао »Мезимац г. Доситеја Обрадовића« (1818); кроме препитанија, осим хране.

LXI

[ОЦУ СОФРОНИЈУ ИГУМАНУ]

*Љубезњејши оче и брате игумне Софроније,
здравствујте!*

Ви сте се заједно с вашим добрым компанијом игумном свето-деспото-крушедолским договорили и согласили, да ме сад под старост учините да постанем размажено, својевољно и ћудљиво дете које, кад обикне да му се даје све што хоће, оно себи заврти у главу, да то мора свагда тако бивати; пак штагод хоће, испите силом и на срамоту, прети да ће туђи оца и матер, ако му то не даду. А кад се пита: ко је тому крив? — они који су га тако научили, а да ко други? — Ви сте ме сада приобикли лепом и предивном крушедолском и велико-реметском вину и шилеру, пак кад то престане, пита ће онда бити? Кад ме стане одуд јаук и запевање, и кукање и лелекање, ко ће тому крив бити? — Судите сами, но као праведни судије.

Ал' не бојте се: казаћу вам лепу новину! Ал' ће те чути штогод утешително! — Ја имам сад овде у Белграду такову башчу пространу,

широку и лепу, какву ни премудри Соломон и ниједан цар персиски није овде имао! Свуд око зидова насадио сам лозе чудотворне. Лане у пролеће насадио сам и истога лета родила су ми три грозда; треће године кажу да ће ми донети петнаест акова вина, пак онда ходите да се веселимо, ако будемо живи! А они, који ми сад у потреби ништа не шиљу, чуће: »Идите од мене: возкаждах сја, и не напојисте мја!«

Хвала ти, брате, на доброти твоје! Желим ти мирни и весели живот, и остајем

у Белграду, февруарија 15. 1810.

твој благодарни
Д. Обрадовић.

Бог сам милостиве, добре душе љуби,
и ко је год добар, он свој труд не губи.

тимирович — која нам је такове произвела пастире и учитеље и којему сте ви праведно ваш труд посветили и као драгим каменом украсили. — Здравствујте, љубезни мој!

У Белграду, 1. марта 1810.

Доситеј Обрадовић.

LXII

[ЈЕВТИМИЈУ ИВАНОВИЋУ, ПАРОХУ ҆АРЛОВАЧКОМ]

*Пречесњејши и словесњејши господин парох
Ефтимиј Иванович,
здравствујте!*

Примио сам ваш пријатељски дар: скоро преведеног »Новог Плутарха«, и прочитao са задовољством. Овде сте се ви показали као мила мати која се преклања чеду свом, како ће га лакше и лепше задојити. Нисте се страноречијама величавали: искали сте само да сте јасно и лако вразумителан вашим читањем, и у том сте заслужили оно Орацијево изреченије: »*Omne tulit punctum*«.

Блажена и преблажена она света, велика, отеческа душа, — њего екселенција господин архијепископ и митрополит Стефан од Стра-

*Јевтимије Ивановић, тадањи парох у Карловцима, израдио је дело »Нови Плутарх или краткоје описаније славњејши људи свију народа од древњејши времена до данас« (1808.) и посветио митрополиту Стратимировићу; Доситеј га хвали: »Нисте се страноречијама величавали... — нисте се хвалили страним речима, тражили сте само да вас читаоци могу разумети јасно и лако; *omne tulit punctum* — реч римскога песника Хорација: добио је ошту похвалу; њего екселенција, његова светлост.*

LXIII

[ЈОВАЊУ ПЕТРОВИЋУ, КОВАЧУ, У ЗЕМУЊУ]

*Поштени брате, мајстор Јово ковачу,
здравствуйте!*

Писао сам ти у суботу прошасту да по наложенију господарову дођеш у суботу или у недељу с Милошем, да се један пут твој посао сврни, а луди момак дâ твоје писмо Милошу, и ко зна је л' ти га дао. Но какав је он, ја не верујем да ти га је дао. — Милош се заклињао и Богом и душом да ће у недељу с тобом доћи, али по свој прилици он се игра и с Богом и са својом душом.

Данас сам био у сенату и говорио сам усрдно за твој посао, и сви су ми рекли: »Ми ћемо му платити и дужни смо по нашем обепитанију!«

Јован Петровић, ковач, родом из јагодинског округа, живео је у Земуну и као вешт ковач чинио лепе услуге српској војсци — окивао тренињеве топове и оправљао оружје. Он је оковао и наместио прва звона београдске цркве, 1830. г. Због личних особина био је цењен и поштован. Умро је 1837. у Земуну; *наложеније*, заповест; *Милош* — говори о Милошу Урошевићу Кавадерцу, трговцу земунском, који је српској војсци набављао барут и остале потребе.

Око светога Ђеорђија биће господар овде, и како видиш да Милош долази овамо, дођи и ти, и биће ти посао оправљен.

Поздрави ми госпођу Павковића, — фала јој на два лепа сомуна. По воскресенију ја ћу јој послати једно јагње, да види како су слатки напи јагањци, а она мени нек за сад ништа не шиље: она види да ја интем шта потребује.

У Белграду, априла 12-га, 1810.

Остајем
Доситеј Обрадович.

Запитај шуру господара Павковића, је ли послао мој празан аков у Крупедол, и ако није, молим га да пошиље.

LXIV

[ЈОВАЊУ ПЕТРОВИЋУ, ҚОВАЧУ, У ЗЕМУНУ]

*Поштени господару,
Јоване Петровићу!*

Господар је дошао овде прекјуче, али је у многи послови; ништа мање, нашао сам време и споменуо сам за ваше дело и неправду коју тешко сносите. Он ми је ово одговорио: »Не досађуј ми виште с ти посли! Видиш да не знам где ми је глава! Доћи ће време, да ће се слободно прелазити: онда нека дође, кад и Милот дође, пак ће се наплатити; његово неће пропасти, кад има писмо од сената!«

Молим, јавите ми шта сам вам дужан за лозу[?] и за чарапу, а за остало видите да ваља јонит чекати и мучити се.

Остајем са сожаљенијем

У Белграду, маја 1. 1810.

Д. Обрадовић.

господар, Карађорђе; ништа мање (по тал.), ипак.

LXV

[ЈЕВТИМИЈУ ЗАХАРИЈЕВИЋУ]

*Господар Ефтимије Захаријевић,
здравствујте!*

Желим да вас ово моје писмо све скупа, младе и старе, у повољном здрављу нађе; и ја, слава Богу, здраво се находим. — Молим, подајте господару Миши Навковићу у Земуну 100 мапа. И попљите, колико вам он рече, господару Авксентију Андрејевићу у Сегедин, — и ако јошт успотребује мапа, пишите Тоши да вам попље из Трста. И да вам нису ту на досади, раздајте их по варошам, да се пропаду по што могу. Поздрављајући вас све у дому љубезно, остајем

У Белграду, маја 13. 1810.

ваш покорни слуга
Доситеј Обрадовић.

слава Богу (р.), хвала Богу.

LXVI

[ВОЈВОДИ ПЕТРУ МОЛЕРУ]

*Благородни и високопочитаеми
гостодин војвода,
Петар Молер Николаевич,
мне же прелубими благодетель, здравствуйте
со всеми домашними на лета многа и
благополучна!*

Примио сам ваш милостиви дар, краву и телце, с љубве полним вапним писанијем од 25. маја, за које вам свесрдно благодарим. Кад год будем слатко млеко од вашега дара окупшати, вапне ћу благодјејаније с благодарним восноминанијем чувствовати и толико ће ми слађе бити, с љуксим вашим паметствовањем соједињено. — Желим да Бог продолжи лета живота вашега, да дочекате и уживате изобилије и небесни благослов на вами и потомков вапним и да и ја дочекам вас јоште видити и усмено благодарити.

*љубае полни, пун љубави; ваше ћу благодјејаније...,
доброчинство ваше ја ћу осећати са захвалим споменом, и
оно ће ми бити толико слађе што је везано са вашим драгим
сећањем; продолжи, продужи.*

Што жалите да се не можемо чешће писмами посјепитавати, утешите се: ви ваља да сте онде где вас општа отечества полза највише потребује. А кад изволи блага промисал да ова љубима земља у безбедство, постојани мир и благополучно состојаје дође, онда ваља да свој дом овде имате и сваке године најмање по три месеца овде пребивате, — како ви, тако и проче војводе и поглавари, у совјету народњем да седите и за општу ползу да се старате. Кому је пристојије да са отечеством у време мира управља разве онима који су га са кровију својом обрали и сачували? Пак тада, ако и ја у животу будем, наразговараћемо се до ситости, ако би пријатељски, дугољубни и општенолезни разговори ситост имати могли.

Сада нас благи Бог са благонадеждијем одушевљава, и славни нам гласови од наши сојузника и велики покриватеља долазе. Здравствуй ми, љубими мој, — мило, верно и храбро отечества чадо! Остајем с високопочитанијем

У Белграду, јунија 2. 1810.

ваш благодарни
Доситеј Обрадович
совјета народњега сосједатељ.

совјет народњи, савет који управља земљом; главни гласови, војсковођа руски Ђаменски издао је тада проглас Србима, којим их позива, као руску брађу по крви и језику, на оружје, обећава им помоћ и опомиње их да буду сложни (30. маја 1810); совјета народњега сосједатељ, члан народнога (правитељствујушчега) савета Доситеј је, по овом потпису судећи, постао пре то што су га поставили за министра просвете.

LXVII

[ИГУМАНИМА: ДИМИТРИЈУ ҚРУШЕДОЛСКОМ И СОФРОНИЈУ
ВЕЛИКОРЕМЕТСКОМ]

*Љубими и милостиви моји благодетељи, оци
игумени, здравствујте!*

Сада вам благовестити спепним радост моју велику и неописану. Мој виноград почeo је рађати и моја ће бурad вина од сад пунa бити. 'Моje су чабрице пунe сира и масла; карлице ми се преливају по ајати млеком, покривеним с дебелим скорупом. Јагањци ми по авлиji скачу, и покрај зидова цветају ми насађене липе, испод који деца, комписка свирају у фрулице: девојчице около њи, једне плавокосе, а друге црнооке, у радости играју. Имам и кравицу младу, шарену, и теле шарено, — дивна во очију мојеју. Ово ми је поклонио војвода Молер, који је родом из Бабине Луке, а сад командира и седи са својом фамилијом у месту Баурићу. — Овај час само

благовестити, (сл.), јавити добар глас; *дивна во очију мојеју*, дивна су у мојим очима; *Бабина Лука*, село у ваљевском округу; *Баурић*, брег у Подрињу (у ондашњој сокоској нахији) где је у првом устанку било знатно српско утврђење.

се бринем где ћу наћи бурad, да сасипљем вино.

По овоме видите да сам у добром стању. Да сам у Пољској, звао би се »моц пан добројеј«; около Пожуна звали би ме »штренгер хер«, а у Влашкој викали би ме »домнүле боерүле«! — Чудо, шта човек у дугом животу дочекати неће! Само ваља ми се чувати завидљиви очију и бански урок. Али и овоме находити се начин и средство: завист је зависимому знак среће, а уроци на стара не иду човека.

Рећи ћете ми: зашто ово пишем, зашто ли се овако хвалим и поносим? То ћу ја вама двојици казати, а другима не би. — Ви сте упокојили и ублажили старост моју. Ви сте страна у дом свој увели, гладна напитали и жедне напојили, и далеко од себе [нисте ме заборавили. Ви, благе и добре душе, [нисте своја од мене одвратили лица, нисте ми у потреби мојој окренули леђа. Зато би ја рад да се ваша, мила мени, имена: Димитрија, игумена крушедолског, и Софронија, игумена великореметског при извору Убавцу ди се спомињу и проповедају где се год српски збори и говори. Неће се ту прећутати ни два брата јединоплемењака. — А друго запито вам кажем моје благополучноје стање, желим да вас одрешим од даљега о мени милостивога попечења и штедрога старања.

моц пан добројеј (пољ.), добри господин; *штренгер хер* (нем.), озбиљни господин; *домнүле боерүле* (рум.), господине божару; *завист* је ономе коме се зависи знак среће; *упокојити* (р.), умирти; *попеченије*, брига; *штедар* (сл.), благотворан, издашан.

Али ваља још једно да знате: да у свем мојем више описаном благоденствију обеспокојавају ме некакова чудновата сновиденија, подобна оним која су ме узнемиријала на постели у спавању пре издане моје »Етике«. Сањам често да сам наптампао втору част моји »Собранија вешти«; тражим ју на сну као на јави: тужим и мучим се кад не могу да ју нађем. Другда сним да сам ју напао лепо наштампану, пак ти вам се у прерадосном вострогу презнem: пинам око себе, тра-тражећи ју тачно како златољубац чезнећи тражи око себе на сну нашасто, желајемо злато. Често ме муче ова сномечтанија, како што су Телемака мучила, кад је на сну у Елисејским пољима Одисеја, оца свога, тражио. — Не мислите дј вами којекаква измишљењија казујем. Верујте ми права, је истина. — Чудновата је ствар владајућа човеком страсти! У старости показује се напраситија него у младости, зашто се стар већ дугом не нада животу; не сумња да ће скоро у оставку поћи и да ће у дugo бездејствије доћи. Чрезвичајан је сврабеж књигоиздавања! Хоће да штампа, било како било и да би право знао, да ће му се у наштампаној хартији сир у бакалницама замотавати. Признати ваља да је и штампаја од многога ограјисала! Све ја то знам,

благоденствије (р.), срећа; *сновиденије* (р.), сан; *восторг* (р.), усхићење; *тачно како...*, управо као...; *на сну нашасто...*, па сну нађено, жељено злато; *сномечтанија* (по сл.), маштане у спу; *Телемак*, Одисијев син, који је, пошто му се отац дugo задржао на војци и на повратку с Троје, ишао свуда тражећи оца, по неким песницима чак па онај свет; *бездејствије* (р.), перад.

не тајим, слободно кажем; често сам себи преко носа бацам. Ал' то све ништа не помаже: типоманија је необуздана! Пошао сам ти путем, ваља вући напред, ил' ми се хоће, ил' неће. Втора част моји »Собранија вешти« ваља да се изда, да би знао у Камчатку поћи! — Ако се ове наскоро каква уредба не уведе и ако се штампаја не намести — с Богом, моји бели дворови! Топи се, мој великолепни подруме са бурдима напуњенима вином! Ишчезнуће од очију моји покрај зидова насађене липе; прегорећу и прежалити шарену краву и шарено тело, што ми је војвода Молер поклонио. Свему ћу томе окрепнути леђа и гди му драго штампаји поћи, — а кажу нам веселе гласе који жељу сад потежу на се: да се сад у Молдавији типографија находити. Ха! то је управ како ваља! Ту сам добро познат, јер сам и пре бивао; ту знам да је и добро и лепо, нит ћу ја сад тамо поћи слепо; ту се дивно находити вино, јабуке од оке и воће свакојако, није ту као у Лайпцику, није! — Волио би, онет зато, да је овде, да сам близу вас, љубими моји, гди ако се и не састанемо, но и тако знајући да смо наблизо лакше нам је, а надамо се да ће и боље бити и да ће се моћи отворити. —

типоманија (грч.), занесеност за штампањем књига; *Камчатка*, полуострво на крајњем североистоку Азије; *Молдавија*, земља североисточно од Владике (главни град Јаш); Доситије каже да је ту добро познат, јер је и пре ту био — о боравњену Доситијеву у Молдавији в. »Живот и прикњучење« П. с. 97.

Хвала вам лепа и велика на вашем дару!
Остајем свагда

У Белграду, 25. августа 1810.

ваш благодарни
Доситеј Обрадович.

LXVIII

[СТЕВАЊУ ГАВРИЛОВИЋУ]

*Возљубљени мој господару,
Стеване Гаврилович!*

Примио сам ваше писмо, преиспостављено изјасненијем ваше к мени љубови. Но ако је што достојно било у мојим начертанијам, све то приписати ваља оним пчастљивим опстојатељствам и оној великој, јединој души блаженага Јосифа втораго, који је у своје време премноге одушевљавао и умове восперјавао, без којега многе ствари не би коме ни на ум пале.

А што ми сад то тако живо и топло напомињете, поштедите ме — просим вас! Чрез то ме к сожаљенију доводите, што нисам у опстојатељствама јоште штогод учинити. Несити смо у нашим желанијама, и докод јоште што желимо, недостаје нам. Дневи се и го-

начертаније (р.), цртање — мисли на своја дела, у којима је цртао општи напредак и лично усавршавање; *счастљива опстојатељства* — срећне прилике помогле су Доситеју у раду: учење на универзитету у Липисци, где је била и штампарija са кирилским словима, и помагање многих пријатеља; *восперјавати* (сл.), уздизати.

дине поткрађују, тело изнемаже, а душа би јоште нешто хотела. — »Телемака« препоручујем да ко преведе, али просто, чисто српски: та књига може многима полезна бити. — Имате муштулук! Што ми јављате, није ми познато било. Г. проф. Исаиловића љубезно целују; и његови знакоми радо о њему чују. Благодарим на шљивовици и остајем.

У Београду, марта 9. 1811

ваш искрени љубитељ
Доситеј Обрадович.

„Телемах“ — знаменито дело францускога песника Фенелона (1651—1716), првео га је на српски, можда баш по Доситијеву савету, његов београдски познаник Стеван И. Живковић и штампао у Бечу (1814.); Димитрије Исаиловић, књижевник српски, тада је био професор карловачке гимназије (1783—1853); знаком (р.), познат, познаник.

LXIX*)

ОЦУ ТЕОДОСИЈУ, ЈЕРОМОНАХУ МАНАСТИРА ДРАГОВИЋА

*Преподобљејши во јеромонасјех господине
Теодосије, радуј се о Господје!*

О Теодосије, мој слатки друже, где ћу ти писати, што ли писати, што ли оставити? О Музе и Харитес, о пјесне Орфеове, научите ме пјети верху љубве пјесан! Положите у ред моје рјечи; трепешчет ми перо; возмушчају сја у уму; смушчајет сја композиција: что реку прежде, что ли потом, что же посљеж?

*) Одавде па до краја поређана су она писма, која из различних узрока нису увршћена међу предађашња.

Ово најстарије писмо писао је Доситије, пошто се вратио из Смирне са наука. Послужио се језиком славено-српским, да би угодио калуђеру, коме је писао, јер га је (како се види из писма) и волео и ценио. Али Доситије никада није марио за онакав језик, и ако је писме у овом писму писао доста правилно и стилистички лепо. Доситије целог века није изисперио матерњи језик, говор проста народа, пошто је знао да само тај језик води стварном умном напретку. Народним језиком писао је како је знао и умео и увек је желео да се изради граматика српског језика, али то није дочекао. — Какав је прави језик Доситијев, види се у свим осталим писмима његовим.

јеромонах — калуђер; Драговић, манастир у северној Далмацији; преподобљејши — најбогатији; ао, у, међу; музе, у грчкој митологији заптитница слободних вештина, особито беседништва и појезије; Харитес, Харите, у грчкој митологији божице љубави; Орфей, у грчкој митологији највећи музичар старог доба; пјети, певати; верху, о; љубава љубав; трепешчати, дрхати; возмушчају сја, мутим се; композиција, слог; что реку, што ћу рећи.

О љубимоје небо, о земље, в којем мјестје оноје покривајет, сија же держит мојега ерасмија! О на благородном коњу јаздјепчеје, златоочноје, златовидноје и златозрачноје солнце, когда узриши земљу златокраснослаткаго и тисјашчепожеланаго мојега друга: потегни узду, удержи теченије и возвјести миријакис пожеланому о рачитеље јего! Ујазвен јесам љубодруштвом твојим, о панаристе, — ујазвен и не обрјетају покоја; колј крати присуствујушч мечтанија раскриљају, руцје обемљујт тја несушча; часи плодјат ми воздиханија, дни же слези, и все времја бољезнине серца! Уви мја! Брате, тебе воспомињаја, утјешају сја; тебе испича, огорчају сја; тебе в ендомисје серца храња, услаждају сја; тебе имјеја славна друга, прослављају сја по земљи, хожду горд и високоумен; тебе лишен сушчи, похуждају сја, гроб желају и, уви мје, смирјају сја! Здравствуј, моја сладосте; радуј сја, моја радосте; благополучствуј, драги камењу сокровишча мојего сердечнаго! Простите

О љубимоје небо..., о драго небо, о земље, на ком месту оно (сунце) покрива, а ова (земља) држи муга љубимца; — ерасмије (грч.), љубимац; јаздјепчеје, што једзи; О на благородном коњу јаздјепчеје... солнце..., о ти сунце што јејдиши на племенином коњу, ти сунце златних очију, златног лика и златних зракова — када угледаш земљу муга златнога и ленога и слаткога и по хиљаду пута пожељенога друга: повуци узду, заустави ток и јави десет хиљада пута пожељеном (Теодосију) о његову љубитељу (Доситију); ујазвен јесам..., рањен сам милим друговашем твојим, о најбољи, — рањен и не налазим мира; колико пута пуштам машту и руке грде тебе, и ако ниси ту; часови ми умножавају уздахе, данови — сузе, а све време — больу у срцу; уви, јао; воспомињаја, помињуји; уничи, тражији; а ендомисје серца, у дну срца; храњи, чувајући; имјеја, имајуји; хожди, идем; сушчи, будући; благополучствовати, бити срећан.

за женске рјечи, душо моја и серце: љубов бो терпит всја. — Немој ме, слатки, заборавити, да не сnidу с болезнину во гроб; пошљи ми писмо на Симеона Курајицу; он бо знати будет, гдјелибо буду. Посјети ме, да благо мје будет. Уничижих љубов и друштво, грубо и недостојно таковаго друга писмо пишући: ма прости, слатки мој! Помнај мја, са свим серцем љубљашчаго тја, помињајућчаго и тепље желајушчаго; обимају тја, ијелују тја, о вији објешчају ти сја, по доволном трудје сланих вод плаванија в Далмацији сунч. Вије, друже, друштва твојега умом и желанијем погружкај сја, од радости упокојевају сја и так остају вашего слаткочеснаго преподобија вјечни брат и до смрти слуга.

У Плавну у Далмацији, 1769. јул 12.

твој

Доситеј,

простите за женске ријечи — Доситеј се правда Теодосију што се за њим жалио тако јако, управо женски, зашто даље вели; уничижих љубов и друштво — понизих љубав и другованье, кад написах писмо, тако грубо и недостојно друга какав си ти; бо, јер: аса, све; да не сnidу, да не сијем; гдјелибо, где год; ма (тал.), али; помнај мја, сети ме со; тепље, топло; вија, врат; по доволном трудје..., попито сам се дosta памучно по мору, те сам сад у Далмацији; вије, ван; Плавно, место у кинеској крајини, у ком је Доситеј живео, пошто се вратио из Грчке, — в. С. К. З. »Извот и прикљученија« П, с. 61—2.

LXX.

Sine criminе lusi

Ко је рад да ограђише и да плати два петака, некаочита (или ако не уме читати, нека слуша, кад други чита) песн што ниже стоји, којој је овај случај повод дао.

Идући синоћ с вечере, свратим се у један пријатељски дом, у којему нађо брата и сестру, при асталчићу седеће, с неком игром забављајући се. Пристанем и ја с њима, али на моје зло, јер изгубим два петака у тврдо. Како дома дођем, зачнем овако тужити:

Плач за два петака

Ајао, моја јадна два петака,
пропадосте стара и нејака!
Мени тешке зададосте муке,
јер у туђе ви одосте руке.
Сутра ћу ја гладоват до мрака
без вас, мила моја два петака!

Године 1792. био је Доситије у Бечу и тада је једном приликом играо карата са мајором Павлом Сечујцем, сином генерала Сечујца, и са његовом млађом сестром Аном. Петаке, које је изгубио, ожалније је овом песмом, којој је ставио латински напис: *Sine criminе lusi* (лат.), играо сам без погрешке.

Мрачни су ми по Бечу сокаци,
љуто тужим за моји петаци.
Тавни су ми и сунчани зраци,
од жалости за моји петаци!
Каква су то била два петака, —
старосложна и оба једнака!
Да вас прождре и Драва и Сава,
зашто мене остависте сама!
Ја сад тужим и плачам за вами,
а ви некуд шацирате сами!
Дошла на вас беда свакојака,
о неверна моја два петака!
Плачу за ме Србљи и Бопњаци,
питају ме: где су ти петаци?
Сестра и брат мене придобише,
два петака мене освојише!
Братац један, а сестрица други,
мене јадна предадоше туги.
За мене ће кукат' кукавица
и тужиће за ме ластавица.
Два петака, љуте моје ране,
сутра ће ми без вас дан да сване!
Смиљујте се, Србљи, браћо драга!
и нудер ми пониљите свак по два петака!

штацирати (нем.), шетати.

LXXI

Si hodie male est, non semper erit!

Ко жели курталисати се беде и не платити за два петака, нека очита или нека чује ову песну коју је овај догађај проузроковао.

Данас у недељу после подне, не имајући никакова посла, отидо посетити моје пријатеље. По свој прилици ваља да ми је овај дан на добро осванио, јер придоби моја два петака и пун радости и весеља враћајући се дома, овако сам путем певао:

Песна за два петака

Ја сам звао на помоћ Краљевића Марка,
младог Мусу Арбанасу и Рељу Бошњака,
те сам опет придобио моја два петака!
Молио сам и звао сам војеводу Јанка
и његова млада Секулу нећака,
и тако сам придобио моја два петака!

si hodie male est..., ако је далас рђаво, неће увек бити;
Musa Arbanas, Муса Кесеција, противник Краљевића Марка;
Reља Бошњак, Реља од Павара, познати јунак из наших народних песама; *војвода Јанко*, Сабињанин Јанко био је јујак младоме јунаку Секули.

Срдечно сам призывао Змај-огњена Вука,
Милутину арамбашу на гласу ајдука,
Радојицу и Грујицу и старог Новака.
Зато ја сад опет владам с моја два петака:
радују се са мном сада Србљи и Бошњаци,
срећу мени честитају на гласу јунаци.
Јер су ми се опет моји вратили петаци:
сад су мени светла места сви бечки сокаци
и сад радо лица гледам лепи девојака.
Јер сам опет придобио моја два петака:
о, добро сте м' опет дошли, моја два петака,
од старине начињена, обадва једнака!
Неће се ви из моји већ измаћи шака:
волићу ти у напредак изгубити главу,
нег из руку упушћати поштење и славу:
И вас опет пшиљати у Драву и Саву!
Ја ћу и од сад и за всегда пребивати с вами,
нит ће те се ви без мене шпацирати сами,
Да се братац и сестрица посмеједу с нами!
Играти ћу и певати од јутра до мрака!
Весел'те се и ви самном, Србљи, браћо драга,
Нит ми виште ви шаљите свак по два петака!

Милутин арамбаша, по свој прилици онај честити хайдук Милутин, о ком се прича да се предао Турцима и погинуо, само да би од погибије спасао своје село.

LXXII

[АРКАДИЈИ БЕЛАНУ У СЕГЕДИНУ]

Благородни господин Белан,
мње особито поштени,
здравствујте!

Примио сам писмо ваше с векслом од 151 f. и 20 kr. и узео сам новце. Благодарим по премногу за показату ми помоћ и љубов. Знајте да сте ви први и један у тамошњим странам који сте ми самим делом показали усрдије и доброту. Г. син ваш почео ме је посештавати, и уговорили смо да сваке недеље долази к мени на упражњење језиков, којима се је од мене поучио. Уздам се да ће реч одржати. Препоручите му то и ви писмено, а ја ћу с великим радошћу њему употребити.

Моје високопочитаније благородној госпођи супрузи вашој изволите назначити. — Препоручујући себе љубови вашој, остајем

У Бечу, декемврија, 17. 1796.

вашем благородију
љубитељ и покорни слуга
Д. Обрадович.

пoштени, (р.), поштовани; вeкслa (нем.), меница; по премногу, особито; један, једини; упражњење језиков, вежбање у језицима.

LXXIII

ГОСПОДИНУ ГРИГОРИЈУ ОБРАДОВИЧУ, ДИРЕКТОРУ
НАРОДНИ ШКОЛА, У БУЗОВИШТЕ*Ђубезни Григорије**здравствуј и с домашњима!*

Ја сам ти, чадо моје, писао да ми без потребе и за саме комплименте не пишиш; али кад ми што пошљеш или коју багателицу од мене примиш, онда потреба је писати. Крајности су избегателне, а среде су се всегда благожени држали по Орацију (ако га нађем на француском, послају ти га по Маргарети).

Велика хвала на кечиги и на ајвару; оваког ајваја, кад год можеш пошљи ми по један фрталь акова, али намести како и запечати, да се не може путем отварати и ждерати; овога су полак покусали, а од оставше половице у празном суду неколико оплеснивило. За рибу не марим; ајвар ми је угодан, и всегда пиши ми шта коштује, знаш да могу платити; н[ota] б[ene] не другачче.

крајности су избегателне..., крајности треба избегавати а добри људи увек су се држали средине.

Ја ти шаљем чрез г. Георгија Аџитомића из Врпца два пара свилени штромфли и три мараме лајпсичке: 2 плавветне, једну црвену.
— Кад ми пишеш адресирај: abzugeben dem Herrn Thoma Simitis in Komtoar des Kurtovit in Steuer-Hof.

Здравствуј и пољуби све твоје за мене.
Пиши ми, ако што обеш. — Поздрави ми Викентија Љуштину, кад га видиш.

У Бечу, 21 априла 1801.

твој стриц
Д. Обрадович.

штромфла (нем.), чарапа; *abzugeben dem Herrn...* (нем.),
предати Томи Симићу у канцеларији Куртовића у Steuer-Hof
(место у Бечу).

LXXIV

[АРХИМАНДРИТУ САВАТИЈУ ВАСИЉЕВИЋУ
У МАНАСТИРУ ҚРКИ]

Пречасни брате, господине оче, архимандрите, мње љубезни, здравствујте!

Да се нисмо јоште видели, а да нас ништа мање братска љубав веже — то није што ново. Љубимо многе, који су на више стотина година прије нас живили и који су нас као потомке своје на исти начин љубили. Мени је сав дом г. Петровића овде лепо и похвално известије о вами дао, и радујем се да у вами имам друга благонаклона и раду својему доброжелатеља.

Шаљем вам тридесет парчета ови ново издати књижица. Цена им је један форинт једна. Кад се продаду, пошљите новце на г. Петровића. Ако с временом више употребљаву наодиће се у Тријесту. Добро би било да прођу и да нас усомогну и на друге, које намеравамо издавати. Надамо се да ће на ползу миломе роду бити. Љубећи вас всесрдечно, пребивам.

У Венецији, марта 15. 1804.

ваш искрени почитатељ
Доситеј Обрадович.

LXXV

[ПЕТРУ ХАЦИ-МАРКОВИЋУ У БУДИМУ]

Благородни господине
од Аси-Хаџи-Маркович,
здравствујте!

Имајте ме проштена, што вам давно нисам на ваше љубезно писмо отписао и на вашем дару књига благодарио, које сад и по дужности и всесрдечно испољавам. Из предисловија ваши књига познао сам достохвалну и опште полезну вашу к роду нашему љубов и верност, и радост ћу имати вас у персони, кад овамо дођете, видити, познати и пољубити и вами моју нову издату књигу поклонити. Ако наћем прилику и преће, тамо ћу вам ју послати. Ја ћу ово лето пребивати у Тријесту, а други је на место мене у Венецији, с којим сагласно о даљем настојимо делу.

Содержите мене у љубови и уверени будите да ћу и ја вас с високопочитанијем љубити.

У Тријесту, априла 8, 1804.

Ваш срдечни и попизни слуга,
Д. Обрадович.

Петар од Аси-Хаџи-Марковић, рођен у Баји, био је чи-
новник и српски књижевник; имајте ме проштена (по р.),
опростите ми; предисловије, предговор; достохвалини, похвални;
у персони, лично.

LXXVI

[СРПСКОМ СЕНАТУ]

Високославни српски сенат!

Господо моја!

Који вам покажу овај лист, рођени су моји
нешаци, којима сам ја веома обвезан, и при
овом мојем путу на руку су ми били. Ако тамо
дођу за какву своју трговину, будите им добри
пријатељи за моју љубав. Они се зову Мита
и Динка Флорић.

У Чакову, декемврија 9. 1806.

Ваш предани
Доситеј Обрадович.

LXXVII
 [СТЕФАНУ КОНСТАНТИНОВИЋУ]

*Господару Стефану Константиновичу,
 давнашњи мој љубезни, здравствујте!*

Примио сам на нови год (који желим да га благополучно проведете с многима следујућима и са целом вашом фамилијом) пол дузине прекрасни марама. Да сте ми и за новце послали, би вам благодарио, — тако су ми повољне. Колико више благодaran вам остајем на тако лепом дару, с којим сте возобновили давнашњу к мени љубов.

Не знам је ли вам познато какав је прекрасан Београд наш (српски), што се каса местоположенија. Ја сам подоста градова и места видио, али ове предивне, здраве и великолеђне ситуације, кроме Цариграда, чини ми се да на земљи нејма! Заисто јест нешто обајателно! А шта ће јошт бити, кад га мајсторија уреди и украси.

Славим свемогућега творца колико да сам хиљаду благополучни на свету година преживио, кад ме је сподобио ово доживити и дочекати време, паче свакога благополучија bla-

дузина (тал.), туђе; *касати се*, тицати се; *ситуација*, место, положај; *кроме*, осим; *обајателан*, који очарава; *паче*, преко више.

гополучније! Ублажавам малену дечицу и будушти род људи, који ће видити да златни век у свој царствује Европи! Ови су народи много страдали: није шала, пет стотина година! Кад Бог да, да се у добро прављеније поставе и утврде, имаће шта памтити и на чему Богу благодарити, и паметнији ће и срећни постати.

Поздравите ми Тому Симића и кажите му да ако се кадгод видимо, казаћу му зашто сам престао писати му; а кад ја њему не пишем, добро чини и право име да и он мени не пише. Али кад чује узрок, њега ћу за судију избрати, да изрече ко је од нас крив, зашто обадва не можемо бити.

Поздравите госпођу Куртовићку (књиге ћу њене раздати како надлежи), брата Симу Јанковића и његову госпођу, родицу моју. И ако јошт ко или која од моји ученика и ученица има који ме спомињу, поздравите ми ји. Вашу госпођу супругу поздрављам.

Вас и вашу дечицу љубећи остајем

У Белграду, јануарија 3. 1808.

ваш срдечни доброжелатељ
 и покорни слуга
 Доситеј Обрадовић.

ПЕСНА

О може ли ко на свету као ја знати
како је лепа наша Србија мати!
Свак би жив зажелио у Србију доћи
нити би кад помислио онет натраг поћи.
Онде би свак рад био задуга живити,
да се оним красотам може надивити.
Моје перце залуду сав свој труд полаже,
нит ми красноречије у том што помаже!
Какова је Србија ко знати жели:
кад ју види, чути ће шта му срце вели.
Чудиће се како му од радости скаче,
какве ли га сладости онамо одвлаче.
О во вјеки моје миле гусле јаворове,
ево ја сад моје пасем овце и волове;
Зато ја вас нећу вишо о клин обешпати,
нити ће вас паучина од сад покривати;
На полицу ни на греду нећу вас метати,
нити ћу вас спред очију икада сметати;
лепе ћете ви пастирке примамљиват' на се
да и оне даду чути с вами своје гласе
на похвалу и на славу српски вitezова,
на забаву и весеље сви стари кметова
и на сладост и на радост млади девојака,
с којима ћу ја певати од јутра до мрака!

1809.

ДОДАТАК

—
НЕКОЛИКА ЛИСМА ПИСАНА ДОСИТИЈУ ОБРАДОВИЋУ

I

ПИСМО БУДИМСКОГА ТРГОВЦА ДАНИЛА МАРКОВИЋА

*Благодјетельјејши господине, мње сердечно
лубезњејши!*

Чрез ваше трудољубије издате књиге »Езопове басне« и »Собраније разних вештеј« са паравоучителними изјаснејами јесу ми повод даље вами сије писмо представити. Ја пак, вами непознат, имајући у дому мојем имените књиге, које за највеће богатство и цену почитујем — које сте серпскому роду посветити, како младим, тако и старим, па укращеније срца, ума и душе — мене и моје домашње од слепог сујеверија ослободиле — благодјетелни господине, за таково велико благодјејаније ја вами не могу ни усмено ни писмено благодарити. Место мене Господ Бог, који је вами такови талант даровао, он да вам и награђденије учини, по објешчанију својему, аки благу и вјерну рабу. Ја пак и с мојими домашњими од рода в рода прослављати и чествовати буду име ваше. Пореду многих пепоколебими остајем

У Будиму 1. појемвија 1800. лета

са домашњими мојими
Данил Маркович.

II. II. За знак љубови и почитанија, на Димитрија Чапрази шиљем вами једно аковче на грожђу вермета без сваког вашег трошка. Молим вас, љубими и почи- тајеми благодјетељу, изволите примити под наименијем сим: *D. M.*

На ово је писмо Доситије одговорио одмах, 12. новембра исте године — писмо ХХII.

II
ПИСМО ТЕМИШВАРСКОГА ТРГОВЦА ПАВЛА ЛАЗАРЕВИЋА

*Високоучени господине оче!
Многолубими вразумитељу српскога народа!*

Ваше до данас на свет издане књиге, које ја имајући посведчиво с великим усљадењем читам, повод мени дадоше овим писмом и при намјеренију изданија садашње ваше књиге вас походити, а при том и замолити што бисте мени такових 10 егземларов дати дозвољели, а цену хоћу вам с великим благодарностију, колико коштовати буду, на кога хоћете у Бечу положити.

Премда ми је име ваше будуће књиге неизнато, но све того ради знајући ја и прочитавајући неоценјено дело руку ваших, велику себи утјеху из ње како и из досад бивших књига ваших обештавам получити; јербо начаток вашега па овом свету житија непрервна отрјада, непроходних стеза вашега по свету странствованија ненасни денопошни труд, а најчаче преизобилна љубов ваша ревност к слаткому нашем роду, сведочивша истине име српске нације *Обрадовича*. — све то дубоко на иом срцу впечатљено лежи и до гроба мога лежати будет; а још нису за толики ваш труд и претнатија по дужности српски гласи радости у ваша педра устремили се, по последња времена кад ће паза љубимога *Обрадовича* из очију нестати, онда ће топрв Доситеја дела

по својој превозносити се, онда ће тек српска јупост ружично корен *вашега* гроба слезами умиљенија заливати, онда ће велегласно српски народ викати: преблажена утроба, која га је посила! и прељубезно српској деци сисе, које су га дојиле! Доста је мени тешко да је кружић дејствителности моје овако тесан, да је источник моје науке сув и да су потоци муга имјенија тако плитки, да ја моме љубезному роду мало с чим спомопштествовати могу, но ако ми Бог лета живота продолжи, те и ја доживим час мојој жељи удовлетворити моћи, зар онда пеће ово срце у мојим грудма сујетно купати.

Пријатио љубими господине, простите ви мени да се ја тако усудих, а сасвим непознат, вама ово писмо написати, из кога управ признати изволите да правосердечна љубов, која лести не зна, *ни границе нејма* и примите ово моји неколико речи за највећу радост живота муга. Ја би рад био да имам начин вама ближе познат бити, но ово је жеља као од једног новонаставшега трговца, који вас из свега срца почитује, љуби и до конца живота свога љубити и високо почетстати будет као ваш

У Темишвару 29. јулија 1804.

истинно благодарни слуга
Павел Георгијев Лазаревич.

Одговор Доситијев налази се у писму XXIX.

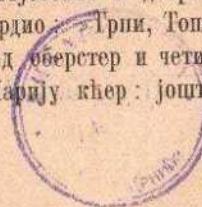
III

ПИСМО ЊЕКАДАШЊЕГ УЧЕНИКА ДОСИТИЈЕВА, ТОДОРА СИМОНОВИЋА, ТАДАШЊЕГ ПУКОВНИКА У РУСКОЈ ВОЈСЦИ

Љубезни мој друг, Доситеј!

В росиској службe фелдјегер и наш земљак Роман Гаврилович Соколович писал мије из С. Петрбурга что имјел он удовољствије видјет вас здравим и благополучним во градје Тријестје и что ви, љубезни друг, вспомнили о вашем Тоније. Роман Гаврилович сам мења крајње одолжил, и ја душевно радују сја что ви, слава Богу, благополучни. Даст ли Бог мије шчастије с вами јешче видјет сја! *Nos patriam, fines et dulcia linquimus arva, nos patriam fugimus, — tu, Tityre, lentus in umbra formosam resonare doces Amaryllida sylvas.* Ја в прочем, слава Богу, здрав и благополучен; токмо нештаљив својим удаљенијем из Кавказа в Персију, из Персији на Кавказ, а с сего в Грузију или Георгију, и паки в Персију, что вам и по газетам француским и немецким, думљу, извијесно. Твердостију духа и терпјенијем всја непријатности преодолим, а смрт и в другом мјестје не минујет.

Лепо си ме, роде, совјетовао и добро ме научио: твоје сам ти речи ја затврдио: «Гри, Тони, и боље ће бити!» Зато сам ти ја сад оберстер и четири крста каваљер; дао ми је Бог и Марију кћер: јошт ће ми дати

35229

II. II. Upon my deathbed in name before me, I apply every remedy to my own salvation, and I do not leave off applying it until I have obtained salvation.

1806. *Tractate on the Hebrew Verb*, by J. C. A. Herder, published at Leipzig.

Upocesjēmēhinge Crosses hennin nocejsēmāvējān. Ječam ē netri-
ycepjēsēkāsāko n ē, kylecēmējān māre Oęfjōrōnā, hā
Japōpanūnē sātpeče n tpeče no upocedā hennēkā n ē tarejām
Jorā poyt c̄ečepe pīne tarexā tpeče ūnō, koin ēn Crosses
Gjatjōfjēpēhā Bām, epejēno kējān: māo ēn y hennē Upā-
U tpečepehā Bām, tarejēno kējān: en ūfjē ūperejētēhō
Unēmo, tarejēno hennētārāne y hennē ūfjē ūnō
Upāmō, kād ē hāmū ūfjē ūtētēhōgēmā Bāmē hōtētēhō

BRAHMA METAP I METROPONI HERION OLABAPA HA
AOONTNDEBO UNCMO (XXXIII).
BASOGO, UN SOCUAUN,
LOCUREJ OGPAPAUENU

ИЗДАЊА СРПСКЕ КЊИЖЕВНЕ ЗАДРУГЕ

I коло (1892)

1. **Живот и Прикљученија Димитрија Обрадовића**, свеска I., за штампу приредио и предговор написао Ж. Поповић. Цена 1·40 дин.

2. **С мора и са суна**, прве др. Милана Јовановића. Цена 1·40 дин.

3. **Даворје Ј. С. Поповића**, за штампу приредио и речник и предговор написао Љубомир Стојановић. Цена 1·40 дин.

4. **Баковија Фра-Врије**, написао Симо Матавуљ; с речником и предговором Љуб. Јовановића. Цена 2 дин.

5. **Драматски Списи Косте Трифковића**, свеска I., за штампу приредио и предговор написао Данило А. Живадићевић. Цена 1·40 дин.

6. **Истинска Служба**, написао И. Н. Потапенко, превео М. Ђ. Милићевић. Цена 1·40 дин.

7. **Историја Српскога Народа с погледом на историју суседних Хрвата и Бугара**, написали Љуб. Ковачевић и Љуб. Јовановић, свеска I. Цена 1·40 дин.

II коло (1893)

8. **Живот и Прикљученија Димитрија Обрадовића**, свеска II., за штампу приредио и поговор и речник написао Ж. Поповић. Цена 1·40 дин.

9. **Мемоари Проте Матије Ненадовића**, за штампу приредио и предговор, регистре и речник написао Љубомир Ковачевић. Цена 2·80 дин.

10. **Два Идола**, написао Богобој Атанацковић, за штампу приредио и предговор написао Андра Гавриловић. Цена 2 дин.

11. **Камено Доба**, написао Јован Жујовић. Цена 2 дин.

12. **Прве Жртве**, приповетка из српске прошлости, написао Андра Гавриловић. Цена 1·40 дин.

13. **Из Природе**, мањи списи др. Јосифа Панчића, за штампу приредио и предговор написао Ж. Живадићевић. Цена 2 дин.

14. **С француског Париса**, преводи Владимира М. Јовановића. Цена 2 дин.

III коло (1894)

5. **Антологија Дубровачке Лирике**, за штампу приредио и предговор и речник написао Милан Решетар. Цена 1·40 дин.

16. **Тамо амо по Истоку**, прве др. Милана Јовановића, свеска I., с речником и с картом Индискога Океана и околних земаља. Цена 2 дин.

17. **Песме Јована Илића**, за штампу приредио Љуб. Стојановић. Цена 2 дин.

18. **Драматски Списи Косте Трифковића**, свеска II., за штампу приредио и предговор написао Дан. А. Живадићевић. Цена 1·40 дин.

19. **Воденица на Флоси**, написао Џорџ Елиот, превео с енглескога Андра Николић, свеска I., Цена 2 дин.

20. **Воденица на Флоси**, написао Џорџ Елиот, превео с енглескога Андра Николић, свеска II. Цена 2 дин.

21. **Историја Српскога Народа с погледом на историју суседних Хрвата и Бугара**, написали Љ. Ковачевић и Љ. Јовановић, свеска II. Цена 1·40 дин.

IV коло (1895)

22. **Васне Доситеја Обрадовића**, свеска I., за штампу приредио и предговор написао Андра Николић. Цена 1·40 дин.

23. **Друга Неванија Змаја Ј. Јовановића**, свеска I., за штампу приредио и предговор написао Милутин К. Драгутиновић. Цена 2 дин.

24. **Низ старијих приповедака**, за штампу приредио и предговор написао Андра Гавриловић. Цена 2 дин.

25. **Тамо амо по Истоку**, прве др. Милана Јовановића, свеска II., с речником. Цена 2 дин.

26. **Бијесни Роланд**, сцјевао Лодовико Арносто, превео Драгиша Станојевић, свеска I., с предговором, напоменама и речником. Цена 2 дин.

27. **Тартиф и Тврдица**, комедије од Молијера, превели Јован Ђорђевић и др. Владан Ђорђевић, за штампу приредио и предговор написао Јован Ђаја. Цена 1·40 дин.

28. **Из науке о светlosti**, написао Ђорђе М. Станојевић с предговором и 158 слика. Цена 2 дин.

V коло (1896)

29. **Васне Доситеја Обрадовића**, свеска II., за штампу приредио и поговор написао Андра Николић. Цена 2 дин.

30. **Друга Неванија Змаја Ј. Јовановића**, свеска II., за штампу приредио Милутин К. Драгутиновић. Цена 3 дин.

31. **Слике из сеоскога живота**, написао Јанко М. Веселиновић, свеска I. Цена 2 дин.

32. **Тодор од Сталаћа**, трагедија у пет чинова, написао Малош Цветић. Цена 2 дин.

33. **Бијесни Роланд**, сцјевао Лодовико Арносто, превео Драгиша Станојевић, свеска II., с напоменама и речником. Цена 3 дин.

34. **Девајтис**, роман од Марије Ројевићевне, превео с пољскога Никола Мајојловић-Рајко. Цена 3 дин.

35. **Књига о здрављу**, српско издање приредио др. Милан Јовановић — Батут, са 53 слике у тексту и 2 засебне таблице у боји. Цена 3 дин.

VI коло (1897)

36. **Житије Герасима Зељића архимандрита**, свеска I., за штампу приредио П. П. Ђорђевић. Цена 2 дин.

37. **Восанчице**, кратке приче из Сарајева, испричао Мита Живковић. Цена 2 дин.

35229

38. **Горски Цар**, роман, написао Светолик П. Ранковић
Цена 3 дин.

39. **Бијесни Роландо**, спјевао Лодовико Ариосто, превјејао Драгиша Станојевић, свеска III., с напоменама и речником. Цена 3 дин.

40. **Бијесни Роландо**, спјевао Лодовико Ариосто, превјејао Драгиша Станојевић, свеска IV., с напоменама, и речником и поговором. Цена 3 дин.

41. **Историја Карла XII.** од Волтера, превео Стојан Новаковић. Цена 3 дин.

42. **Подземне воде, издани, извори, бунари, терме и минералне воде**, написао др. Светолик Радовановић, са 40 слика. Цена 2 дин.

43. **Завјет**, драмат у 4 чина, написао Симо Матањуљ. Цена 2 дин.

VII коло (1898)

44. **Житије Герасима Зелића архимандрита**, свеска II., за штампу приредио П. П. Ђорђевић. Цена 3 дин.

45. **Епске песме Јована Суботића**, свеска I., за штампу приредио и предговор написао Љубомир Стојановић. Цена 3 д.

46. **Приповетке Лазе К. Лазаревића**, свеска I., за штампу приредио и предговор написао Љубомир Јовановић. Цена 2 д.

47. **Горе доле по Напуљу**, путничке пртице др. Милана Јовановића, за штампу приредио др. Никола Вулић, предговор написао А. Гавриловић. Цена 2,50 дин.

48. **Уједињење Немачке**, написао др. Драгољуб М. Павловић. Цена 3 дин.

49. **Векфилдски Свештеник**, написао Оливер Голдсмит, превео и предговор написао др. Љубомир Недић. Цена 2 дин.

50. **Искрице Николе Томазеа**, за штампу приредио и предговор написао Данило Петрановић. Цена 1 дин.

VIII коло (1899)

51. **Домаћа писма Доситеја Обрадовића**, за штампу приредио Милутин К. Драгутиновић, св. I. Цена 2 дин.

52. **Лирске песме Симе Милутиновића Сарајлије**, с предговором Андреја Гавриловића. Цена 2 дин.

53. **Приповетке Лазе К. Лазаревића**, свеска II., за штампу приредио Љубомир Јовановић. Цена 3 дин.

54. **Слике из сеоскога живота**, написао Јанко М. Веселиновић, свеска II. Цена 2 дин.

55. **Ивкова слана**, приповетка Стевана Сремца. Цена 2 динара.

56. **Исландски рибар**, роман Пјера Лотија, с француског превела Тилија Довијанићева. Цена 2 дин.

57. **Војке и воће**, написао Благоје Тодоровић. Цена 4 динара.

Сва досадања кола књига могу се добити преко поверијника или непосредно од Управе Српске Књижевне Задруге, и то: I, II, III и IV по цену од 7, V, VI, VII. и VIII. по цену од 10, а сва кола заједно по цену од 6 динара од кола.

ЗАБАВНИК СРПСКЕ КЊИЖЕВНЕ ЗАДРУГЕ

стаје за све заједнаге годишње четири динара или круне, за незадругаре седам динара или круна; уз то, добротвори, оснивачи и поверијеници добијају бесплатно и лене тврде корице, кад се сврши које од дела која излазе у »Забавнику«.

Година прва »Забавник« (свеске 1—6) има ова дела:

1. **Обломов**, роман у четири дела, написао И. А. Гончаров, превео с рускога Милован Ђ. Глишић. . 4— дин.

2. **Богородичина црква**, роман у три дела, написао В. Иго, превео с францускога Џушана Л. Ђо-
кића. (Свршетак је у »Забавнику« за 1899 годину.) . . 3— дин

3. **Приповетке I**, у којој су збирци ови преводи: Ор гудљан из Попика, написао Хенрих Сенкјевић; Сваци ратуља написао Ђозави Верга; Јолантини сватови, написао Херман Судерман; Прва велика пратка трговина паучима, написао Ладислав Строупежници, Жан Гурдон, написао Емија Зола; Давид Свен, написао Н. Хотори; Гушчар, написао Херман Судерман; Пребрана пшеница, написао Н. С. Јесков; и Три девојчић написао Пол Бурже.

Година друга »Забавник« (св. 7—12) има ова дела:

1. **Богородичина црква**, роман у три дела, написао В. Иго, превео с францускога Џушана Л. Ђо-
кића. (Свршетак.)

2. **Давид Конерфилд**, роман, написао Ч. Дикенс, превео с енглескога Љубомира М. Јанковић. (Наставиће се и у свескама 1900 године.)

3. **Рат и мир**, роман, написао Л. Н. Толсти, превели с рускога Окица Глушчанџија и Милована Ђ. Глишић. (Наставиће се и у свескама 1900 године.)

4. **Приповетке II**. (Анта, написао Волеслав Прус; Јунак нашега дома, написао Доменико Ровета; Стратоника, написао Јулије Зејер; Широка плевља, написао Фридрих Шипилхаген; На прелому, написала О. Н. Чјумина, и друге приповетке.)

